

DELT BOSTED-HELT HJEMME?

ET GEOGRAFISK PERSPEKTIV PÅ SAMVÆRSORDNINGEN DELT BOSTED OG HJEM

MARI LINNA MOSEBEKK AGLÉN

Masteroppgave i geografi
Geografisk Institutt
NTNU
Våren 2011

ABSTRACT

TWO HOMES, STILL AT HOME?

We live in a fluid and mobile world, where rapid changes in our lives may suddenly occur. This is the case also for many people living in families. Family breakups are rather commonplace these days, being events usually representing major implications for all the family members affected by the changed living conditions, most often also meaning a change of residence, homestead and place. Such implications are particularly visible with the children affected by the breakups, whose lives now either have to be shared with only one parent, or to be shared between the two parents. In Norway the most common childcare arrangement after a divorce is that one of the parents gets the primary care responsibility, most commonly the mother. In a survey from 2004 about responsibility and care after the child support reform (Bidragsreformen) of 2003, Kitterød found that mothers got custody in 82 percent of all cases, fathers 8 percent, and 10 percent share custody for their children. This assignment is concerned about the last group; those who share custody for their children, also known as joint custody, (delt bosted).

This arrangement is a relatively new and not a very widespread one, but we can see a growing tendency towards following this new trend. Joint custody is, however, a controversial arrangement, having led to many debates around its implications for the children and whether or not this arrangement is to their best interests. The arrangement implies that children spend an equal amount of time with both their parents, even though those no longer live together. Joint custody may be arranged in different ways, but most frequently the child live part time in each of his/hers parents' homes, normally one week at each place (Skjørten, 2007) Thus these children have two places to call their home, and their parents live every other week without their children in their separate homes. Is this a bad way for children to grow up, a restless and unsecure form of dwelling, critics might ask? Or is it a right step towards making children useful adults fit for an increasingly mobile and changing world?

In my study I draw on my own experience, having a son living in joint custody for about seven years. Thus the background for my thesis is a curiosity about what this might mean for him and for his conception and personal relation to the notion of home. It is also based on how I myself experience my home, and my relation to home changing according to his presence or absence. What exactly is home, why do some places become homes, and can we relate home to several places?

Accordingly, the aim of this thesis is to study the particular family arrangement called joint custody, trying to get an understanding of how this is organized, and its impacts on both the parents` and the children`s experience of the place called home. Using geographical knowledge and theory about the concepts of place and home, I seek to illuminate questions related to these concepts. This is being done through the experiences of eight informants, two fathers and six mothers of children living in joint custody. The research was conducted by the author in the autumn 2008 in Trondheim, Norway, and applied through qualitative depth interviews.

*Home certainly is a complex term which has been used in many different ways throughout time. Home is here understood as a place, which on its own is an important and a rather complex concept in geography. Both these concepts are outlined and discussed in chapter 3. I especially draw on Doreen Massey (1994, 2005) and her understanding of places as meeting places. This relational approach is also a key element in the critical geography of home formulated by Blunt and Dowling in their book *Home* (2006).*

FORORD

De beste eplene er de som modnes sent, har jeg hørt. Gjelder dette for masteroppgaver også mon tro? Alt for lenge har jeg hatt denne oppgaven hengende over meg. Prosessen har vært lang og til tider veldig krevende, men også lærerik og gitt meg mye både faglig, personlig og sosialt. Jeg skal imidlertid ikke dvele for lenge ved alt dette, for nå er jeg faktisk ferdig (et rungende hurra!), og heller takke alle dere som på hvert deres vis har støttet meg i denne prosessen.

Som seg hør og bør vil jeg først og fremst takke alle informantene mine. Dere var ikke så lette å finne, men var utrolig sjenerøse og delte mange av deres erfaringer med meg når jeg først fant dere. Det er deres historier som har muliggjort denne oppgaven, så en stor, ærbødig takk til dere! Takker og bukker også min veileder Nina Gunnerud Berg. Forståelsesfull og tålmodig har du vært, og hjulpet meg frem etter beste evne med korreksjoner og faglige innspill. Tusen takk!

Takk til mine kjære medstudiner og støttespillere, Signhild Johanne Volden, Camilla Charlotte Stenstad, Marthe Fjellheim og i den senere tid også Guro Loe Haugaa. Dere er alle helt fantastiske! Takk for all støtte, hjelp og oppmuntring! Takk, og takk og lov for alle dere andre også, for alt dere har gjort og vært for meg i denne tiden. Tone Sofie, min kjære søster for god hjelp, fine Carina, Randi, Katrine og Sola, samt alle andre snille naboer og fine medmennesker jeg er så heldig å ha rundt meg. Takk til pappa og mamma for livet, og for til tider sårt tiltrengt økonomisk støtte (må vel i den sammenheng også rette en motvillig takk til Lånekassen). En takk til deg Jonathan, for at du er en så fin og flott pappa for Gabriel, og for at samarbeidet vårt er så bra som det er.

Til slutt vil jeg takke guttene mine. Gabriel, først og fremst for at du er du, men også for den fine tegninga du tok hundre kroner for å lage, som nå pryder forsiden på denne oppgaven. Den ble så fin, tusen takk! Tilslutt en stor takk til deg Halvor, snille mannen min, for alt du har vært for meg gjennom denne tiden. Elsker dere begge to!

INNHold

Abstract	1
Forord	3
1 Innledning.....	8
1.1 Fra personlig erfaring til samfunnstrend	8
1.2 Et geografisk perspektiv	10
1.3 Problemstilling og teoretisk rammeverk.....	12
1.4 Oppgavens struktur	13
2 Nye familieformer og delt bosted	15
2.1 Familien som begrep og ideal i norsk kontekst.....	15
2.2 Delt bosted; en tendens i tiden.....	18
2.3 Hva er delt bosted?.....	19
2.4 Debatten om delt bosted.....	20
2.4.1 Hva er det beste for barn?.....	21
2.4.2 Er delt bosted tilrådelig?.....	22
2.5 Delt bosted og hjem	23
3 Teoretiske betraktninger om sted og hjem	25
3.1 Innledning.....	25
3.2 Sted	26
3.2.1 Location.....	28
3.2.2 Sense of place.....	29
3.2.3 Locale.....	30
3.2.4 Den relasjonelle stedstilnærmingen.....	31
3.3 Hjem	35

3.3.1	<i>Hjem, et sentralt sted for mennesker</i>	35
3.3.2	<i>Hjem og strukturene</i>	37
3.4	Dimensjoner ved begrepet hjem	39
3.4.1	<i>Hjem som materialitet, følelser og forestillinger</i>	41
3.4.2	<i>Hjem; et politisk sted</i>	42
3.4.3	<i>Hjem som et åpent, dynamisk og flerskalert sted</i>	44
3.5	Oppsummering av sentrale teoretiske momenter og veien videre	45
4	Forskningsprosessen	46
4.1	Normativ og situert kunnskap	46
4.2	Bakgrunn for valg av kvalitativ metode	47
4.3	Kvalitative intervju	49
4.4	Informanter og utvalg	50
4.5	Datagenerering	51
4.5.1	<i>Første strategi; Skolen som bindeledd, ikke helt vellykket</i>	52
4.5.2	<i>Ny strategi; eget nettverk og snøballmetoden</i>	54
4.5.3	<i>Gjennomføring av intervjuene</i>	55
4.6	Refleksivitet og posisjonering	57
4.7	Analysen; tolkning av data og skriveprosess	59
4.8	Troverdighet, bekreftbarhet, overførbarhet	61
4.9	Etiske hensyn	64
5	Presentasjon av informantene	67
5.1	Helene	67
5.2	Nina	68
5.3	Per	69
5.4	Unni	70
5.5	Dina	71

5.6 Anna	71
5.7 Geir.....	72
5.8 Lise.....	73
5.9 Empiriens relevans	74
6 Organisering og samarbeid på tvers av to hjem.....	75
6.1 Praktisering og organisering av delt bosted.....	75
6.1.1 En uke her og en uke der.....	75
6.1.2 En kofferttilværelse?.....	78
6.1.3 Den som ikke har påska får vinterferien.....	80
6.1.4 Overgangsfasen.....	81
6.2 Foreldresamarbeidet.....	83
6.2.1 Fleksibilitet og velvillighet i foreldresamarbeidet.....	85
6.2.2 Benytte hverandre som "barnevakt"	86
6.2.3 På skoleavslutning går vi sammen	87
6.2.3 Det er lettere å følge opp der vi har interesser sjøl.....	89
6.2.4 Samarbeid og konflikt.....	90
7 Helt hjemme med delt bosted?	93
7.1 Informantenes forhold til hjem;	93
7.1.1 "Det er mye knyttet til hvem som er der egentlig, og kanskje ikke så bundet til sted for min del"	94
7.1.2 Hjemme et sted mellom det reelle og det ideelle.....	96
7.1.3 Hjem; et møtested i endring	97
7.2. "En uke av og en uke på"	100
7.3 Foreldresamarbeid på tvers av to hjem	105
7.3.1 Kjønn, makt og innflytelse mellom to hjem.....	106
7.3.2 Mitt hjem og ditt hjem, hvor går grensen?.....	108
7.4 Barna i og mellom to hjem	110

7.4.1 Hjemme eller hjemme hos?	111
7.4.2 Familieliv i to hjem.....	112
7.4.3 Storfamilien versus enebarnstilværelsen.....	114
7.4.4 "Bor heller på 120m ² for at hun skal slippe å skifte skole"	116
7.5 Beslutningen om delt bosted; norm versus praksis	119
7.5.1 Et selvfølgelig valg.....	119
7.5.2 Hvorfor ikke delt bosted?.....	121
7.5.3 To hjem; en rotløs tilværelse?.....	122
7.5.4 Røtter versus føtter; hva er viktigst?.....	124
8 Oppsummering og avsluttende betraktninger	128
8.1 Oppsummering av empiriske momenter i analysen	128
8.2 Avsluttende betraktninger.....	132
Referanser	134
Vedlegg1: Informasjonsskriv	141
Vedlegg 2: Informasjonsskriv til oppslag.....	142
Vedlegg 3: Intervjuguide	143

1 INNLEDNING

1.1 FRA PERSONLIG ERFARING TIL SAMFUNNSTREND

Tema for denne oppgaven har vært i meg en stund. Den begynte sånn cirka for sju år siden, da jeg og min daværende samboer skilte lag og vår sønn på tre år fikk to hjem i stedet for det ene jeg hadde sett for meg at han skulle vokse opp i. Det var naturlig for oss å dele omsorgen for ham. Begge hadde vært aktive og engasjerte som foreldre mens vi bodde sammen, og vi ville ikke at det skulle endre seg, selv om vi to ikke lenger var et par og delte hjem. Sønnen vår trengte oss begge like mye, og vi trengte begge å tilbringe tid sammen med ham. Foreldreskapet fortsatte selv om samboerskapet var over. Som følge av de nye omstendighetene valgte vi derfor at han skulle ha delt bosted. I den forbindelse våknet en nysgjerrighet i meg omkring hjem, og hva det egentlig er. Hva påvirker vår opplevelse av å være hjemme og ikke, og kan hjemme være flere steder? Dette er den personlige bakgrunnen for at jeg valgte hjem og ordningen delt bosted som tema for denne oppgaven.

Denne studien er basert på data generert fra åtte informanter i egenskap av å være foreldre til barn som praktiserer delt bosted. *Delt bosted* er en relativt ny måte å organisere familielivet på etter et samlivsbrudd (Kitterød 2004, Skjørten mfl. 2007). Delt bosted vil si at barnet bor fast hos begge foreldre etter samlivsbrudd. Begge foreldre har da formelt sett lik rett til å bestemme i forhold som angår barnet. En vanlig måte å organisere delt bosted på, er at barna bor annen hver uke hos hver av foreldrene. Barna får da to hjem, og tilbringer omtrent like mye tid sammen med hver av foreldrene, vanligvis en uke hos hver. Alle i mitt utvalg praktiserte delt bosted på denne måten.

Det er imidlertid verdt å merke at det også finnes andre måter å organisere delt bosted på. For eksempel kan noen foreldre velge å la barna bo fast i ett hjem, mens de selv pendler mellom barnets hjem og eget hjem annen hver uke eller lignende. Det er også de foreldrene som fortsetter å bo i samme hus, og da enten deler hele husholdet og lever nærmest som de gjorde før samlivsbruddet, eller deler hus, men bor hver for seg i to separate enheter med barnets rom i midten. Slik jeg ser det gjør foreldrene dette for at barna skal slippe å ta den byrden det er å flytte og å måtte forholde seg til at hjem er to steder. Forhenværende nestleder i Aleneforeldreforeningen, Brit Karin Pedersen (2008), har blant annet skrevet på foreningens nettside at "*det perfekte for barna ville eventuelt være at det er foreldrene som flytter til og fra, mens barna har ett hjem*". Etter min mening er delt bosted en omdiskutert ordning nettopp på grunn av flyttingen og at barna må forholde seg til at hjem er flere steder.

Ovennevnte sitat, samt barneombud Reidar Hjermanns uttalelse til Aftenposten (2008) illustrerer for eksempel dette; *"Mange foreldre er bevisste på at det å være et barn som lever i en koffert ikke er en ideell løsning. Det er tungvint og upraktisk å bo i to hjem, jeg tror ikke foreldrene hadde holdt ut lenge med en tilsvarende løsning"*. Kan "hjemme" virkelig være flere steder, og vil barn med delt bosted føle seg like mye hjemme begge stedene?

I en undersøkelse utført på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet om delt bosted ønsket man å finne ut av nettopp dette (Skjørten mfl. 2007). De barna som var med på undersøkelsen og praktiserte delt bosted, opplevde at de hadde to hjem og følte seg i de fleste tilfeller like mye hjemme begge stedene (Lidén 2007). Noen av barna følte seg imidlertid litt mer hjemme på det ene stedet. Dette kunne handle om forholdet de hadde til foreldrene eller stefamilien, avstanden mellom de ulike hjemmene eller hvilket forhold de hadde til selve boligen. For eksempel størrelsen på boligen eller det at den ene av foreldrene fortsatt bodde i samme bolig som før samlivsbruddet (Lidén 2007).

I mitt eget tilfelle har problemstillingen om hjemme virkelig kan være flere steder vært veldig relevant. Jeg har flere ganger spurt meg selv det samme i forhold til min egen sønn. Hva opplever han som hjem, og føler han seg like mye hjemme hos oss begge? Jeg tror denne bekymringen kan bunne i en forståelse i vårt samfunn/vår kulturkrets av at barn har det best når de bor i ett hjem. Det er mer vanlig enn uvanlig at folk jeg snakker med, er noe skeptiske til delt bosted og til det at barn har flere hjem. Det er sjelden jeg møter noen som mener at det er en berikelse for min sønn å bo to steder, selv om de på den andre siden synes det er flott at han tilbringer like mye tid med både mor og far.

Samtidig kan vi også klart hevde at det har skjedd en holdningsendring i forhold til delt bosted i senere tid, ved at flere nå er positive til og velger denne samværsformen for sine barn. Tall fra undersøkelsen *Likestilling og livskvalitet* (Holter mfl. 2008) viser for eksempel at kvinner og menn som mener barn bør bo like mye hos hver av foreldrene har steget fra 37 til 65 prosent for kvinner, og 65 til 84 prosent for menn i perioden 1994 til 2007. Holdningsendring eller ei, i realiteten bor over 80 prosent av alle barn fast hos mor etter samlivsbrudd (Skjørten mfl. 2007), og på det juridiske plan henger man også etter. For eksempel ble forslaget om å endre barnelovens § 36 om hvor barnet skal bo fast, nylig nedstemt i Barnelovutvalget (Barne- og likestillingsdepartementet 2008-2009). Forslaget gikk ut på å gjøre delt bosted til et lovmessig utgangspunkt ved barnefordeling. Begrunnelsen var at et lovregulert utgangspunkt kunne legge føringer for beslutninger som ikke er i tråd med

det overordnede hensynet om at alle avgjørelser som gjelder barn skal grunnes i prinsippet om barnets beste. Eksempelvis kan et slikt utgangspunkt føre til at foreldre velger delt bosted fordi de tror dette er en samfunnshevdet uskreven regel, og ikke fordi de mener dette er den beste løsningen for barna. Barneombudet støttet flertallets avgjørelse. Flertallet i Barnelovutvalget gikk imidlertid inn for å endre ordlyden i barneloven for å gjøre den nøytral og sidestille fast bosted med delt bosted. Utvalget gikk også inn for å åpne opp for at domstolene kan idømme delt bosted under visse betingelser. I den gjeldende loven står det at; *”Foreldra kan gjere avtale om kven av dei barnet skal bu hos fast. Dersom dei er samde om det, kan dei avtale at barnet skal bu fast hos begge. Er foreldra usamde, må retten avgjere at barnet skal bu fast hos ein av dei.”*(Barneloven). Retten har med andre ord i dag ikke myndighet til å idømme delt bosted. Vi kan dermed anta at delt bosted ikke blir å regne som gjeldende norm ved barnefordeling etter samlivsbrudd og skillsmisser i vårt land med det første.

1.2 ET GEOGRAFISK PERSPEKTIV

Med denne oppgaven ønsker jeg å studere fenomenet ”delt bosted” på en måte som jeg mener ikke har blitt gjort tidligere. Mitt formål er ikke å vurdere praksisen som god eller dårlig, eller å ta stilling til hvem løsningen passer for og ikke. Snarere vil jeg fokusere på betydningen av å måtte forholde seg til at hjem er flere steder, og hva dette innebærer for foreldrene og barna i deres hverdagsliv. Jeg har av den grunn valgt å intervju foreldre til barn som praktiserer delt bosted for å finne ut hvordan de *gjør* delt bosted. Mitt fokus er først og fremst på foreldrene og hvordan delt bosted påvirker deres forhold til hjem, men jeg vil også bruke informantenes fortellinger for å belyse hvordan barna kan oppleve det å forholde seg til at hjem er to steder. Det er i tillegg ikke til å legge skjul på at jeg valgte denne informantgruppen av praktiske årsaker. Jeg anså det som ”enklere” å få tillatelse til å intervju foreldre heller enn barn i denne sammenhengen. Dette skal jeg komme nærmere inn på i metoddelen. Et annet aspekt som har ligget til grunn for at jeg valgte denne informantgruppen er at det foreligger relativt lite kvalitativ forskning på disse foreldrene. Fokuset har vært på barna, forståelig nok, og på deres opplevelse av delt bosted.

I tillegg mener jeg det nyskapende i denne oppgaven ligger i å studere fenomenet delt bosted ved hjelp av et geografisk teoretisk rammeverk. For å si noe om et sosialt og dels kulturelt fenomen som delt bosted, vil jeg benytte meg av begreper og forståelser av disse med forankring i geografien. Som samfunnsgeograf er jeg interessert i samspillet mellom mennesker og de stedene mennesker forholder seg til. En viktig forståelse i geografien er den

at mennesker og steder er knyttet sammen, og at begge både forutsetter og påvirker hverandre. Vi oppholder oss alltid på ett bestemt geografisk sted, og vi erfarer og ilegger disse stedene mening og identitet (Berg & Dale 2004, Cresswell 2006, Massey 2005).

En viktig del av denne oppgaven er å finne ut om jeg kan tilføre forskning knyttet til samværsformer etter samlivsbrudd noe nytt ved hjelp av geografisk teori og forståelse. Min umiddelbare refleksjon i forhold til dette er at det selvfølgelig er mulig. Ikke bare fordi geografi er noe som gjennomsyrrer de fleste aspekter ved menneskers liv og virke, men også fordi samværsformer som delt bosted handler om hjem, og om det å forholde seg til og tilhøre flere hjem. Hjem er med andre ord et viktig aspekt ved delt bosted. Barn som vokser opp med delt bosted vokser samtidig opp med to hjem. Forskningsfeltet domineres imidlertid av sosiologer og psykologer, som først og fremst er opptatt av sosiale årsaker og virkninger, og mangler etter min mening en bredere forståelse av de romlige aspektene. En geografisk tilnærming innebærer å inkludere rommet, og hjem i dette tilfellet, og hvordan mennesker forholder seg til sine hjem.

Hva mener jeg når jeg sier det mangler en romlig forståelse i litteraturen om delt bosted? I min søken etter informasjon og kunnskap om delt bosted, har jeg ikke funnet en eneste rapport som verken undersøker eller teoretiserer begrepet *hjem*. Hva beror dette på? I den type litteratur som tar for seg familieorganisering og delt bosted benyttes ofte begrepene familie, hushold og hjem om hverandre. Det slår meg at begrepet hjem i slike sammenhenger ikke blir definert. Begrepets betydning og meningsinnhold belyses med andre ord ikke, i motsetning til begrepene familie og hushold, som jeg opplever blir tatt mer faglig seriøst. Kan dette være et uttrykk for at hjem forstås synonymt med familie og hushold? Eller er det slik som flere forskere, blant andre Blunt og Dowling (2006) hevder, at begrepet og dets meningsinnhold rett og slett blir tatt for gitt? Jeg vil påstå at et slikt funn speiler nettopp en slik tatt- for- gitt - holdning til begrepet, noe jeg mener er med på å underbygge mitt formål med oppgaven.

Hjem er et komplekst og flerdimensjonert begrep, som først i senere tid har blitt gjenstand for oppmerksomhet fra ulike faglige hold. I større grad enn tidligere ser man nå betydningen av å undersøke og forstå forholdet mellom bolig, hjem og mennesker. Psykologer, sosiologer, antropologer, filosofer, samfunnsgeografer og arkitekter er på hvert sitt vis opptatt av hjem og hva det er, noe som har ført til mange motstridende og forskjellige anvendelser av begrepet. Flere har dermed etterspurt en mer reflektert holdning til, og en mer kritisk bruk av begrepet (Mallet 2004, Blunt & Dowling 2006). Det argumenteres blant annet for at hjem må betraktes

som noe mer enn bolig, hushold og familie, alle viktige komponenter ved et hjem, men som ene og alene ikke fanger kompleksiteten i begrepet. Hjem har både en sosial (strukturelt og emosjonelt sett) dimensjon og en romlig dimensjon, noe geografien på sin side er opptatt av å se i en sammenheng.

Hvilken hensikt har det å studere delt bosted ved hjelp av et geografisk teoretisk rammeverk? Her vil jeg trekke frem to aspekter som jeg mener underbygger min argumentasjon om å skrive en geografisk oppgave om delt bosted. For det første, og som jeg allerede har vært inne på, har barn med delt bosted som oftest også to hjem. Dette alene er grunn nok til å argumentere for geografien i en slik oppgave. Ved å diskutere hjem, hva det er og hvordan både barna, familiene og hjemmet påvirkes gjensidig av delt bosted, stilles nye spørsmål, som igjen kan belyse nye sider ved delt bosted. Dette kan videre bidra til at ny kunnskap om både delt bosted og hjem erverves. For det andre kan delt bosted belyse nye sider ved hjem og vår forståelse av hva hjem er. Dette er også aktuelt i samfunnsutviklingen generelt, sett i lys av at moderne mennesker er mer geografisk mobile enn noen gang tidligere. Det er i dag også mange andre enn barn med delt bosted som har flere hjem. Vår forståelse av hjem må etter min mening også følge denne utviklingen.

1.3 PROBLEMSTILLING OG TEORETISK RAMMEVERK

I denne oppgaven har jeg valgt å forholde meg til en forståelse av hjem som noe som gjøres, som aktivt skapes både sosialt og materielt. Hjem kan forstås på mange nivåer, men i denne oppgaven er hjemmet først og fremst stedet man bor og lever sine daglige liv. Den fysiske boligen er en del av dette stedet, men ikke ene og alene. Familiemedlemmene og de sosiale relasjonene dem imellom er også viktige aspekter ved hjem, i tillegg til nærmiljøet og de geografiske områdene man daglig ferdes.

Jeg har, som beskrevet innledningsvis, brukt meg selv og min egen erfaring som utgangspunkt for denne studien. En viktig innfallsvinkel har vært hvordan jeg selv har opplevd at livet i hjemmet påvirkes av om det er barn til stede eller ikke. Det gjelder både i forhold til hva jeg gjør, hvordan jeg lever og hvem jeg møter og omgås. ”Regler” for hva som tillates endres med betingelsene. Er barnet mitt til stede, har jeg, nødvendigvis, en større orden og struktur på dagliglivet, enn når jeg er alene. Hvordan er dette for andre delt bosted-foreldre? Opplever også de at det er visse forskjeller i måten de lever med og uten barn? Hvordan er forholdet til den andre forelderen? Har denne relasjonen endret seg? Foreldre som velger samlivsbrudd gjør jo gjerne det av en bestemt grunn. Man kan kanskje si at det ligger et aldri så lite

paradoks i at to individer som ikke kan bo sammen, men velger å skille seg, samtidig velger en organisering som ideelt sett krever et nært samarbeid. Hva forteller informantene selv om dette, og hvilke strategier benytter de seg av for at samarbeidet på tvers av grensene mellom de to hjemmene skal fungere?

Ikke bare krever delt bosted et foreldresamarbeid på tvers av to hjem, men disse hjemmene kan etter hvert også inkludere nye familiemedlemmer. Flertallet av fraskilte foreldre ender gjerne opp med å gifte seg på nytt eller inngå nye samboforhold. Statistikken viser at dette gjelder for flere menn enn det gjør for kvinner (SSB 2010c). Noen får også nye barn eller stebarn. På hvilke måter påvirker slike nye familiekonstellasjoner organiseringen av delt bosted? Blir noe annerledes og eventuelt på hvilken måte blir det annerledes?

Med utgangspunkt i slike refleksjoner rundt temaet hjem og delt bosted, og etter en prosess med å finne riktig vinkling, har jeg kommet frem til en todelt problemstilling. Den ene delen har en utforskende form, med hovedhensikt å finne ut mer om hvordan det er å praktisere delt bosted. Den andre delen har en mer analytisk form. Problemstillingen har følgende formulering:

Hvordan praktiseres og organiseres delt bosted, og hvilken betydning har delt bosted for erfaringen og opplevelsen av hjem og hjemme?

1.4 OPPGAVENS STRUKTUR

Jeg vil si jeg har valgt en tradisjonell oppbygging av oppgaven. I kapittel 2 tar jeg for meg tema for oppgaven, samværsordningen delt bosted, og gir en liten innføring i hva det er og belyser aktualiteten i en samfunnskontekst. Her gjør jeg blant annet også rede for tidligere forskning på dette fenomenet. Dette forskningsfeltet betegner jeg her som familieforskning.

I kapittel 3 tar jeg for meg teori omkring begrepene sted og hjem. Jeg innleder teoridelen med å presentere hvordan jeg knytter begrepene sted og hjem sammen, og tar deretter for meg hvert av begrepene separat. Jeg begynner med sted, som jeg anser som et mer overordnet teoretisk begrep enn hjem. Her gjør jeg kort rede for ulike tilnærminger som kan være nyttige for å forstå og fange kompleksiteten i begrepet. Deretter tar jeg for meg ulike tilnærminger til begrepet hjem, samt den historiske bakgrunnen for fremveksten av den forståelsen som ligger

til grunn i denne oppgaven. Gjennom hele kapittelet forsøker jeg å trekke paralleller til oppgavens tema og problemstilling.

I kapittel 4 tar jeg for meg forskningsprosessen. I første del gjør jeg rede for og begrunner valg av metode. Deretter tar jeg for meg prosessen knyttet til datagenerering og feltarbeidet. Her vil jeg både beskrive og diskutere valg og utfordringer knyttet til feltarbeidet. Denne delen er todelt. Først tar jeg for meg prosessen knyttet til utvalg og rekruttering av informanter, og dernest feltarbeidet og intervjusituasjonen. For å styrke datamaterialets troverdighet har jeg valgt å være åpen om prosessen og gjøre den så transparent som mulig for at leseren selv kan gjøre seg opp en mening om datamaterialets kvalitet. Troverdighet, refleksivitet og posisjonering er derfor viktige begreper, som jeg vil ta for meg mer inngående i denne delen av kapittelet. I tredje del tar jeg for meg skriveprosessen og hvordan jeg har bearbeidet og analysert datamaterialet. Her diskuterer jeg også begrepet bekreftbarhet og kvaliteten på mine tolkninger av datamaterialet. I siste del tar jeg for meg de etiske sidene og utfordringene ved forskning generelt og denne oppgaven spesielt.

Kapittel 5 kan betraktes som en innledning til analysekapitlene 6 og 7. Her presenterer jeg informantene og deres historier knyttet til valget av delt bosted. I kapittel 6 tar jeg for meg første del av problemstillingen, mens jeg i kapittel 7 tar for meg den andre delen. Begge kapitlene er både en presentasjon og analyse av det genererte datamaterialet. De empiriske dataene er i hovedsak presentert i form av sitater, og ellers noe i form av gjenfortellinger. Tanken bak er å videreformidle informantenes egne opplevelser og tanker omkring oppgavens tema, men selv om det er informantenes egne ord jeg presenterer så må det betraktes som det er, bearbeidet og silt ut av meg.

I kapittel 8 vil jeg samle trådene, oppsummere og peke på funnene.

2 NYE FAMILIEFORMER OG DELT BOSTED

I dette kapittelet skal jeg presentere det ikke-geografiske studiefeltet mitt, delt bosted. Som nevnt er delt bosted en relativt ny måte å organisere familielivet etter samlivsbrudd, og det foreligger derfor relativt lite forskning på denne ordningen. Delt bosted som studiefelt hører til i familieforskning, og da spesifikt forskning som omfatter skillsmisse- og familiereorganisering etter skillsmisser og samlivsbrudd. Delt bosted er vanligvis ikke et tema geografer befatter seg med. Tradisjonelt er dette et forskningsfelt dominert av sosiologer, antropologer og psykologer, som på hvert sitt vis har sin faglige tilnærming og misjon med forskningen. Disse er grovt skissert opptatt av den sosiale dimensjonen ved delt bosted, både på individ- og samfunnsnivå. Hva gjør man, hvordan gjør man det og effekten av dette. Som geograf er mitt formål å studere delt bosted også som et romlig fenomen og betydningen av hjem, i tillegg til de sosiale dimensjonene. Det har imidlertid ikke lyktes meg å finne andre geografiske prosjekter der delt bosted er et tema, noe jeg strengt tatt heller ikke hadde forventet å finne.

Jeg begynner kapitlet med en kort redegjørelse av familieutviklingen i Norge de siste femti årene, og generelle trekk ved denne. Deretter følger en presentasjon av samværsordningen delt bosted og debatten omkring denne. Kapittelet kan derfor leses som en presentasjon av det jeg anser som viktige sekundære kilder om temaet, og forskningen som har blitt gjort på dette området. Kildene har vært viktige i forarbeidet og planleggingen av prosjektet, og benyttes også for å drøfte og supplere egne funn (i presentasjonen og analysen av det empiriske materialet). Hovedsakelig dreier dette seg om sekundære kilder uten geografisk tilsnitt. Det må imidlertid sies at forskningsrapporten *Delt bosted for barn* av Kristin Skjørten, Rolf Barlindhaug og Hilde Lidén fra 2007, som har vært en viktig og svært sentral sekundærkilde for meg, også har et snev av geografi i seg gjennom Rolf Barlindhaug, fra Norsk Institutt for by- og regionalforskning, med bolig og økonomi som spesialområde. I rapporten hadde han blant annet ansvaret for delt bostedsfamilienes boforhold, flyttehistorie og boligkarriere etter samlivsbrudd. De øvrige forskerne har faglig forankring i de mer tradisjonelle familieforskningsfeltene sosiologi og antropologi. Rapporten er levert av Institutt for samfunnsforskning (ISF).

2.1 FAMILIEN SOM BEGREP OG IDEAL I NORSK KONTEKST

Haugen (2001) spør innledningsvis i sin artikkel *Skilt, men fortsatt familie - et barneperspektiv*, om det finnes noe mer universelt noe mer allment eller selvfølgelig enn

familien? Er ikke familien noe vi tar for gitt og noe vi alle vet hva er? Og kan vi egentlig si noe generelt og entydig om familiebegrepet? Selv om det finnes hegemoniske idealer og normer for hva en familie er og bør være, anerkjennes det i dag at familier kan være så mangt. Murdock (1949 i Moxnes 1990:28) definerte i sin tid fire basisfunksjoner for familien; sosialisering av barn, økonomisk samarbeid mellom ektefeller, reproduksjon og seksuelle relasjoner. Kari Moxnes (1990:29) definerer familier som *"et sosialt system av relasjoner mellom personer som definerer seg som en familie"*. Blodsband er med andre ord ikke nødvendig for å være en familie. Hun mener familien ikke er noe enhetlig og gitt, slik et familieideal knyttet til kjernefamilien for eksempel impliserer. Familie er ideologi *"når den fremstilles som enhetlig, biologisk gitt og essensielt ahistorisk"* (Osmundsen 1979 i Moxnes 1990:31).

I vårt samfunn forbindes gjerne familien med kjernefamilien. Kjernefamilien er et familieideal fra 1940 og 50 tallet, kjennetegnet ved yrkesaktiv far, hjemmeværende mor og to barn (Jensen 1984 i Moxnes 1990). Denne familieformen med to foreldre i komplementære roller, ble i sin tid ansett som den best egnede familieformen for et industrialisert og kapitalistiske samfunn. Kjernefamilien som ideal handler om ideer og forestillinger om hvordan en familie bør være. Tradisjonelt og i henhold til vår kultur, regnes dette som den normativt riktige måten å være en familie på. Kjernefamilien kan dermed sies å ha *modellmonopol*. Modellmonopol innebærer at et perspektiv og en virkelighetsmodell av en mangfoldig virkelighet, blir enerådende. Dette fører til at andre familiemodeller blir usynlige eller betraktet som feil, noe som igjen kan få følger for kunnskapen vi produserer (Levin 1994). Skillsmisser, samlivsbrudd, gjengifting og homofile ekteskap utfordrer ideer og normer for hva en familie er og bør være (Moxnes 1990).

Den norske familien handler i hovedsak om foreldre og barn, i motsetning til hva det kan gjøre i de mer tradisjonelle kulturer der en i større grad er opptatt av de eldre i familien og ansvaret for disse (Frønes 2003). Den moderne familien kjennetegnes imidlertid ved å være sammensatt, både i forhold til samlivsform og livsstil. Den tradisjonelle ideen om familien som en livsvarig enhet stemmer ikke overens med dagens bilde av virkeligheten, der et stadig økende antall skillsmisser og samlivsbrudd dominerer. *"Det formaliserte ekteskapet har mistet sin dominerende posisjon, og den monolittiske enheten mellom ekteskap og familie er brutt"* (Moxnes 1996 i Bø & Olsen 2008:16). Økt omfang av samlivsbrudd og nye familiemønstre er blant de mer grunnleggende samfunnsendringene vi ser i dag. Samlivsbrudd og dannelsen av nye familieformer bryter med den tradisjonelt ansette ideelle forestillingen om hva en familie

er og bør være, og har ført til mang en bekymring om familiens posisjon og fremtid (Moxnes 1990). Er familien i oppløsning ettersom flere og flere nå skiller seg, og nye former for familieorganisering tillates? Svaret er selvfølgelig nei, fordi hva familier er, handler ikke om hva man bør, men hva man faktisk gjør. Den nye ekteskapsloven fra 2009, som sidestiller lesbiske og homofile med heterofile, bryter helt klart med noen normative forestillinger om hva en familie er, og hva enkelte mener en familie bør være. Men å si at familien av den grunn er i oppløsning, er ikke riktig.

I følge norsk familiestatistikk lever de aller fleste nordmenn fortsatt i en familie, og det er ingen ting som tilsier at familien er i oppløsning. Av Norges 3.7 millioner personer som har fylt eller er over 18 år, lever 59 prosent i følge statistisk sentralbyrå i parforhold. Av disse er 77 prosent registrert som gift eller partnere, og 23 prosent som samboere (SSB 2010a). De fleste barn fødes altså inn i familier hvor begge foreldrene er tilstede, selv om mange etter hvert opplever at formen på familien endres ved samlivsbrudd (Brock 2008:110). Familien har dermed ikke gått i oppløsning, men inntatt andre former. Det har vært en betydelig nedgang i antall inngåtte ekteskap og en fordobling av antall skillsmisser i perioden 1981-2009 (SSB 2010bc). Flere foretrekker samboerskap fremfor ekteskap, og antall sambobrudd er også økende (Moxnes 2003). I følge Moxnes (1990) er det høye antallet samlivsbrudd et uttrykk for at bare samliv/ekteskap som svarer til nåtidens samlivsideal, der kjærlighet og frivillighet er viktige ingredienser, varer. Skillsmisser har blitt normalt, og er noe vi i dette samfunnet må leve med. Det er stor sannsynlighet for at de aller fleste en eller annen gang kommer til å bli berørt av en skillsmisse eller samlivsbrudd. Det være seg oss selv, våre foreldre, barn, barnebarn eller venner (Moxnes 2003).

Barn regnes i alle land som en egen gruppering, med egne behov. I de aller fleste land er barns posisjon og behov også nedfelt i landets kultur og lovgivning (Frønes 2003). Hva det innebærer å være barn og forstillingen om barn og barndom er derimot ikke noe konstant, men noe som stadig er i endring. Tid og sted, og økonomisk, kulturell og historisk kontekst påvirker dette. Barndommens aldersfase varierer også. I Norge regnes man som barn når man er under 18 år. I dag er det ca 1,1 millioner barn under atten år her i Norge. Målinger fra 1. januar 2010 (SSBd), viser at 74,6 prosent av disse barna bor sammen med både mor og far, som enten lever i ekteskap, 56,7 prosent, eller samboerskap, 17,9 prosent. Av de resterende 25,4 prosentene, bor 14,6 prosent alene med mor, 2,8 prosent alene med far, 6,8 prosent med mor og stefar, og 1,2 prosent med far og stemor (SSB 2010d). På grunn av foreldrenes rett til avtalefrihet skjuler denne statistikken andre samværsordninger, som for eksempel delt bosted.

Andelen barn som bor med gifte foreldre, har i perioden 1989-2009 vært jevnt synkende, fra godt over 80 til omlag 75 prosent. Nedgangen har vært størst for andel barn som bor med gifte foreldre, som har sunket fra 78 til 57 prosent (SSB 2010d). Dette viser blant annet at flere i dag foretrekker samboskap fremfor ekteskap, enn hva som var tilfellet for tjue år siden. Andelen barn som bor med begge foreldrene er størst blant de yngste, over 80 prosent for barn under fem år, og lavest blant de eldste, under 65 prosent for barn fra 15 år og oppover. Andelen barn som bor med gifte foreldre er lavest for barn under ett år, og høyest i alderen fem til sju år. Andelen barn med samboende foreldre synker med barns alder. For eksempel bor kun seks prosent av alle 17åringer sammen med samboende foreldre. Andelen barn som bor med kun den ene forelder er høyest blant de eldste barna, hvorav hovedandelen av disse generelt bor hos mor. Andelen barn som bor hos far, øker med alderen og er høyest for barn fra 15 år og opp (SSB 2010d).

Kari Moxnes (1990) mener det er bedre å snakke om kjernesprenging av familien, heller enn om oppløsning og ødeleggelse ved samlivsbrudd og skillsmisser. Familien verken ødelegges eller oppløses, men reorganiseres i det hun betegner som tokjernefamilier. Tokjernefamilie er et begrep som betegner barns familie etter samlivsbrudd der det fremdeles er kontakt mellom barnet og begge foreldrene. Delt bosted-familier er eksempler på familier bestående av to kjerner. I følge Moxnes (1990:244) er familien etter skillsmissen ” *tokjernesystem bestående av to subsystemer, de nye kjernene i systemet, men samtidig to familiesystemer som i større eller mindre grad er knyttet sammen i tokjernefamilier*”. Det er en utbredt forestilling om at noen typer familier som dannes etter samlivsbrudd er bedre for barn enn andre. Familier bestående av både en mor og en far favoriseres fremfor familier bestående av kun en forelder. En-foreldrefamilier styrt av mor ansees som dårligere enn eneforeldre familier styrt av far, som igjen ansees som dårligere enn stefamilien. Ingen har derimot klart å bevise at de finnes en familietype som er bedre for barn enn andre. Forskning viser altså at det ikke er noen sammenheng mellom familietype og hvordan barn *har det* eller *gjør det* (Moxnes 2003).

2.2 DELT BOSTED; EN TENDENS I TIDEN

De siste tretti årene har mange land, inkludert Norge, gjennomført betydelige endringer i familielovgivningen. Dette gjelder også for lover som regulerer forholdet mellom barn og foreldre. I forhold som angår skillsmisser og forholdet mellom barn og foreldre etter samlivsbrudd, har endringene vært tydeligst. Ekteskapsloven (1991) og Barneloven (1981), og endringene av disse de senere årene, vitner om en slik tendens. Politisk har disse hatt to hovedformål. For det første å gjøre skilsmisser til et privat anliggende mellom de to det

gjelder, som skal håndteres administrativt og ikke via rettsvesenet. Det andre formålet har vært å gjøre far mer delaktig i barneomsorgen etter samlivsbrudd (Moxnes 2003). Frem til 1981 var mor prioritert i omsorgsspørsmålet. Etter denne lovendringen har foreldrene i utgangspunktet vært likestilte (Lunde 2001). I følge norsk lov kan foreldre nå selv bestemme hvordan de vil gjennomføre en skillsmisse, og hvordan de ønsker omsorgsdelingen for barna (Moxnes 2003). I barnelovens § 42 heter det at barn har rett til samvær med begge foreldrene, og at den av foreldrene som barnet ikke bor sammen med har rett til samvær med barnet, om ikke annet er avtalt eller bestemt (Barneloven). I Norge og andre vestlige land er det mest vanlig at barn blir boende fast hos mor etter samlivsbrudd (Skjørten 2007, Moxnes 2003). Tall fra undersøkelsen *Når mor og far bor hver for seg* (Kitterød 2004) om ansvar og omsorg for barn etter bidragsreformen, viser at 82 prosent bor fast hos mor etter samlivsbrudd, mens 8 prosent bor fast hos far. De resterende 10 prosentene har delt bosted. Selv om det i følge disse tallene totalt sett ikke er så mange som praktiserer delt bosted, viser tall fra 1996 og 2002 at det er en jevn stigning i antall som velger denne samværsordningen. I 1996 oppga omlag 4 prosent at de hadde delt bosted, mens antallet var økt til 8 prosent i 2002 (Kitterød 2004, 2005). Delt bosted er med andre ord en tendens i tiden.

2.3 HVA ER DELT BOSTED?

Norsk lov sier ikke noe om hvor mye tid barnet skal være hos hver av foreldrene for at man kan kalle ordningen delt bosted, men en vanlig forståelse er at barnet bor omtrent halvparten av tiden hos hver, og at praktiseringen har en viss varighet (Skjørten 2007). Tidligere ble denne omsorgsdelingen kalt *delt omsorg*, men begrepet var misvisende og kunne føre til at man blandet samværsform med omsorgsdeling. Foreldre kan ha felles foreldreansvar, det vil si at begge har ansvaret for omsorgen for barnet, selv om barnet bor fast hos den ene. I slike tilfeller har derimot den forelderen barnet bor hos fast, mer rett til å ta store avgjørelser i barnets liv. Har man delt bosted og felles foreldreansvar har man både tilnærmet lik samværstid, og i teorien like stor innflytelse på overordnende avgjørelser som omhandler barnets liv og leven (Stave 2007).

I tilfeller der barnet bor fast med en av foreldrene og har samvær med den andre, kan samværet ha en varighet på nesten femti prosent. Grensen mellom delt bosted og utvidet samvær kan derfor være litt utydelig. Forskjellen mellom delt bosted og utvidet samvær, handler om hvem som har den daglige omsorgen for barnet. Ved delt bosted har foreldrene delt daglig omsorg, mens ved samvær har den barnet bor hos fast den daglige omsorgen. Daglig omsorg innebærer myndighet til å bestemme i store avgjørelser som angår barnet. For

eksempel hvor i landet barnet skal bo, eller om han eller hun skal gå i barnehage (Kitterød 2005). Som nevnt i innledning kan delt bosted organiseres på mange måter, både hvordan man konkret bor og hyppighet i skiftene mellom foreldrehjemmene. Det finnes med andre ord ikke en standard for organisering, selv om forskning viser at det er vanligst at barnet bor annenhver uke hos hver av foreldrene (Skjørten mfl. 2007).

2.4 DEBATTEN OM DELT BOSTED

Etter samlivsbrudd har hovedomsorgen for barn tradisjonelt tilfalt kun en av foreldrene, og da fortrinnsvis mor. Med delt bosted er omsorgen for barnet delt mellom foreldrene. Som følge av at flere og flere foreldre nå velger delt bosted, har dette også blitt et viktig og omdiskutert tema i den norske offentligheten. Meningene vedrørende ordningens effekt og implikasjoner for barna og familiene dette omfatter er imidlertid delte, og der noen jubler, rister andre på hodet. I lys av denne utviklingen har sakkyndige og politikere vurdert og diskutert hvorvidt dette bør føre til endringer på det juridiske plan eller ikke. Bør for eksempel delt bosted være lovens utgangspunkt ved barnefordeling, eller skal det fortsatt være opp til foreldrene å bestemme barnefordeling? Barne Lovutvalget ble opprettet i 2007 med den hensikt å gjennomgå nettopp slike bestemmelser knyttet til foreldreansvar, bosted og samvær etter samlivsbrudd, og revurdere disse.

Debatten om delt bosted er todelt, og handler på den ene siden om når delt bosted er en god løsning, og på den andre siden om hvem som skal avgjøre spørsmålet om delt bosted. I spørsmålet om hvem som skal avgjøre delt bosted er det, som vist ovenfor, to skoler; de som ønsker statlig intervensjon og lovmessig stadfestelse av delt bosted, og de som vil at dette fortsatt skal være en sak foreldrene selv kan avgjøre. De førstnevnte begrunner dette hovedsakelig på to måter. For det første mener de delt bosted fremmer likestilling mellom foreldrene, og at det er til barnas beste å ha god kontakt med begge foreldrene. Delt bosted representerer for mange et middel for å fremme likestilling mellom foreldrene, og disse mener denne omsorgsordningen er et viktig skritt på veien mot en anerkjennelse av at far som en like viktig omsorgsperson som mor. Dette synet ligger til grunn for at mange ønsker å endre den tradisjonelle barnefordelingen mellom foreldre, der mor får den daglige omsorgen og far blir helgepappa, til en likestilt omsorgsdeling mellom foreldrene og delt bosted som lovmessige utgangspunkt ved barnefordeling. *Foreningen 2Foreldre* er en interesseorganisasjon som fronter denne saken spesielt. Hvorfor skal ikke mor og far likestilles ved barnefordeling, når så mye gjøres for å likestille mor og far som omsorgspersoner i samlivet, spørres det. At over 80 prosent av alle barn fremdeles bor med mor etter skillsmisser, er et sterkt uttrykk for at det

tradisjonelle kjønnsrollemønsteret med mor som den sentrale omsorgsyteren, fremdeles råder norsk familieliv. Staten må komme på banen å endre dette mønsteret gjennom lovmessige vedtak, og endre praksisen som i dag gir foreldre full avtalefrihet i slike omsorgsspørsmål. Andre argumenter er at det fremmer barnas beste ved at det sikrer barna en kontinuerlig relasjon til begge foreldrene. Noen hevder også at ordningen beskytter barn mot lojalitetskonflikter mellom foreldrene, ettersom ingen favoriseres som omsorgsperson (Skjørten mfl. 2007).

Motstandere av delt bosted som lovmessig standard, mener dette isteden bør være en frivillig ordning, som kan fungere bra for noen, men som ikke passer for alle barn. Det er også de som bygger sin argumentasjon på at barn har det best når de kun bor i ett hjem. Argumenter mot delt bosted og likestillingsargumentet, er at rettferdighetshensynet mellom foreldrene blir viktigere enn hensynet til hva som er det beste for barn. Er det rett at skillsmissebarn skal ta støyten i arbeidet for å utjevne kjønnsrolleforskjeller, spør for eksempel professor i psykologi ved Universitetet i Oslo, Odd Arne Tjersland (2010). Han mener påtvunget delt bosted kan føre til flere ulykkelige barn. *Aleneforeldreforeningen*, Foreningen2Foreldres motpol, støtter denne holdningen. Også barne- og likestillingsminister Reidar Hjermann har gjentatte ganger tatt til ordet for at delt bosted ikke bør være hovedregel for barnefordeling (*Aftenposten* 2008). Ombudet fraråder for eksempel delt bosted for barn under tre år, og mener at disse ikke vil være i stand til å takle det en slik hverdag innebærer. Det er også de som mener delt bosted er slitsomt for barn, og at det beste for barn er å ha kun ett fast holdepunkt (Skjørten mfl. 2007).

2.4.1 Hva er det beste for barn?

I Barnelovens § 36, om hvor barnet skal bo fast etter samlivsbrudd, er premisset om *barns beste* det viktigste og avgjørende kriteriet i beslutninger om barnefordeling. Men hva er egentlig det beste for barn, og kan man gi et enkelt og unisont svar på det?

Barnets beste som lovmessig prinsipp kan defineres på ulike måter og benyttes i ulike sammenhenger. Brock (2008) skiller for eksempel mellom barns beste som *juridisk*, *samfunnsfaglig* og *politisk* begrep. Juridisk sett handler barns beste også om barns medbestemmelsesrett. I Barnelovens § 31 heter det at barnets mening skal bli hørt og vektlagt stor betydning i avgjørelser som angår barnet selv fra det er tolv år. Et poeng Brock (2008) påpeker er at barnets beste som førende premiss nødvendigvis ikke er tilstrekkelig for å bestemme løsninger for barn etter samlivsbrudd, av den enkle grunn at ulike løsninger kan

være like bra for barn. Sett for eksempel at to foreldre deler omsorgen for et barn, men er på noen punkter uenige i oppdragelse. Etter hvert kan denne uenigheten utvikle seg til en konflikt, som barnet da blir stående i kryssilden av. En slik uenighet kan føre til stress og usikkerhet hos barnet, men samtidig beholder han eller hun en god kontakt med begge foreldrene noe som må anses som positivt i seg selv. Et barn som derimot bor sammen med kun den ene av foreldrene, slipper slike konflikter og stresset dette medfører, men mister samtidig kontakten med den ene av foreldrene, noe som på sin side er negativt. Begge løsningene kan være like bra eller dårlig for barnet, men er forskjellige. Hvordan kan man da egentlig avgjøre hvilke av disse løsningens som er til barnets beste?

Uttrykk som ”barns beste” kan gi et inntrykk av at det finnes udiskutable svar på hva barn bør ha, og hvordan foreldre og barn bør innrette seg. Men så enkelt er det ikke. Hva barn trenger er knyttet til den sammenheng og kontekst de lever i og skal fungere innefor, og må vurderes således (Andenæs 2005).

2.4.2 Er delt bosted tilrådelig?

I forskningsrapporten *Delt bosted for barn* (Skjørten mfl. 2007) konkluderes det med at delt bosted for de aller fleste fungerer bra. Rapporten er todelt, og omfatter funnene fra en foreldreundersøkelse og en barneundersøkelse, samt forskerens egne vurderinger av funnene. Første del tar for seg foreldreundersøkelsen, en spørreundersøkelse med et utvalg på 527 delt bosted-foreldre. Denne tar grovt sett for seg foreldrenes egne vurderinger av delt bosted og hvordan ordningen fungerer for dem selv, barna og den andre forelderen. I andre del presenteres funnene fra barneundersøkelsen, bestående av kvalitative intervjuer med 42 barn i alderen 8-18 år. Her er barnas egne erfaringer med delt bosted i fokus. Undersøkelsen er den første i sitt slag utført i Norge, og en av de største som er blitt gjort i Europa på temaet delt bosted.

Konklusjonen i denne rapporten er at delt bosted er tilrådelig, men at visse forutsetninger bør være på plass. Det er først og fremst viktig at barna selv ønsker og trives med en slik samværsordning. Dersom det viser seg at barnet ikke trives med delt bosted, bør man vurdere andre løsninger. Forskerne mener også at det praktiske bør tilrettelegges på en slik måte at belastningen med å bo i to hjem minimaliseres. For eksempel bør det være gangavstand mellom de ulike foreldrehjemmene, slik at barnet kan gå på den samme skolen og ha tilgang til det samme nærmiljøet begge steder. En annen viktig betingelse er at foreldrene klarer å samarbeide godt, på tross av eventuelle konflikter i forbindelse med samlivsbruddet, og er

villige til å stille opp for hverandre når det gjelder barna. Skillsmisseforskning viser at foreldrekonflikter uansett samværsform, har stor betydning for hvordan det går med barna senere i livet. Delt bosted frarådes i tilfeller der foreldre er i konflikt og har problemer med å samarbeide (Skjørten mfl. 2007).

Flytting mellom foreldrehjemmene, konflikter mellom foreldrene, redusert inntekt per hushold, den nye familien og steforeldre, og stor avstand mellom hjemmene og nærmiljøet, er sider ved delt bosted som for noen kan være problematiske. Foreldrenes oppgave er derfor å tilrettelegge og vurdere disse forholdene og om disse er i samsvar med hva som kan antas å være til barnets beste. Rapporten konkluderer med at delt bosted i de aller fleste tilfeller fungerer bra, både for barna det gjelder og foreldrene deres (Skjørten mfl. 2007). Delt bosted anbefales så lenge betingelsene nevnt ovenfor er oppfylt, og så lenge begge foreldrene har vært delaktige i barneomsorgen før samlivsbruddet og kjenner barna like godt. Delt bosted anbefales for eksempel ikke i de tilfeller der barnet er vant til å omgås kun den ene forelder. Da bør en i så fall venne barnet til å ha samvær med den andre i første omgang, og dernest vurdere delt bosted på et senere tidspunkt når forholdet har fått utviklet seg (Skjørten mfl. 2007).

2.5 DELT BOSTED OG HJEM

I Gry Mette Dalseng-Haugens avhandling *Divorce and Post-divorce family Practice: The Perspective of Children and Young people* (2007), og spesielt kapittelet *Divorce, but still a family? Children's perspectives* blir barns erfaringer i relasjon til begrepene familie, hjem og hushold diskutert. Doktorgradsprosjektet var tilknyttet paraplyprosjekt Familieforandringer og konsekvenser for barn og unges oppvekstvilkår, anført av Kari Moxnes, i perioden 1995-2001. Hovedformålet med dette prosjektet var å undersøke betydningen av familieforandringer og offentlige tiltak for barn og unges oppvekstvilkår og utviklingsmuligheter. Totalt samlet prosjektet inn data fra 96 intervju med barn, 114 intervju med foreldre, familiekart tegnet av både foreldre og barn, samt en spørreundersøkelse der 473 foreldre svarte på vegne av seg selv og til sammen 910 barn. Alle forskerne tilknyttet paraplyprosjektet hadde tilgang til dette datamaterialet. Haugen (2007) baserer sine funn i doktoravhandlingen på dette datamaterialet. Primært er ikke dette et prosjekt som tar for seg delt bosted-familier, men denne gruppen er også representert i utvalget.

Haugen (2007) var blant annet opptatt av hva som skjer med barns familieforståelse når foreldrene flytter fra hverandre og familiene blir delt mellom ulike hushold. Opplever barn

med foreldre i to ulike hushold at de har to hjem og to familier, ville hun vite. Basert på empiriske funn fra kvalitative intervjuer med 25 barn mellom 9-18, forslår Haugen at vi må slutte å tenke på familie, hjem og hushold som noe entydig, statisk, universelt og allment, og foreslår isteden en forståelse av familie, hjem og hushold som ulike prosesser, som bevegelige og dynamiske kategorier som endrer form over tid. Barn og voksne kan ha ulike meninger og forståelser av hva familie er, og hvem som er i familie, selv om de helt eller delvis lever i samme hushold og utenfra gjerne oppfattes som en familie. Dette konkluderer forøvrig også Irene Levin med i sin doktoravhandling fra 1994.

Haugen fremhever også viktigheten av å forske med et barneperspektiv. Barns forståelse er viktig for *”å forstå pluralismen, dynamikken og ulike prosesser som inngår i fenomenene familie, hjem og hushold”* (Haugen 2007:44). Et barneperspektiv på skilsmisser og familieforandringer kan bidra til å utfordre våre tradisjonelle forståelser av hjem som et hushold som rommer en familie. Perspektivet på familie, hjem og hushold, som noe prosessuelt, dynamisk og bevegelig, samsvarer med min forståelse av hjem og hva det er. Jeg tenker i tillegg at det kan være like viktig å innta et annet faglig perspektiv for å forstå kompleksiteten i slike begrep, og i særdeleshet begrepet hjem. Jeg er helt enig med Haugen (2007) i at det er viktig å utfordre tradisjonelle holdninger og forståelser av både familien og hjem, og hva det er. Hjem er ikke noe statisk, enhetlig og lukket, som kan fylles opp med elementer, lik et hushold som rommer familien eller en bolig som rommer et hushold. Begrepet hjem er mer komplekst og sammensatt enn som så. I neste kapittel skal jeg gjøre rede for hva jeg mener når jeg sier dette, samt ta for meg begrepene hjem og sted som er oppgavens teoretiske rammeverk.

3 TEORETISKE BETRAKTNINGER OM STED OG HJEM

3.1 INNLEDNING

Sted og hjem er begrep jeg mener er nyttige for å belyse denne oppgavens problemstilling, hvor et av formålene er å forstå hvordan delt bosted påvirker menneskers forhold til hjem. Sted må i dag sies å være et sentral og vel anvendt begrep i geografifaget, og å argumentere for bruken av det er, som Berg (2009) sier, ”å slå opp åpne dører”. Hva så med begrepet hjem, kan det benyttes som analytisk rammeverk? I følge Rapoport (1995) er svaret nei! De ulike forståelsene er mangfoldige og ofte motstridende, lyder kritikken. I likhet med begrepet sted, mener han at hjem er et for vagt og uklart begrep, og kan i prinsippet bety enn en måtte ønske at det skal bety. ”*Both in popular and professional usage the term home often refers both to an object, artifact, or physical thing in the environment as well as people's reaction to it, their links and relationships with it*” (Rapoport 1995:41). Han mener det er meningsløst å benytte det samme begrepet om både den fysiske strukturen, altså boligen, og vår relasjon til denne boligen og meningene vi tillegger den. *Hus* og *hjem* er begreper som burde holdes adskilt, fordi de refererer til ulike sider. Videre påpeker han at andre allerede eksisterende begrep kan gjøre samme nytten, og at det er både overflødig og forvirrende.

Hjem blir ofte presentert som et positivt og sentralt sted for mennesker og hvordan mennesker konstruerer sitt hverdagsliv (Blunt & Dowling 2006). I forhold til delt bosted, er stedet hjem sentralt i det at barna bor og lever sitt hverdagsliv i to hjem. Ettersom jeg har valgt en geografisk vinkling på denne oppgaven mener jeg det er riktig å ta utgangspunkt i nettopp dette stedet for å belyse hvordan delt bosted kan oppleves og erfares. Jeg benytter meg av begrepet hjem i forståelsen av å være et sted, og vil derfor her belyse begge begrepene.

Sted og hjem har de fleste et forhold til og en intuitiv forståelse av, og de blir begge anvendt på ulike måter. Ordet sted kan benyttes både om geografiske områder eller som språklige uttrykk som ”å finne sted”, ”ståsted” eller ”av sted”. Hjemsted, arbeidssted og feriested er eksempler på andre anvendelser av ordet. Hjem på sin side kan knyttes til et bestemt geografisk bosted eller en bolig og de forholdene mennesker har til dette bostedet, men anvendes også på flere måter. I nye medier, for eksempel nettsamfunnet *Facebook*, er *hjem* knappen du trykker på for å komme tilbake til din egen sides utgangsposisjon. Det er noe de fleste intuitivt skjønner når de ser ordet, og som ikke trenger en videre forklaring. Hjem brukes også for å beskrive følelser og situasjoner en gjerne føler seg trygg og veltilpass i. Får jeg gjester sier jeg gjerne at de må ”føle seg som hjemme”, hvilket betyr at jeg vil at de skal

slappe av og ha det komfortabelt. Poenget mitt nå er å peke på dualiteten i begge begrepene. På den ene siden kan både hjem og sted benyttes om noe veldig konkret, samtidig som det også benyttes om noe abstrakt.

Skala eller *nivå* er sentralt i geografien, og både hjem og sted kan kobles til denne nivåinndelingen. Vi sier gjerne at hendelser foregår på lokalt, regionalt, nasjonalt eller globalt nivå. Tradisjonelt har skala blitt forstått ut fra størrelse, lite eller stort, og at disse er adskilt, hierarkisk oppbygd og følger en logisk rekkefølge. I debatten om skala knyttes stedsbegrepet først og fremst til det lokale nivået. Hjem som bolig, kan sånn sett forstås som det laveste nivået på *skalahierarkiet*, og som det mest lokale stedet vi mennesker forholder oss til i samfunnet. Skalainndelingen blir imidlertid fremstilt på ulike måter. I dag er det relativt vanlig å forholde seg til at skala og relasjonene mellom skalaene handler om flyt og prosess, samt er knyttet til den menneskelige erfaring. ”*Scale refers to one or more levels of representation, experience and geographical events and processes*” (Johnson et. al 2000:724).

Den menneskelige erfaring er viktige stikkord både i forhold til sted og hjem. Sted forbindes både til noe konkret – et avgrensa område, et punkt på et kart (som er en representasjon av virkeligheten) eller jordoverflaten, samtidig som det også er knyttet til våre erfaringer og forestillinger om verden. De fleste mennesker føler tilhørighet til et sted de identifiserer som hjem – i en eller annen form og variasjon. Det være seg et bestemt hus, et lokalsamfunn eller et land. Hjem er ikke nødvendigvis knyttet til et konkret bosted, men til det å føle tilhørighet og avstand på ulike nivå. Er jeg i utlandet kan jeg føle hjemlengsel til landet mitt, ikke nødvendigvis det konkrete huset jeg bor i.

Med det har jeg introdusert at den menneskelige erfaring og følelsesliv kan knyttes til både sted og hjem, og at begrep som tilhørighet og identitet også er sentralt i forståelsen av disse. Videre i dette kapittelet skal jeg ta for meg begge begrepene hver for seg, og vise hvordan de har blitt og blir forstått i den geografiske litteraturen. Inspirasjonen til tenkningen om de ulike begrepene har mange av sine røtter i andre fagtradisjoner og ”ismer”. Humanisme, marxisme, feminisme, post-modernisme og post-strukturalisme, har som jeg skal vise her satt sitt preg på mye av den rådende geografiske tenkningen om begge disse begrepene. Jeg begynner med en presentasjon av begrepet sted, før jeg tilslutt tar for meg begrepet hjem.

3.2 STED

Som jeg innledningsvis var inne på er det et mangfold av anvendelser og tilnærminger til dette begrepet. Uansett bruk er det allikevel et fellestrekk ved at det alltid, på en eller annen måte,

gis et romlig innhold (Berg & Dale 2004). Stedsbegrepet har lenge vært sentralt og viktig i geografifaget, selv om det var først med de humanistiske geografene på 1970 og -80 tallet at det fikk sitt teoretiske gjennombrudd. Før den tid ble det ikke betraktet som nødvendig med noen ytterligere teoretisk presisering. Sted ble betraktet som et allment og alminnelig ord, og gjerne brukt synonymt med andre begreper som region, område eller rom. Vitenskapen, og geografifaget spesielt, var da hovedsakelig dominert av positivistisk tenkning, og troen på at en gjennom kvantitative metoder kunne avdekke universelle og allmenngyldige lover. *Rom* var et viktigere begrep i den romlige analysen (Spatial science). Den første teoretiseringen av begrepet sted kan dermed også kalles en kritikk mot en følelseskald stedstilnærming, og et forsøk på gjeninnføre det menneskelige aspekt i geografien (Holloway & Hubbard 2001).

En definisjon av begrepet sted er *as a meaningful location*; altså en lokalitet med mening (Holloway & Hubbard 2001). I dette ligger en forståelse om at ulike lokaliteter har blitt til sted fordi noen har gitt det en mening og betydning. Dagens forståelse av begrepet sted kan med det sies å ha utgangspunkt i mennesket, og hvordan vi betrakter og definerer verden, kontra en positivistisk forståelse av at steder eksisterer der ute uavhengig av mennesker (Cresswell 2006). Et punkt eller geografisk enhet har blitt et sted fordi noen har gitt det en mening, betydning, beskrivelse og forklaring. Det handler med andre ord om menneskets betraktninger av verden. Et sted er ikke bare noe man kan observere, men i følge Cresswell (2004), også en måte å observere verden på.

Some places are evil, oppressive and exploitative, but they are still the way we experience the world- through and in place. And perhaps it is because place is so primal to human existence that it becomes such a powerful political force in its socially constructed forms. It is impossible, after all, to think of a world without place (Cresswell 2006:50).

Det er i dag vanlig å forholde seg til de tre forståelsene av stedsbegrepet Agnew (1987) identifiserte som de mest vanlige anvendelsene i den geografiske litteraturen frem til 1980 tallet. Det vil si som *location*, *sense of place* og *locale*. Han understreker at de ulike tilnærmingerne må betraktes som komplementære dimensjoner ved sted heller enn konkurrerende, selv om de ofte blir forstått slik. Sammen kan de ulike tilnærmingerne bidra til en bedre forståelse av hvilken betydning steder har for mennesker, det vil si som meningsfulle lokaliteter (Agnew et. al 1989, Berg & Dale 2007, Castree 2003). Jeg skal i det videre presentere disse tre tilnærmingerne og dernest ta for meg stedsteorier av litt nyere dato, det vil

si fra 1990 tallet og frem til i dag, som jeg mener er nyttige for å belyse oppgavens problemstilling. Jeg har valgt å benytte meg av disse tilnærmingene både fordi de er elementære og nyttige for å forstå og forholde seg til kompleksiteten i begrepet sted, og fordi det er en nyttig innfallsvinkel for å forstå begrepet hjem. Med det slår jeg nok en gang fast at jeg forholder meg til at *hjem er et sted*.

3.2.1 Location

Sted som *location* eller *lokalisering*, impliserer at ethvert sted har en bestemt beliggenhet på jordoverflaten, som kan lokaliseres på et kart eller via GPS. Dette er den eldste tilnærmingen til sted, og knyttes til Hettner-Hartshornetradisjonen fra 1930 til 1960 årene (Berg & Dale 2004). Sted betraktes her i en absolutt forstand, og som bakgrunnsramme for menneskers sosiale og økonomiske aktiviteter. Steder betraktes utenfra, hvordan de ser ut og i forhold til synlige egenskaper som kan måles kvantitativt. *”Place was understood merely as a gathering of people in a bounded territory ”* (Hubbard et. al 2005:16). Walter Christallers sentralstedsteori var et viktig bidrag til utviklingen av denne tilnærmingen. Den legger vekt på sted som *”bakgrunnsramme som de ytre fysiske, objektive og materielle betingelsene som det sosiale og økonomiske liv foregår innenfor rammen av”* (Berg & Dale 2004:41).

Dette perspektivet anser steder som gitte, absolutte enheter, som man på en objektiv måte kan forholde seg til og forstå ved å måle, telle og beskrive de synlige, fysiske egenskapene ved, alt fra de fysiske, naturgitte omgivelsene til hvordan samfunnet fungerer (Berg & Dale 2004, Castree 2003). Denne tilnærmingen til sted er dominert av en positivistiske vitenskapelig forståelse, opprinnelig formulert av August Comte. Viten kan ifølge denne tradisjonen kun oppnås ved hjelp av erfaringsbasert metode. Observerbar data og målinger av kvantitative, synlige fenomener og enheter vektlegges, mens iboende krefter og underliggende årsaker som forklaringsmodell avvises. Verden forstås og teorier lages på bakgrunn av hypoteser og empirisk testing av disse (Hubbard et. al 2005).

I forhold til begrepet hjem er det nærliggende å relatere denne tilnærmingen til bolig. Både hvordan boligen ser ut, materialbruk, form, design og størrelse, samt beliggenhet og egenskaper ved beliggenheten. Delt bosted-foreldre og barns forhold til og erfaringer med hjem, kan også knyttes til hjem som location. Det spesielle i forhold til dette utvalget er at de forholder seg til at barna deres har hjem på to ulike lokaliteter. Barna bor i to boliger, som i mer eller mindre grad er ulike boliger materielt sett, som igjen er plassert på forskjellige steder og har forskjellige adresser. Hjem er materialitet, fysisk form og struktur, men som jeg

skal vise litt senere er ikke dette perspektivet en dekkende eller fullverdig definisjon av hjem. Hjem er mer enn bolig og lokalitet, og for å få en forståelse av hvordan det oppleves å forholde seg til at hjem er flere steder, er det nødvendig å se på andre sider ved hjem enn de fysiske.

3.2.2 Sense of place

I forståelsen av sted som *sense of place*, er den menneskelige erfaring og opplevelse det sentrale (Castree 2003). Denne tilnærming har opphav i den humanistiske tradisjonen og inspirert av den eksistensialistiske retningen innen filosofien (Holloway & Hubbard 2001). Yi-Fu Tuans *Topophilia* (1974) og *Space and Place* fra 1977 av Edward Relph, er eksempler på sentrale verk som har hatt betydning for utviklingen av en slik tilnærming til sted. For disse blir et geografisk rom først til sted når enkeltmennesket forbinder det med noe og tillegger det en mening. De legger stor vekt på relasjonen mellom mennesker og steder mennesker lever. Edward Relph poengterer for eksempel at mennesker og steder gjensidig påvirker hverandre og hverandres identiteter. "*People are their places and place is its people*" (Relph 1976:37 i Berg & Dale 2004:42). Denne tilnærmingen anerkjenner at steder også er viktig for mennesker på et følelsesmessig og personlig nivå, og ikke bare ut fra steders fysiske egenskaper eller som steder vi kun oppholder oss. Tuans begrep *topophilia* (love of place), handler for eksempel om det følelsesmessige båndet mennesker har til nære og betydningsfulle steder. *Topophilia* er et indre (følelsesmessig) menneskelig behov, mente han. Et behov som handler om å identifisere seg med og knytte seg til steder, samt å ha en personlig relasjon til steder man oppholder seg mye, og da spesielt *hjemlige* steder. Denne type tilknytning handler blant annet om minner og erfaringer, og skapes gjennom gjentatte sanseopplevelser, aktiviteter, rutiner, åndelige bånd og sosiale fellesskap, som for eksempel å føle tilhørighet til en familie (Holloway & Hubbard 2001).

Den absolutte og objektive forståelsen som dominerer location-tilnærmingen, ble gjennom den humanistiske tradisjonen erstattet med en subjektiv relativisme. Her er individers opplevelse av sted fra et indre perspektiv– altså den indre erfaring og opplevelse det sentrale. *Sense of place* handler blant om å se steder som sosiale konstruksjoner og uttrykk for subjekters tolkning, forståelse av og relasjon til verden. Denne tilnærmingen til sted fremhever individers spesifikke forståelse av bestemte steder, og vil i den ytterste forstand innebære en forståelse av at steder blir til, som følge av at mennesker tenker, erfarer og tillegger de mening og betydning (Castree 2003, Cresswell 2006).

Sense of place er en tilnærming til sted som treffer direkte i forhold til problemstillingen, som vektlegger den enkeltes erfaring og opplevelse av stedet hjem. Hvordan hus blir hjem handler blant annet om menneskers sense of place, og det å identifisere seg med et sted som hjem. Tilnærmingen er også i samsvar med den metodiske tilnærmingen jeg har, kvalitative intervjuer, og fokuset på det unike og partikulære ved enkeltindividets forståelse og opplevelse. Samtidig er denne tilnærmingen bare delvis tilstrekkelig ved at den fristiller subjektet til å handle slik de selv vil. En kritikk mot den humanistiske tradisjonen og forståelsen av sense of place som et personlig anliggende, er at våre personlige opplevelser av steder ikke er så subjektive og personlige som de humanistiske geografene antok, men påvirkes av den sosiale, kulturelle og økonomiske konteksten vi alle er en del av (Cresswell 2006).

3.2.3 Locale

Locale er en tilnærming til sted der kritikken mot den humanistiske forståelsen tas til følge. Denne tilnærmingen kan betraktes som et forsøk på å forene det objektive synet på sted med det subjektive. På 1980 tallet kom geografer utenfor de humanistiske geografers rekke med alternative syn på stedsbegrepet. Sosiologen Anthony Giddens' struktureringsteori var slik sett en viktig inspirasjonskilde. I følge han refererer locale til "*the use of space to provide the settings of interaction, the settings of interaction in turn being essential to specifying its contextuality*" (Giddens 1984:118 i Berg & Dale 2004:44). Locale kan i følge Giddens forstås som en slags *møteplass* eller *node*, hvor ulike menneskers hverdagslige aktiviteter krysser hverandre i tid og rom. Locale betegner med andre ord det romlige med utgangspunkt i anvendelse og praksis (Berg & Dale 2004).

Locale innebærer å se steder som kontekst for folks hverdagsliv og som et resultat av menneskelig handling og samhandling (Agnew 1987 in Castree 2007). Sted forstått som locale, går med andre ord ut på å se steder som noe som blir til som følge av sosial praksis. Dette perspektivet anser ikke sted som en gitt, statisk ramme for sosiale relasjoner og aktiviteter, men som noe som skapes og gjenskapes kontinuerlig som en del av den sosiale aktiviteten (Pred 1984). Denne påvirkningen går begge veier. Mennesker og steder er slik sett gjensidig konstituerende (Berg & Dale 2004, Hubbard et. al 2005).

Dette perspektivet forholder seg som nevnt til at vi mennesker ikke kan handle som vi vil, men er bundet av samfunnsmessige strukturer. De fysiske stedene vi benytter oss av i hverdagen - hvor vi møter andre mennesker og hvor våre liv foregår, er kontrollert av lover,

regler og rammer av formell og uformell art vi mer eller mindre bevisst forholder oss til. Dette er strukturer som preger våre liv, handlinger og muligheter. Strukturer både muliggjør og begrenser våre handlinger, som er både et resultat av strukturer og en årsak til strukturer (Berg & Dale 2004).

I forhold til denne oppgavens tema, er denne tilnærmingen svært relevant, og da spesielt i forhold til det å studere stedet hjem. Hjemmet er et viktig sted for menneskers hverdagsliv og hverdagsaktiviteter. Det må imidlertid påpekes at det nå er over tjue år siden Agnew identifiserte disse tre tilnærmingene, og både verden og følgelig også tenkningen omkring sted har siden den gang utviklet seg videre. I det neste kapittelet går jeg nærmere inn på tilnærminger til sted av litt nyere dato, og da spesielt det jeg her betegner som den *relasjonelle stedstilnærmingen*.

3.2.4 Den relasjonelle stedstilnærmingen

I følge Berg og Dale (2004:46) kan nyere stedsteori forstås som ” *teorier som forsøker å bygge bro mellom subjektivistiske og objektivistiske tilnærminger*”. Dette er imidlertid et enormt og mangfoldig felt, som ikke kan plasseres innen en bestemt kategori arbeider. Jeg skal nå kort ta for meg fremveksten av det perspektivet på sted jeg hovedsakelig legger til grunn i denne oppgaven, altså den *relasjonelle stedstilnærmingen*. Denne tilnærmingen favner nært sagt alle aspekter ved sted beskrevet som locality, sense of place og locale (Berg & Dale 2004).

Nyere perspektiver på sted kan imidlertid sies har vært påvirket av to hovedtendenser, *globalisering* og *den kulturelle vendingen* (Cultural turn). Globalisering er, kort fortalt, en dominerende diskurs for hvordan ulike sosiale, kulturelle, politiske og økonomiske prosesser skjer i verden i dag. Som følge av blant annet teknologiske innovasjoner, som har ført til raskere og enklere kommunikasjon mellom steder, mener man at relasjonen mellom tid og rom har blitt kraftig komprimert (Berg & Dale 2004, Hubbard et. al 2005). En sier at verden har blitt mindre og mer sammenbundet. Ikke mindre i forhold til absolutte avstander, men relativt sett i det at det tar kortere tid og er enklere enn noen gang å forflytte seg fra et sted til et annet. Dette gjelder alt fra mennesker, varer, tjenester, ideer og kapital. Mange er i forhold til dette bekymret for at dominerende kulturer, politiske strukturer og økonomiske system fortrenger andre kulturer, strukturer og system (Hubbard et. al 2005). I geografien har det også blitt debattert hva dette har å si for de lokale stedene. Vil de tilslutt bli helt like og miste sin egenart? I lys av denne utviklingen har det vært helt nødvendig for geografer å revurdere

den tradisjonelle oppfatningen av hva sted er, det vil si som noe avgrenset og lukket, og som kan ødelegges som følge av impulser utenfra og globalisering. Gjennom arbeider av blant andre Doreen Massey, har et slikt perspektiv på sted blitt forlatt til fordel for en relasjonell tilnærming hvor sted betraktes som noe unikt samtidig som det også forstås som sammenbundet og gjensidig avhengig av verden forøvrig (Berg & Dale 2004). Massey har vært en av de viktigste bidragsyterne til en slik tilnærming, og i sine arbeider fra tidlig 1990 tallet foreslår hun at steder bør forstås som nettverksbaserte *møtesteder* av materielle, sosiale og kulturelle relasjoner som strekker seg langt utover det lokale nivået (Massey 1994).

Hun mener globalisering ikke må betraktes som en trussel mot steders egenart, fordi steder ikke er passive mottakere av globale impulser, men inngår sammen med det globale i en relasjonell prosess. Det lokale stedet er slik hun ser det også i stand til å håndtere nye impulser aktivt, og forholder seg ikke passivt til dette, slik en har tendert til å tenke tidligere. Selv om steder blir utsatt for de samme impulsene overalt, vil dette også bidra til at nye forskjeller mellom steder skapes. En av grunnene til det er at selv om verden har blitt knyttet nærmere sammen, så har ikke den virkelige avstanden mellom stedene endret seg. Mennesker på ulike steder vil heller ikke reagere likt på de samme impulsene, men omskape og ta de til seg på sitt eget spesielle vis, og dermed bidra til å skape egenart og forskjeller mellom ulike steder. Steder er slik sett ikke passive mottakere av globale impulser, men inngår sammen med det globale i en relasjonell prosess (Massey 1994, Cresswell 2006).

Slik sett handler ikke sted bare om de fysiske omgivelsene, men også om sosiale aktiviteter og sosiale relasjoner i tråd med forståelsen av sted som locale. En relasjonell tilnærming handler i likhet med denne tilnærmingen, om å se disse aspektene i sammenheng og som et hele. Et sted er ikke en container, hvor vi oppholder oss og gjør våre aktiviteter. Stedet er oss, våre handlinger og aktiviteter (Massey, 1994). Steder, forstås her, som et resultat av sosiale relasjoner og praksiser som utvikles på grunnlag av individer og gruppers forståelse av og erfaringer med steder (Røe 2002). Relasjoner mellom forskjellige individer, steder og mer abstrakte rom og maktstrukturer mener Massey (1994) er et resultat av makt og maktutøvelse. I følge henne blir steder til som følge av *maktgeometrier* på ulike geografiske nivå- fra kroppen til det globale nivået. Alle disse nivåene virker inn på hverandre. Denne relasjonelle prosessen er altså en prosess som går mellom alle nivåer og den går begge veier. De forskjellige nivåene blir da resultat av disse alltid pågående relasjonelle prosessene, og ikke noe som er nedfelt og varig (Hubbard et. al 2005).

I denne tilnærmingen forstås med andre ord sted som noe som alltid er i endring. *"It is always in a process of being made. It is never finished; never closed"* (Massey 2005:9). Steder eksisterer ikke som lukkede, fastsatte territorielle enheter, men er situert i sosiale, politiske, økonomiske og historiske kontekster, og skapes av, samt skaper eller påvirker, den konteksten de er en del av. Sånn sett kan sted forstås som *"very complex entities that are situated within and shaped by forces from well beyond their own notional boundaries...places should not be romanticized as pre-political entities but that they are shaped by often oppressive institutional forces and social relationships"* (Hubbard et. al 2005:17). Steder består av et mangfold av enheter og en evigvarende flyt av disse enhetene (Massey 2005). I boka *For Space* (2005) videreutvikler Massey denne forståelsen av sted som møtested, og spesifikt forståelsen av steder som *åpne* og *dynamiske*. Hun benytter seg av ordene *elusiveness* og *throwntogetherness*, flyktighet og sammenkastethet, for å understreke steders midlertidige temporalitet. Steder er hendelser eller begivenheter i konstant endring, mener hun. Et sted er ikke noe lukket og statisk, men derimot åpent og dynamisk. Alle steder og alt det som til sammen utgjør sted, både sosiale og naturgitte forhold, slutter aldri å endre seg. Noen endringer på noen områder er imidlertid tydeligere enn andre. Selv om vi for eksempel gjerne liker å tenke på naturen som uforanderlig, så vet vi i dag at den ikke er det. Vi får bare et inntrykk av det da forandringene skjer langsomt, over tid. Steder er heller ikke lukket for impulser utenfra, men knyttet sammen med andre steder gjennom overføringer av mennesker, varer, kulturer, ideer, teknologi osv, som påvirker hverandre gjensidig. Selv om grenser lages, og imiterer lukkethet og stabilitet, vil disse grensene på et eller annet vis en eller annen gang alltid overskrides. Steder er med andre ord porøse og gjennomtrengelige (Massey 2005).

En relasjonell tilnærming til sted impliserer med andre ord at steder er åpne, dynamiske og gjensidig avhengig av hverandre. Et annet moment som er sentralt for denne tilnærmingen er at mennesker og steder er gjensidig konstituerende. Dette kan knyttes til den kulturelle vendingen i geografifaget, hvor kultur og sosialteori ble integrert i faget (Hubbard et. al 2005). Post-strukturalisme, kritisk geografi og post-modernisme har vært viktige bidrag i så måte. Dette er relativt nye impulser som påvirker hvordan vi tenker om og studerer steder. Mennesker og steder oppfattes gjennom disse som gjensidig konstituerende i forhold til hvordan identitet skapes. Identitet er slik sett et svært sentralt begrep når forholdet mellom mennesker og steder skal belyses, og er et begrep jeg her benytter meg av i analysen.

Tilnærming til sted som *sense of place* knyttes nært til identitetsbegrepet, og hvordan vi knytter oss til steder, og identifiserer oss med steder. *"Sense of place is seen as a result of*

meanings people actively give their lives...a sense of place can be seen as part of our cultural interpretation of the world around us" (Rose 1995:99). I geografien i dag kan vi si at det er to hovedtilnærminger til begrepet identitet. For det første at det produseres og formes gjennom diskurser og narrativer, og at identitet uttrykkes gjennom handling. "*Identity is done through discourses and through space via dynamic processes of formation and expression*" (Panelli 2004:142). Identitet er ikke bare knyttet til hvordan vi identifiserer oss selv, men også hvordan vi identifiserer andre og motsatt hvordan andre identifiserer oss. I følge Heterington (2000 in Panelli 2004) er identitet en måte for oss mennesker å forme eller skape et bånd mellom oss selv og de vi mener har noe til felles med på den ene siden, og på den andre siden en måte å skape grenser mellom oss og de vi ikke har noe til felles med. Vi inkluderer de vi har noe til felles med og ekskluderer de vi ikke har noe til felles med (Panelli 2004). Identifiseringen kan således forstås som sosiale konstruksjoner formet av vår sosiale forståelse av likheter og forskjeller. Disse likhetene og forskjellene former grensene og avstanden mellom det vi identifiserer oss med og ikke.

I tillegg til de sosiale prosessene mener geografer at rommet er en viktig del av vår identitetsdannelse. Tid og rom er sentrale aspekter i den sosiale konstruksjonen av identiteter, fordi identifikasjon av substansielle ting skjer i tid og rom. Mennesker og steder betraktes slik sett gjensidig konstituerende. Steder er alltid forbundet med mening, fordi et hvert sted er til for noe og noen. Identiteter bekreftes derved at noe eller noen er *in place* og annet eller andre er *out of place* (Berg & Dale 2004:122). Sted og kontekst bestemmer hvilke sider ved oss som er relevant for vår identitet, og vi forholder og tilpasser vårt identitetsuttrykk etter dette. Steder har ikke en iboende essens eller mening, men gis en mening som passer konvensjoner i form av normer og lover for hva som er passende adferd og ikke (Cresswell 2006). Overskridelse av konvensjonene betegnes som transgresjon. Transgresjonen kan skje både med og uten hensikt (Cresswell 2006). Rose (1995) peker på tre måter vi kan relatere sted til identitet. Å identifisere seg med et sted innebærer å føle tilhørighet til stedet, eller trygghet om du vil. Identifisering mot steder, handler på motsatt vis om å føle seg fremmed på stedet og ikke relaterer seg til det. Man kan i tillegg la være å identifisere seg med eller mot steder, det vil si være likegyldig (Rose 1995).

Jeg skal i neste kapittel gå videre til begrepet hjem. Tenkningen om hjem bærer imidlertid i seg en del av den samme tenkningen som jeg her har vært igjennom. Spesielt har Doreen Massey vært viktig for utvikling av Blunt og Dowlings "*critical geography of home*" fra 2006, som jeg tar for meg i siste del av dette kapittelet.

3.3 HJEM

Shelly Mallet påpeker i artikkelen *Understanding home: a critical review of the literature* (2004), der hun sammenfatter ulike tilnærminger til begrepet hjem på tvers av fagtradisjoner, en manglende konsensus omkring dets meningsinnhold. Hun er en av mange som etterspør en mer kritisk holdning til anvendelse av begrepet. For selv om det på tvers av de ulike fagdisiplinene anerkjennes at det er et begrep med mange betydninger og meningslag, mener hun lite har blitt gjort for å behandle begrepet som et hele. Ulike studieretninger tar gjerne utgangspunkt i ulike sider ved hjem, snarere enn å se det i sin helhet. For mitt vedkommende har Alison Blunt og Robyn Dowlings bok *Home* fra 2006, vært sentral i arbeidet med denne oppgaven. Boka gir oversikt over et enormt og tverrfaglig studiefelt, samtidig som det presenteres en teoretisk tilnærming til hjem, som jeg straks adopterte mentalt og ville benytte meg av i analysen. Boken har også som hensikt å sammenfatte ulike tilnærminger til hjem på tvers av faglige grenser og tradisjoner. Slik det innledningsvis påpekes, er hjem et sentralt begrep i geografifaget, samtidig som det også er et viktig sted og en viktig romlig forestilling i den moderne verden. Til tross for det, er vel dette hva er meg bekjent, den første geografiske grunnboken om hjem, hvor teoretiske tilnærminger og arbeider direkte knyttet til begrepet, er det sentrale. Blunt og Dowling kaller boken ”*A Critical geography of home*”, og bygger sin tilnærming til hjem på forståelser fra ulike faglige tradisjoner. Disse er ikke primært geografiske, men har påvirket mye av den geografiske tenkningen om hjem. I det følgende skal jeg ta for meg noen av disse tilnærmingene til hjem.

3.3.1 Hjem, et sentralt sted for mennesker

Hjem forbindes og forstås ofte i relasjon til huset, familien, selvet, noe trygt, noe hellig, noe varmt, noe eget, noe man reiser bort fra og kommer tilbake til, og noe man tilhører og noe som samtidig tilhører en selv. Det gamle engelske ordtalet *my home is my castle*, bærer for eksempel i seg denne ideen om hjemmet som et opphøyd, hellig, tilbaketrukket og beskyttet sted, hvor trygghet og råderett står høyt. ”*This old house is not a home without you here*”, synger den norske artisten Marit Larsen, og kan tolkes dit at hjemmet handler om sosiale relasjoner og familien. Alle disse aspektene ved hjem var noe de humanist-orienterte geografene var opptatt av.

I den humanistiske tilnærmingen til sted er, som vist i kapittel 3.2.2, den menneskelige opplevelse og erfaring i fokus. Som jeg har vist tidligere la denne tradisjonen stor vekt på menneskers handlingsevne, evne til å ta egne subjektive beslutninger, noe den senere har blitt

kritisert for. Gjennom det menneskelige fokus ble hjem i likhet med sted et sentralt begrep, i status av å være et vesentlig og betydningsfylt sted for mennesket. De humanistiske geografene posisjonerte hjemmet adskilt fra resten av samfunnet, og betraktet det som et sted man kunne trekke seg tilbake til for å unnsnippe storsamfunnets mas og jag. Med andre ord ble hjem forbundet med privatliv, trygghet og hvile. Dette stedet mente de også at måtte skjermes fra utviklingen ellers i samfunnet, og slik sett kan man si de betraktet det som en statisk form som var truet, snarere enn muliggjort, gjennom det moderne samfunnet. Fra et humanistisk synspunkt, kan dagens samfunnsorganisering, konsumpsjon og teknologi være ødeleggende for hjemmet som helligdom, og som et meningsfylt sted tilbaketrukket fra resten av samfunnet (Blunt & Dowling 2006, Holloway & Hubbard 2001).

Mye av fasinasjonen for hjem i den humanistiske tradisjonen kan tilskrives filosofen Martin Heidegger og hans fokus på *dwelling*. Dwelling defineres som “*the basic way of being in the world*” (Blunt & Dowling 2006:3-5), eller “*the basic character of being*” (Cresswell 2006:24-25). “To dwell” innebærer handlingen det er å bo, men da med et dypere meningsinnhold enn det å oppholde seg i et hus. Heidegger skiller mellom strukturen/boligen og aktiviteten/ å bo. Selv om boliger bygges er ikke nødvendigvis alle bygninger boliger, påpeker han. Dwelling knyttes til prosessen det er å gjøre et sted til et hjem, og det som i hjem litteraturen betegnes som “home-making”. Et hus er ikke nødvendigvis et hjem, men blir et hjem ved at noen ilegger det en mening som et hjem (Blunt & Dowling 2006).

Humanistiske geografer som Relph og Tuan var spesielt opptatt av hjem, og hjemmets betydning og plass i menneskers liv, som jeg nevnte i kapittel 3.2.2. Hjem ble av disse hyllet som et meningsfylt og essensielt sted (Blunt & Dowling 2006, Cresswell 2006, Holloway & Hubbard 2001). Også Gaston Bachelard, har inspirert tenkningen om hjem som et sentralt sted for mennesker. Han beskriver hjemmet som menneskers utgangsposisjon for å bli kjent med verden. Hjemmet er et privilegert og intimt sted som rammer inn verdensanskuelsen, mente han (Holloway & Hubbard 2001). Det er et essensielt sted, som ved siden av å ha en fysisk struktur, også rommer menneskers tanker, drømmer og ideer. Det er et sted hvor menneskers kreativitet kan utfolde seg. Slik sett er hjem også en tilstand. “*A state of mind*” (Blunt & Dowling 2006: 13).

Hjem forstått som *sense of place*, er kanskje det mest typiske særtrekket ved den humanistiske tilnærmingen. Det handler om følelsene folk knytter til hjemmet sitt, og hjem som et sted med mye mening og betydning. “*The home was celebrated as a site of authentic meaning, value*

and experience, imbued with nostalgic memories and the love of a particular place” (Blunt et. al 2003:73). Hjem forstås her som *”an exemplary kind of place where people feel a sense of attachment and rootedness”*(Cresswell 2006:24). Tilknytning, røtter og identitet er med andre ord viktige stikkord. Hjem ble ansett for å være sentrum for menneskers tilværelse, et essensielt sted og et utgangspunkt for dannelsen av identiteter *”as grounding of identity”* (Blunt & Dowling 2006:11).

Denne tilnærmingen har som vist fått mye kritikk, blant annet for å romantisere forestillingen om hjem, og for ikke å ta med i betraktningen hvordan sosiale og samfunnsmessige strukturer har betydning for differensieringen av menneskers forhold til, og forestilling om hjem. Sibley (1995) kritiserer for eksempel Bachlards romantiske syn på hjem som et beskyttende sted, og mener dette ikke samsvarer med de faktiske erfaringene ulike individer opplever i et hjem. Han peker blant annet på individenes posisjoner i forhold til hverandre, og da spesielt forholdet mellom barn og foreldre, og hvordan makten i et hjem er ujevnt fordelt mellom disse. Her kan også forskjeller mellom kjønnene nevnes. Dette mener han blant annet påvirker hva slags forhold eller tilknytning, den enkelte utvikler i forhold til hjemmet sitt.

3.3.2 Hjem og strukturene

I marxistisk geografi har ikke stedet hjem i seg selv hatt noe hovedfokus. Denne retningen var først og fremst opptatt av produksjon og produksjonssteder. Hjem ble likevel ansett som viktig i forhold til reproduksjon av arbeidskraft, eller slik Blunt og Dowling uttrykker det *”as a space of social production”* (2006:11). Hjem blir betraktet som et sted arbeiderne kan trekke seg tilbake til fra arbeidsplassen, for fysisk og emosjonell restitusjon. På den måten deler de det humanistiske synet på hjem, som et sted adskilt fra det offentlige liv og arbeidsstedet. Et aspekt disse geografene imidlertid har stilt seg kritiske til i forhold til hjem, er praksisen med privat eierskap av boliger. Dette mener de er en praksis som bidrar til å opprettholde og styrke kapitalismen. Ved å låne penger av banker for å kjøpe og selv eie boliger, blir man samtidig økonomisk avhengig, som igjen bidrar til å redusere enkeltindividets mulighet til å endre sine sosiale vilkår. Ideen om privat eierskap av hus og hjem blir altså sett på som noe som styrker den kapitalistiske ideologi, og bidrar til å opprettholde en klasseslett struktur, der arbeidere er avhengige av å måtte selge sin arbeidskraft til kapitaleierne (Blunt & Dowling 2006).

De feminist-orienterte geografene på sin side er mer opptatte av hjemmet som en struktur som bidrar til å øke de sosiale og økonomiske forskjellene mellom kjønnene. Disse kritiserer både marxistene og humanistene for å støtte opp under patriarkiske strukturer, og for å fremstille

betydningen av hjem fra et mannlig ståsted. Gillian Rose (1993) påpeker blant annet at den humanistiske ideen om hjemmet som et essensielt utgangspunkt eller grunnmur for menneskers identitet, bygger på erfaringer fra mannens ståsted og ikke kvinnens. Den humanistiske forståelsen fanger ikke nødvendigvis kvinnes forhold til hjem, som like gjerne kan oppleves som et sted for vold og undertrykkelse. Ideen om hjemmet som en tilbaketrukket helligdom, beskriver i større grad den tradisjonelle mannens liv – hvor hjem er et tilfluktsted fra arbeidet, og ikke kvinnens som tradisjonelt har hatt sin arbeidsplass i hjemmet. Dette uttrykker også Linda McDowell (1999):

Housework and childcare in particular were seen as women's "sacred" duty, they and their "master" of the house being protected in the sphere from the harsh competitive world of capitalism. The home became an idealized centre for emotional life, where feelings that might be disguised elsewhere were allowed full rein. Thus the home was constructed as the locus of love, emotion and empathy, and the burdens of nurturing and caring for others were placed on the shoulders of women, who were, however, constructed as angels rather than workers. The home also became a status symbol of a man's worth and women were encouraged not only to reach ever higher standards of cleanliness but also to decorate and embellish their homes (McDowell 1999:75-76).

Som vist i dette sitatet kritiseres det marxistiske synet på arbeid som noe adskilt fra hjemmet. Et hjem kan på mange måter betraktes som en arbeidsplass, og først og fremst en arbeidsplass for kvinner. Ulønnet arbeid (barnepass, vasking, matlaging og lignende), er også arbeid, selv om dette er ulønnet arbeid. Et arbeidssted er med andre ord ikke helt separat fra hjemmet, men er gjerne bundet sammen og avhengig av hverandre. Linken mellom hjem og arbeid har vært et viktig studieområde for feminister. Der humanistene skiller det private fra det offentlige, mener feministene at hjemmet både i seg selv og forestillingene om det, ikke bare er privat, men også offentlig gjennom økonomiske og politiske samfunnsstrukturer. Teoretisk sett er også den private og offentlige sfæren knyttet sammen ved å forutsette hverandre og være gjensidig konstituerende (McDowell 1999, Blunt & Dowling 2006).

Feministisk geografi har vært viktig for utviklingen av Blunt og Dowlings *critical geography of home*. Kjønn er slik de ser det, avgjørende og viktig i erfaringer og forestillinger om hjem. I de ulike definisjonene av hjem er det en anerkjennelse av at hjem handler om intime, familiære relasjoner og den hjemlige/huslige sfæren. Hushold og hjem er kjønnnet gjennom omsorgsrelasjoner, husarbeid, kjærlighetsrelasjoner, og relasjoner mellom individer, husholdet og samfunnet forøvrig. Kjønnede forventninger og erfaringer flyter med andre ord

gjennom alle disse sosiale relasjonene og deres materialitet. Hjem er slik sett også et politisk sted, et sted for motstand og undertrykkelse. Feminister har fremhevet at hjem blant annet er et nøkkelsted for undertrykkelse av kvinner. For mange kvinner kan hjem være et sted for vold, fremmedgjøring og følelsesmessig opprør, og et sted som fjerner kvinnene fra den politiske og økonomiske sfæren (Blunt og Dowling 2006).

Hjem er et sted knyttet til identitet og maktutøvelse. Dette kan handle om undertrykkelse av identiteter, samt om motstand og styrking av identiteter. Hjem kan både være et sted der man faktisk føler man er fri og har mulighet til å utfolde seg etter eget ønske, men også et sted for vold, trakassering og fremmedliggjøring. I forhold hjem som arena for makt og maktutøvelse er identitet og prosesser knyttet til inkludering og ekskludering relevant. Dette skal jeg komme nærmere inn på i neste kapittel, hvor jeg går nærmere inn på ulike aspekter ved begrepet, og hvordan det kan benyttes analytisk.

3.4 DIMENSJONER VED BEGREPET HJEM

Flere hederlige forsøk har blitt gjort for på å lage en enhetlig definisjon til begrepet hjem. Saunaers og Williams (1988 in Easthope 2004:134) betegner for eksempel hjem som "*a socio-spatial entity*". Denne definisjonen fusjonerer den fysiske enheten eller boligen med den sosiale enheten forstått som husholdet. De argumenterer blant annet for en forståelse av hjem som både noe sosialt og fysisk. Hjem har en essensiell betydning i samfunnet, ved å være en base for befestelse og produksjon av sosiale relasjoner og sosiale institusjoner, som familien. "*Home is a locale; simultaneously and indivisibly a spatial and a social unit of interaction*" (Saunders & Williams 1988:82 in Mallett 2004:68). De baserer seg på Anthony Giddens locale-begrep, og ideen om at den romlige konteksten påvirker sosial handling og interaksjon. Husholdet forstås her som den minste økonomiske enheten i samfunnet, og må ikke forveksles med familien. Innad i husholdet er kjønn og alder avgjørende faktorer som differensierer de ulike medlemmenes forhold til hjemmet. De anerkjenner videre at det finnes mange ulike typer hushold, og at *hjem* i de ulike, har forskjellig betydning og meningsinnhold. Sosiale, geografiske og økonomiske faktorer mener de virker inn på denne variasjonen (Mallett 2004). Sommerville (1992) definerer hjem som "*simultaneously a sociospatial unit and a psycho spatial unit*". Med andre ord en kombinasjon av psykologiske, derunder følelsesmessige aspekter, og sosiale relasjoner forankret i en romlig enhet. Dette handler om hvordan individer psykologisk sett opplever og erfarer hjemmet, og vektlegger ikke det materielle. Trygghet, kontinuitet, tilhørighet og stimulering er sentralt her. "*Home is a*

spatial context which day to day routines of human existence are performed...home is a secure base around which identities are constructed” (Easthope 2004:134).

I artikkelen *A place called home* av Easthope (2004), er forfatteren opptatt av å inkludere begrepet *sted* i fagfeltet som kan betegnes som *boligforskning*, og da spesielt steds litteratur som omhandler hjem. Hun mener dette feltet i for liten grad tar inn over seg at hjem handler om noe mer enn boligens fysiske struktur, og mener stedsbegrepet kan være nyttig for å få innsikt i og forståelse av flere forhold knyttet til hjem, enn kun de fysiske sidene. For eksempel mener hun dette kan belyse og avdekke relasjonen mellom steder og menneskers identiteter, og dynamikken i konflikter i og mellom ulike bomiljøer. For eksempel belyse hvorfor noen nabolag er mer konfliktfylte enn andre. Hun mener stedsbegrepet også kan si noe om hjemmenes politiske økonomi, som for eksempel drivkrefter bak *home-making*, det vil si hvordan man ”lager” hjem gjennom dekor, innredning etc. Et siste moment hun peker på er skala, og hvordan boligstudier må ta innover seg at hjem og hva det er også strekker seg utover det enkelte hushold. I boligforskningen er en heller ikke opptatt av at hjem kan være skalert ut over boligens faste rammer, det vil si at man kan oppleve å *være hjemme* på flere geografiske nivå.

Slik jeg tolker denne artikkelen ser hun med andre ord nytten av å integrere tilnærminger til hjem i tråd med hva Blunt og Dowling gjør i deres *critical geography of home* (2006). De stiller seg kritiske til tilnærminger hvor hjem blir betraktet som noe statisk og lukket, eller der hjem kun handler om bolig og den fysiske strukturen på denne. De mener det ligger mer i begrepet enn som så. I deres tilnærming til hjem er alle aspektene Easthope (2004) etterlyser i boligforskningen, vektlagt. Hjem forstås både som noe materielt og immaterielt i relasjon til hverandre, samtidig som det tar innover seg at hjem handler om menneskelige relasjoner og politiske prosesser. En bolig er ikke automatisk et hjem mener de, men blir et hjem fordi noen gjør det til et. De mener også at en må ta inn over seg at folks hjem nødvendigvis ikke er knyttet en bestemt type bolig, men kan for noen også være et teppe på stranden eller en benk i en park (Blunt & Dowling 2006)

Blunt og Dowling (2006) legger Doreen Masseys (1994, 2005) relasjonelle tilnærming til sted til grunn, og slår fast at hjem er et sted. *”Home is a place/site, a set of feelings/cultural meanings, and the relations between the two”* (Blunt & Dowling 2006:2). I henhold til denne relativt enkle definisjonen, mener jeg hjem som sted også innebærer de tre andre stedsdimensjonene presentert tidligere, altså som: *location* der de fysiske og synlige

egenskapene ved hjem vektlegges, *sense of place* hvor subjektets følelser og forestillinger er det essensielle, og til slutt hjem som *locale* og da som kontekst for menneskers hverdagsliv. Samtidig er ikke hjem verken det ene eller det andre, men utgjør alle delene til sammen i relasjon til hverandre, og er dermed summen av alle relasjonene til sammen. I en slik relasjonell tilnærming mener Blunt og Dowling at hjem som sted også må betraktes som noe åpent, dynamisk, eller med andre ord et sted kontinuerlig under konstruksjon og rekonstruksjon. "*Home does not simply exist, but is made*" (2006:23). Dette bringer oss igjen inn på begrepet *home-making*, og forståelsen av at hjem er sosialt konstruert.

Jeg vil nå ta for meg hva som ligger i det Blunt og Dowling (2006) definerer som *a critical geography of home*, og videre gjøre rede for aspekter ved en slik tilnærming som jeg mener er relevante analytiske verktøy for å belyse deler av oppgavens problemstilling. Selv om jeg her tar for meg de ulike dimensjonene separat, må de betraktes som noe som henger sammen og overlapper hverandre.

3.4.1 Hjem som materialitet, følelser og forestillinger

Jeg har allerede slått fast at jeg forholder meg til en forståelse av hjem som et sted. Ved å betrakte hjem som et sted, overkommer man, i følge Easthope (2004), det falske skillet mellom hus og hjem, der det sosiale, kulturelle og emosjonelle utgjør hjem, og den fysiske lokaliseringen og konstruksjonen huset eller boligen. "*The concept of place irrevocably ties the physical world with the social, cultural and emotive worlds of people*" (Easthope 2004:36).

I følge Blunt og Dowling innehar hjem samtidig både en fysisk dimensjon og en ikke-fysisk dimensjon, som omhandler emosjonelle og kognitive prosesser i oss mennesker. Ved siden av å være noe materielt er hjem også knyttet til ideer og forestillinger. Disse forestillingene og ideene er gjennomsyret av følelser, av både positiv og negativ art. "*Home is a place site, a set of feelings/cultural meanings, and the relations between the two*" (Blunt & Dowling 2006:2).

I tråd med den relasjonelle stedsforståelse forholder Blunt og Dowling (2006) seg til at hjem verken er boligen eller følelsene og/eller forestillingene om dette hjemmet ene og alene, men alle dimensjonene samtidig. Det handler ikke bare om de fysiske omgivelsene, men også om sosiale relasjoner og aktiviteter. Hjem eksisterer ikke uavhengig av mennesker, men konstrueres av mennesker. Et hus er for eksempel ikke automatisk et hjem, men blir det fordi noen gjør det til et hjem. Med andre ord, hjem skapes. Denne konstruksjonen er en prosess bestående av både materielle og imaginære/immaterielle elementer. Hjem konstrueres materielt, både boligens struktur, objektene den fylles med, plassering av boligen etc. Dette er

igjen er påvirket av sosiale og kulturelle faktorer og forestillinger man har om hvordan hjem skal være (idealer, trender, kulturelle normer). Den immaterielle konstruksjonen foregår gjennom de sosiale og emosjonelle relasjonene mellom menneskene som bor der. *"Home is lived; what home means and how it is materially manifest are continually created and recreated through everyday practices"* (Blunt & Dowling 2006:23).

Home-making kan forstås som en prosess av både materiell og immateriell art. Boliger bygges/konstrueres og innredes, samt "leves" gjennom hverdagslige praksiser og rutiner. Gjennom sosiale relasjoner og våre relasjoner til det materielle skaper vi tilhørighet til det stedet vi identifiserer som hjemme. Våre følelser, handlinger, forestillinger og ideer medvirker i både den materielle og imaginære prosessen det er å skape hjem. For eksempel uttrykker bilder vi henger opp på veggen eller "husregler" vi konstruerer, mening og identitet vi tillegger våre hjem. *"Place identity is communicated by the home, along with its interior objects and exterior decoration, which often serves as a significant locus of self and sign of biographical social and temporal identities"* (Hummon 1990:141).

3.4.2 Hjem; et politisk sted

Å betrakte hjem som et politisk sted innebærer å ta innover seg prosessen det er å skape hjem, både de materielle sidene ved denne prosessen, hvordan våre forestillinger om hjem dannes og hvordan vi erfaringsmessig opplever hjemmet. Makt og identitet er i forhold til dette viktige begrep.

Både hjem som sted og som forestilling konstituerer, i følge Blunt og Dowling (2006), identiteter. Identitet handler som sagt om hvordan vi opplever og fremstiller oss selv, og hvordan vi opplever andre. Interiør- og livstilsblogger på internett er noen eksempler på hvordan identiteter, både hjemmets og menneskers identiteter, produseres og artikuleres gjennom representasjoner. I geografien mener vi at denne prosessen har en romlig dimensjon, og er knyttet til våre opplevelser av steder på den ene siden, og hvordan vi forstår steder på den andre siden. Noen steder identifiserer vi oss med, andre identifiserer vi oss mot, og noen steder lar vi være å identifisere oss både med og mot (Rose 1995).

Å identifisere seg med et sted innebærer blant annet å assosiere stedet med noe positivt og nært, og føle tilhørighet til stedet. I tråd med de humanistiske geografene, mener jeg hjem som sted i så måte står i en særstilling, og da spesielt i forhold til våre forestillinger og forventningene knyttet til hjemmet som et trygt og godt sted. Erfaringsmessig er ikke et hjem nødvendigvis forbundet med noe trygt, men kan for noen være et sted assosiert med frykt,

undertrykkelse og vold. I begrepet, slik det anvendes i både akademia og i vår dagligtale, ligger det imidlertid visse forventninger og ideelle forestillinger om hva og hvordan dette stedet skal være. Det er gjerne også positivt konnotert, selv om dette erfaringsmessig ikke alltid er tilfellet.

Home-making, slik jeg tolker det, altså det å gjøre en bolig (uansett form) til et hjem, handler om identitetsarbeid; enten det er å inkludere eller ekskludere en bestemt type adferd, personer, materielle objekter eller lignende i hjemmet. *"Meaning is invoked in space through the practices of people who act according to their interpretations of space (place), which in turn gives their actions meaning. This is a fluid process that changes over time* (Cresswell 1996:26).

Makt er et sentralt element i slike identitetsprosesser. Doreen Massey (1994) mener for eksempel at hjem og andre steder har en maktgeometri. Med det mener hun at mennesker er ulikt posisjonert i forhold til hverandre, og har ulik mulighet til å øve innflytelse over situasjonen, som igjen påvirker erfaringen og opplevelsen av hjemmet (og andre steder). Kvinner og menn erfarer hjem på ulike måter, fordi de gjennom sine kjønn må forholde seg til hjemmet på forskjellig vis. Normer og ideer om hva som *hører hjemme* og *ikke* – eller hva som er forventet av en kvinne og en mann, barn eller voksen er forskjellig, styrer disse forskjellene. Tradisjonelt har det vært en forventning til, eller en norm om at kvinner først og fremst skal være hjemme og ta seg av hus, mann og barn, fremfor å jobbe utenfor hjemmet, noe som også kan ha resultert i at kvinner opplever hjemmet som et mer isolert og hemmende sted enn hva menn tradisjonelt har gjort. På den andre siden kan hjemmet for andre kvinner, som på andre arenaer i samfunnet blir undertrykt, være det eneste stedet hvor man virkelig er fri. Det vil si fri til å kle seg og te seg som man selv vil og ønsker. Hjemmet kan være et sted der kvinner faktisk har makt, og mulighet til å utøve denne makten. Tid og rom er med andre ord viktige premisser for slike erfaringer (Blunt & Dowling 2006).

For å trekke inn studiefeltet som jeg tar for meg, delt bosted, er maktrelasjonene mellom kjønn aktuelt, og sist men ikke minst forholdet mellom barna og de voksne. For eksempel har voksne (aller helst i henhold til gjengs oppfatning og normativ forståelse av forholdet mellom barn og foreldre) mest makt til å definere hva som er akseptert adferd innen for hjemmets faste rammer, selv om det også finnes lover som regulerer hvordan denne makten kan utøves. Her ser vi for eksempel også at hjem ikke er en privat sfære, men samtidig også underlagt offentlige myndigheter. Det er for eksempel lovfestet i barnelovens § 31 at barn har rett til å

være med å bestemme i saker som har personlig betydning for barnet, deriblant hvor barn skal bo fast (Skjørten mfl. 2007). Det er derimot foreldrene som har den avgjørende makten til å bestemme hvor barnet faktisk skal bo, og da også om barnet skal ha delt bosted. Hvordan uttaleretten fungerer i praksis, og i hvilken grad barna tar aktivt del i slike beslutninger, ville Skjørten og Barlindhaug (2007) finne ut av. Selv om undersøkelsen ble foretatt før barns uttalerett ble senket fra tolv til syv år, viste det seg at foreldre allerede da til en viss grad tok hensyn i henhold til barnelovens intensjoner. Man så også at det var en sammenheng mellom foreldrenes utdanningsnivå og grad av medbestemmelse. På den andre siden mener jeg vi kan si at valget om delt bosted i seg selv overskrider noen normer for hva hjem tradisjonelt skal være, som kan forstås både som grenseoverskridende og samtidig identitetsskapende.

3.4.3 Hjem som et åpent, dynamisk og flerskalert sted

Den tredje dimensjonen ved hjem som Blunt og Dowling peker på går på dette med steds romlighet. *"Home as a place is a porous, open, intersection of social relations and emotions"* (Blunt & Dowling 2006:27). De knytter dette til Doreen Masseys forståelse av sted som møtesteder. *"A place is formed out of the particular set of social relations which interact at a particular location"* (Massey 1994). Et sted, og i dette tilfellet et hjem må ikke betraktes som noe lukket og tilbaketrukket fra omverdenen, men som noe som er både privat og offentlig samtidig. *"Home is not separate from public, political worlds but is constituted through them"* (Blunt & Dowling 2006:27).

Som vist mener Massey (2005) at steder er åpne, dynamiske og sammenkastede hendelser, samtidig som de er flyktige, og i en evigvarende endringsprosess (Massey, 2005). Steder er hendelser og møtesteder for sosiale relasjoner, og konstrueres som følge av disse møtene og den bestemte sammensetninger av sosiale relasjoner og aktiviteter som skjer akkurat der og da, eller her og nå, slik jeg ser det. I følge Berg (2009) bruker Massey begrepene sammenkastethet og flyktighet for å understreke nettopp dette at steder er *møtesteder i stadig endring*.

Blunt og Dowling (2006) trekker i tillegg inn begrepet skala, og hevder at hjem er et flerskalert begrep, som strekker seg utover husholdets faste rammer. Hjem er ikke nødvendigvis sentrert rundt et bestemt bosted, men også ved det å føle tilknytning og avstand- og det å høre hjemme og ikke på flere nivåer. Følelsen av tilhørighet til hjem kan erfares på mange ulike geografiske nivå, fra huset og det lokale, til det regionale, nasjonale og det globale.

3.5 OPPSUMMERING AV SENTRALE TEORETISKE MOMENTER OG VEIEN VIDERE

Sentralt i denne oppgaven er perspektivet på at sted og hjem er noe som skapes sosialt, både den fysiske strukturen samt ideen og forestillingen hjem. Jeg forholder meg til at hjem er et sted, og et viktig sted for mennesker i vår tid og kultur. Stedet er nært forbundet med familien og familiære intime relasjoner. *Sense of place* og våre følelsesmessige bånd til dette stedet er sterkt, men samtidig mener jeg at dette ”spesielle” stedet også er underlagt strukturer som påvirker forholdet den enkelte har til stedet og erfaringene man gjør seg.

Spesielt har jeg lagt vekt på Doreen Masseys bidrag til tenkningen om sted, den relasjonelle tilnærmingen, og anser denne tilnærmingen som svært nyttig for å belyse oppgavens problemstilling. Slik jeg ser det innehar denne tilnærmingen alle dimensjonene Agnew identifiserte. Samtidig mener jeg dette perspektivet best kan belyse delt bosted familiers, både barn og voksne, forhold til hjem. Det vil si som noe foranderlig, dynamisk og åpent. Hjemmet er et møtested, og vil slik sett påvirkes av hvem som til en hver tid er der og ikke. For delt bosted familiene jeg her tar for meg, skjer det et skifte annenhver uke når barna ”flytter” til det andre hjemmet. Hjemmet uken med barn og uken uten barn oppleves sannsynligvis forskjellig for foreldrene, både materielt, sosialt og emosjonelt. Barna på sin side opplever samme typer endringer ved å måtte forholde seg til to hjem på to steder. I den relasjonelle stedstilnærmingen forstås forholdet mellom mennesker og steder som gjensidig konstituerende, og knyttes til identitet og identitetsarbeid. Dette er på sin side igjen knyttet til makt. Hjem og sted er slik sett sentralt for erfaringen av delt bosted, og vice versa er praksisen delt bosted sentral for menneskers forhold til sted og hjem.

I neste kapittel tar jeg for meg forskningsprosessen og metoden jeg har benyttet meg av, før jeg tar opp igjen disse teoretiske aspektene i analysedelene, og da spesielt i kapittel 7.

4 FORSKNINGSPROSESSEN

I denne delen av oppgaven skal jeg ta for meg hvordan jeg har generert og bearbeidet data til oppgaven. Kvale (1997:20) kaller metode ”veivalg som fører til målet”. I dette kapittelet skal jeg med andre ord gjøre rede for mine veivalg, og beskrive ulike sider ved denne veien, både de enkle og innlysende, og de litt vanskelige og ”humpete” delene av veien. Metode kan forstås som *”the set of procedures used to develop or test a theory; it is the means by which data are generated and analysed”* (Kitchin et. al 2000:6). Metode omfatter regler og anbefalinger for hvordan en kan samle inn, bearbeide, analysere og presentere empiri med utgangspunkt i en bestemt problemstilling (Löfgren 1996). I samfunnsvitenskapelig forskning benyttes både kvantitative og kvalitative metoder for å generere og organisere informasjon om mennesker og samfunn. Begge er viktige redskaper for å frembringe kunnskap om verden. Selv om elementer fra begge metodene som regel er å finne i sluttproduktet, er det vanlig kun å forholde seg til en av metodene under selve datagenereringen (Thagaard 2003).

4.1 NORMATIV OG SITUERT KUNNSKAP

Hva er kunnskap, hva kan vi ha kunnskap om, og hvordan frembringe kunnskap er sentrale spørsmål i all vitenskapelig forskning. Habermas (1978 in Kitchin et. al 2000) har delt vitenskap inn i tre hovedtradisjoner, *den empirisk analytiske, den historisk-hermeneutiske og den kritiske*. Postmodernisme, poststrukturalisme og den feministiske tradisjon hører inne under den kritiske tradisjonen. Disse retningene er sentrale i dagens sosialgeografiske forskning, og det er innen dette fagfeltet jeg definerer mitt teoretiske ståsted. Det sentrale skillet og hoveddilemmaet for disse ulike retningene har vært synet på objektivitet og subjektivitet, og hvilke premisser kunnskap og viten kan og bør hvile på. Her skilles det mellom normativ og situert kunnskapsproduksjon.

Den normative retningen forfekter det rasjonelle, objektive og nøytrale, hvor forskerens oppgave er å samle inn eller høste data som ligger klar til avhenting, for så å behandle og analysere disse etter fastlagte mønstre. Situert kunnskap, som også er en kritikk av den normative tilnærmingen, innebærer en forståelse av kunnskap som sosiale konstruksjoner. Kunnskap er verken objektiv eller nøytral, og eksisterer ikke uavhengig av mennesker, men produseres av aktører i bestemte kontekster. *”Knowledge is never pure but is always situated in the complex and sometimes contradictory social locations of its producers and audiences”* (Kitchen et. al 2000:8-9). Rommet eller stedet som kontekst er også viktige element i

kunnskapsproduksjonen. Hvor man er, altså lokaliteten, former perspektivet, som igjen påvirker betraktningen og kunnskapen vi tilegner oss (Kitchin et. al 2000).

Poststrukturalistisk tilnærming utfordrer forståelsen av at det bare finnes en ”sannhet”, og en riktig og sikker måte å oppdrive denne sannheten på (Manswelt et. al 2005:159). Slike post-positivistiske tilnærmings forhold til kunnskap som situert, dominerer i dag den kvalitative metodologiske holdningen. Universalisme, objektivitet og nøytralitet passer ikke inn i studier av mennesker og sosiale relasjoner, men er holdninger som kan føre til at mennesker og grupper som ikke passer inn i den hegemoniske sosiale normen marginaliseres. Donna Harraway (1991 in Manswelt et. al 2005) foreslår blant annet derfor at ”objektivitet” i forskning, bør bero på åpenhet og refleksjon omkring sin egen posisjon som forsker og denne posisjonens implikasjoner på forskningen. *”All knowledge is the product of specific embodied knowers, located in particular places and spaces: there is no independent position from which one can freely fully observe the world in all its complex particulars”* (Ibid: 252). Videre i dette kapittelet skal jeg etterstrebe en slik åpenhet, og gjøre rede for hvordan jeg har generert det empiriske materialet som denne oppgaven bygger på.

4.2 BAKGRUNN FOR VALG AV KVALITATIV METODE

Jeg har valgt å benytte meg av kvalitativ metode og intervju for å studere fenomenet delt bosted. Samtidig benytter jeg meg av sekundærdata som er fremkommet gjennom kvantitative metoder for å belyse andre sider ved fenomenet enn det jeg har fokusert på, for eksempel antall og utbredelse. Kvalitative og kvantitative metoder genererer ulike typer data. Å kombinere disse metodene kalles triangulering. Kvantitative og kvalitative metoder utfyller snarere enn bestrider hverandre, og selv om den kvalitative tilnærmingen historisk har blitt betraktet som en mindre vitenskapelig metode enn den kvantitative, er de begge viktige for å vite noe om og forstå verden vi lever i. Nettopp derfor er det også viktig å overkomme den rådende dualistiske forståelsen av disse to metodetypene (Winchester 2005, Thagaard 2003, Fossåskaret mfl. 1997).

Valg av metode kan knyttes til tema og fenomen som skal studeres. Bakgrunnen for valget var at jeg var nysgjerrig på samværsordningen delt bosted og hvordan denne ordningen påvirker barn og foreldres forhold til hverandre og hjemmet. Ettersom dette er et tema som ikke har blitt forsket på tidligere, hva er meg bekjent, anså jeg den kvalitative tilnærmingen og intervju som den mest hensiktsmessige. Kvalitative metoder passer godt til studier av temaer som det er lite forskning på fra før, og hvor da åpenhet og fleksibilitet er særdeles viktige krav

(Thagaard 2003, Ringdal, 2001). Kvalitative metoder benyttes ofte for å få kunnskap om og forståelse av det prosessuelle og relasjonelle ved sosiale fenomener, noe som også var tilfellet her. Det er da dybden og kvaliteten i materialet som er det viktige, ikke størrelsen på utvalget. Fortolkning og fortolkende teoretiske retninger som fenomenologi og hermeneutikk er viktig innen den kvalitative tilnærmingen. Fenomenologi handler om å forstå den dypere mening av enkeltindividers opplevelser. Individets subjektive opplevelse er dermed utgangspunktet for forskningen. Fenomenologi bygger på forståelsen av at virkeligheten er slik subjektet selv oppfatter den. Hermeneutikk handler om fortolkning, og hvordan tolkning kan bidra til å avdekke et dypere meningsinnhold i konkrete observasjoner enn det umiddelbare og innlysende. Det innebærer også å tillegge observasjonene allmenne trekk og sammenhenger. *”Det enkelte trekk tillegges en mening som rekker ut over dets umiddelbare og løsrevne framturen”* (Repstad 1993:90).

I en forskningssituasjon presenterer informanten sine fortolkninger av verden for forskeren. Denne fortolkningen fortolkes deretter igjen av forskeren og blir med andre ord en dobbel fortolkning, eller en dobbel hermeneutikk. Mening kan bare forstås når den sees i lys av gitt kontekst. Det unike og partikulære ved den enkeltes situasjon og erfaring er i fokus, men samtidig er det ideelt om kunnskapen som utvikles, kan overføres til andre (Thagaard 2003). For eksempel har alle de som praktiserer delt bosted hver sin fortelling og hver sin unike erfaring om hvordan dette er og oppleves for akkurat dem. Samtidig kan man også anta at det er noen likheter og fellestrekk ved disse unike erfaringene som kan gjelde for flere, og som dermed kan si noe generelt om hvordan det er å praktisere delt bosted og hvordan samværsordningen påvirker forholdet til hjemmet.

Kvalitative metoder karakteriseres av subjektivitet og informantene ansees som deltakere i forskningen, ikke som objekter. Datamaterialet som genereres foreligger som tekst, og i de fleste tilfellene er det en direkte kontakt mellom forsker og informant, noe det for eksempel var i dette tilfellet (Thagaard 2003). Direkte kontakt med informantene var et viktig kriterium for å velge kvalitativ metode og intervju for min del. Kvalitative metoder er godt egnet der forskningsspørsmålene betinger et tillitsforhold mellom forsker og informant. Spørsmålene i denne undersøkelsen var av en slik art, og omhandlet både nåværende og tidligere familieforhold, samt samlivsbrudd og familieoppløsning. Dette er personlige og sensitive temaer som fordrer et tillitsfullt og fortrolig forhold mellom forsker og informant. Det er viktig at informanten opplever at forskeren har gode hensikter og forståelse for det som blir

uttrykt. Av den grunn valgte jeg å være åpen om min posisjon som deltidsmor. Dette kommer jeg tilbake til senere.

4.3 KVALITATIVE INTERVJU

Hensiktsmessighet og formål med undersøkelsen er som sagt avgjørende for valg av metode. Jeg har av den grunn valgt intervju som metode for å generere data som kan belyse problemstillingen. Problemstillingen har en utforskende form hvor interessen er rettet mot informantenes subjektive erfaringer med delt bosted, og deres personlige opplevelser av, tanker om og holdninger til hjem. Intervju er et godt egnet verktøy for å få beskrivende og utfyllende svar fra den enkelte informant. Det er også velegnet for å få innsikt i, og data om hvordan mennesker beskriver og forstår sin egen livssituasjon. Gjennom denne metoden kan forskeren, i følge Thagaard (2003), fange opp individuelle erfaringer samtidig som han/hun også blir i stand til å avdekke de strukturelle forholdene informanten er en del av.

Kvalitative intervju kan betraktes som en setting for kunnskapsproduksjon. Et intervju kan forstås som *“an inter change of views between two persons conversing about a common theme”* (Kvale 1996:44). Samtalen mellom forskeren og informanten om tema begge interesserer seg for gir tilgang til kunnskap som reflekterer informantens forståelse av verden og sitt eget liv. Dette videreformidles da gjennom språket (Kvale 1996). Det er derimot ikke alt som uttrykkes verbalt. Mye av det som sies i et intervju sies mellom linjene, og det er opp til forskeren å formulere det som sies implisitt og få dette avkreftet eller bekreftet av informanten. Intervjueren skal registrere og tolke det som blir sagt og måten det blir sagt på, for å avdekke en dypere mening og betydning (Kvale 1996).

Kvalitative intervjuer kan formes på ulike måter. Den ene ytterligheten er lite strukturert, som for eksempel en uformell samtale, mens den andre ytterligheten preges av høy struktur og grenser til å være et spørreskjema. Mellom disse ytterlighetene har vi en delvis strukturert form. Fordelen med den strukturerte intervjuformen er at resultatene er lett sammenlignbare, men en mulig fallgrube kan være at personlige tanker og ideer faller bort i de fastlagte spørsmålene. Sånn sett er ustrukturerte intervju mer fleksible og åpne for forandringer og logiske innspill som forskeren ikke har tenkt på i forkant. En mulig fallgrube ved denne formen er at forskeren ikke får med seg all nødvendig informasjon og troverdigheten kan svekkes (Kvale 1996). Den mest brukte formen, og den jeg selv har benyttet meg av, er den delvis strukturerte intervjuformen. Den har en fleksibel struktur, og det er åpent for endringer

underveis både i spørsmål og rekkefølge. Spørsmål og tema for intervjuet skal da være avklart og bestemt på forhånd.

Samtaleformen er et viktig særtrekk ved intervju som metode, men man må her skille mellom den dagligdagse, løse samtalen og den mer målrettede samtalen som et intervju skal være. Det viktigste skillet her er, ved siden av struktur og målrettethet, maktrelasjonene som i en intervjusituasjon vanligvis er i forskerens favør. Bevissthet omkring maktrelasjoner i felt og forskerrollen er i så måte viktig (Kvale 1996). Dette utdyper jeg nærmere i kapittel 4.5.3.

4.4 INFORMANTER OG UTVALG

I kvalitative undersøkelser, som ofte omhandler personlige og nærgående tema, kan det ofte være vanskelig å finne informanter som er villige til å gi den informasjon en forsker er på jakt etter. Et *strategisk utvalg* er et utvalg hvor informanter velges ut fra deres egenskaper eller kvalifikasjoner, og som oftest er strategiske i forhold til en gitt problemstilling. (Thagaard 2003:53). I forhold til oppgavens tema var jeg ute etter informanter med egenskapen av å ha barn som praktiserte delt bosted. I utgangpunktet hadde jeg også planlagt å intervju begge foreldrene til disse barna, men dette viste seg å være vanskelig å få til, og jeg måtte nøye meg med kun den ene av foreldrene. Jeg kommer tilbake til dette senere.

Et *tilgjengelighetsutvalg* er et utvalg hvor utvelgelsen skjer som følge av tilgjengelighet for forskeren og strategisk i forhold kvalifikasjoner og egenskaper knyttet til problemstillingen. Et problem kan være at det blir en skjevhet i forhold til de som gjerne bidrar i slike studier og de som ikke bidrar, og som dermed utelates i forskningen. Da er det viktig å reflektere over hva denne skjevheten representerer (Thagaard 2003).

Jeg intervjuet totalt åtte informanter, to menn og seks kvinner. At utvalget består av flere kvinner enn menn, er eksempel på en slik skjevhet som kan påvirke kunnskapen som genereres. I tillegg hadde de alle høyere utdanning, noe som kan være uheldig med tanke på at denne gruppen da antas å være mer ressurssterke enn andre, det være seg økonomiske, sosiale eller kulturelle ressurser. Det var for eksempel også kun en av informantene som bodde i leid leilighet og hvor barnet ikke hadde eget rom, en faktor som kan være viktig for opplevelsen av å føle seg som hjemme. Et annet moment i forhold til utvalget som kan være problematisk, er at de som ser seg villige til å være med på en slik undersøkelse, gjerne også er de som føler de mestrer sin situasjon bedre enn andre i samme livssituasjon. Dette kan gi en skjevhet som fører til at utvalget gir mer informasjon om hvordan situasjoner mestres, enn om spesielt problematiske forhold. Folk som ikke ønsker å delta, kan representere mer konfliktfylte sider

ved fenomenet som studeres og ved å utelate disse mister studien mange nyanser som kunne gitt et riktigere eller i hvert fall et mer nyansert bilde av fenomenet/ det som studeres (Thagaard 2003:54). I forhold til dette er inntrykket mitt delt. Selv om informantene mine behersket situasjonen relativt bra, var det ikke alle som syntes situasjonen deres var uproblematisk, verken for egen del eller barnas del. Dette utdyper jeg i analysekapitlene 6 og 7.

4.5 DATAGENERERING

Prosjektet ble uten store innvendinger godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), noe jeg håper bidrar til å styrke oppgavens troverdighet. Av praktiske og personlige grunner valgte jeg å gjøre feltarbeidet i byen der jeg selv bor, og har av den grunn ikke hatt noen ekstrakostnader i forbindelse med selve utførelsen. Dette i tillegg til at jeg har mitt eget nettverk å spille på har vært positive aspekter ved å gjennomføre undersøkelsen i ”min egen by”. Erfaringene jeg derimot sitter igjen med nå i forhold til det å gjøre feltarbeid i en studentby som Trondheim, er imidlertid ikke utelukkende positive. For eksempel opplevde jeg rekruttering av informanter gjennom skolesystemet spesielt vanskelig. Jeg hadde i utgangspunktet planlagt å benytte skoler og barnehager som bindeledd til aktuelle informanter, noe som viste seg og ikke være like enkelt som jeg i utgangspunktet hadde tenkt. I NSDs retningslinjer for rekruttering av informanter, heter det at informanten selv skal være den som oppretter førstegangskontakt med forskeren. Utfordringen min var da hvordan jeg skulle gjøre undersøkelsen kjent for aktuelle informanter. Den opprinnelige metoden, som også var godkjent av NSD, gikk ut på å bruke de ansvarlige ved skoler og barnehager i ulike deler av byen som *gatekeepers* (Thagaard 2003). Av disse ville jeg ha hjelp til å utlevere et rekrutteringsbrev, med opplysninger om undersøkelsen og kontaktinformasjon, til aktuelle elever og deres foreldre ved skolen/barnehagen. Brevet skulle være lukket, og var kun tiltenkt foreldrene. Grunnen til at jeg ville rekruttere fra skoler og barnehager i ulike deler av byen handlet om å få en variasjon i utvalget. Jeg antok, uten empirisk belegg, at de ulike skolekretsene her i Trondheim til en viss grad representerer ulike sosio-økonomiske grupperinger. I tillegg til rekrutteringsbrevet skulle det også følge med et informasjonsskriv, som var ment å være til oppslag på skolen/barnehagen. Det var aldri aktuelt å benytte kun informasjonsskriv til oppslag, da jeg anså effekten av dette som svært begrenset. Oppslag alene ville være for ”anonymt”, og deltagelse krever en større egeninnsats fra foreldrenes side. I tillegg ville det også bare fungere på de trinnene og avdelingene der foreldrene selv henter og bringer barna. Jeg tenkte derfor at begge deler ville være bra, fordi en direkte henvendelse

til foreldrene ville tolkes mer personlig, og derfor også være vanskeligere å overse. Jeg antok også at et oppslag kunne føre til at andre utenfor målgruppen fikk vite om undersøkelsen, som igjen kunne videreformidlet informasjonen til noen de kjenner innenfor målgruppen.

4.5.1 Første strategi; Skolen som bindeledd, ikke helt vellykket

Den positive responsen fra de skolene jeg henvendte meg til uteble, noe jeg opplevde som et stort nederlag, og som et enormt tidssluk i arbeidet. Totalt sendte jeg forespørsler til ti ulike barneskoler og ti ulike barnehager, via e-post. Av de åtte informantene jeg til slutt endte opp med var det kun en av disse som hadde fått henvendelsen fra skole eller barnehage. I utgangspunktet hadde jeg sett for meg at det ville holde kun å kontakte to barneskoler og to barnehager i forskjellige bydeler. Men det viste seg etter hvert at jeg måtte øke antallet ettersom de første skolene og barnehagene jeg henvendte meg til, enten ikke ønsket å delta eller ikke lot høre fra seg. Jeg hadde i utgangspunktet en formening om at jeg ikke kom til å få så veldig mange henvendelser fra villige informanter, men regnet med ca 8-10 stykker. Det vil si, like mange som jeg hadde tenkt å bruke. Jeg anså terskelen for deltakelse til denne type undersøkelse som relativt høy, da den både er tidkrevende og angår intime og personlige forhold. I tillegg er det prosentvis ikke så mange som praktiserer delt bosted per skole/barnehage, og den store strømmen av informanter ville det derfor aldri være snakk om.

Hva gikk galt, og hvorfor klarte jeg ikke å rekruttere flere informanter gjennom skoler/barnehager? Det er ikke en, men flere grunner til det. En av grunnene tror jeg rett og slett handler om at Trondheim er en studentby. Skolene her i Trondheim får generelt mange slike forespørsler nettopp fordi det er mange studenter her som bruker skolene i byen til ulike studiemessige formål. Presset på skolene kan derfor til tider bli for stort, og kan føre til at de har behov for å reservere seg fra denne typen henvendelser. Dette uttrykte blant annet en av rektorene jeg henvendte meg til. En annen grunn jeg fikk opplyst, og som gjaldt et par av skolene, handlet om interne problemer ved skolene, som førte til mangel på kapasitet til å bidra. Den siste og kanskje mest oppsiktsvekkende grunnen til skolenes reservasjon, handlet om metoden jeg skisserte for rekruttering og en motvilje mot å bli involvert. Flere av rektorene jeg var i kontakt med mente en slik forespørsel kunne oppfattes som invaderende i familienes privatliv, og ønsket ikke å engasjere seg av hensyn til de aktuelle familiene, og tillitsforholdet mellom disse og skolen. Det de reagerte på var at jeg kun ville rette forespørselen til foreldrene til de barna på skolen som hadde delt bosted. Selv om jeg ikke var interessert i direkte informasjon om disse personene, men ønsket å bruke skolen som et bindeledd for å nå ut til aktuelle familier, hadde flere av rektorene jeg var i kontakt med sterke

motforestillinger. Et eksempel på tilbakemeldinger jeg fikk var; *”Familier skal være trygge på at det er skole vi først og fremst bedriver, og at den informasjonen de har gitt oss om familiære forhold ikke blir brukt til noe annet forhold enn å legge til rette for et godt opplæringstilbud for deres barn”*. To av rektorene foreslo også at jeg skulle spørre skoleeier, det vil si kommunen, om hva de mente om fremgangsmåten for så å avgjøre hvordan de ville forholde seg. Dette gjorde jeg, via e-post, og svaret jeg fikk samsvarte med skepsisen jeg allerede hadde møtt fra rektorene. Deres respons handlet også om fremgangsmåten, og begrunnet det med at familieforhold og samværsforhold mellom foreldre og barn er en privatsak som skole/barnehage ikke har noe med. Og at en henvendelse fra skole/barnehage til familiene basert på et slikt kriterium kan oppfattes negativt av foreldrene. Saksbehandler begrunnet dette videre med at det kunne være en utfordring å klargjøre ovenfor foreldrene at skolen/barnehagen ikke hadde noen rolle i prosjektet. Konklusjonen var allikevel den at selv om skoleeier forholdt seg kritisk til metoden, så var det allikevel opp til den enkelte rektor å avgjøre hvordan de ville forholde seg til det. Etter å ha videreformidlet dette standpunktet til de rektorene jeg hadde kontakt med, valgte de allikevel å reservere seg fra å delta.

Hilde Lidén forteller om liknende felterfaring i utgivelsen *”Delt bosted for barn”* (2007). Hun hadde også ambisjoner om å bruke skolene som *gatekeepers* for å rekruttere barn til sin undersøkelse om delt bosted, noe som ikke alltid var like enkelt. *”Enkelte skoler eller lærere hadde betenkeligheter med å kontakte skillsmissefamilier og mente at undersøkelsen kunne ”rippe opp” i problemene for elevene* (Lidén 2007:156) Hun mener skolens holdninger til forskningsprosjektet vitnet både om et ønske om å beskytte eleven fra å snakke om vanskelige familieforhold, og en motvilje mot å engasjere seg i elevenes kompliserte familieliv. Spørsmålet hun i etterkant stilte var hvilken rolle skolen egentlig har når elevene har det vanskelig hjemme- i hvilken grad skolen er en støttespiller og hvordan samarbeidet mellom skole og hjem påvirkes av dette (Lidén 2007).

Det kan selvfølgelig også være at jeg ikke fikk formidlet mitt formål godt nok, og at det var årsaken til at det ble slik. Samtidig vil jeg ikke undergrave at noe av denne motviljen jeg ble møtt med kan speile en holdning til samlivsbrudd/skillsmisser, som noe det fortsatt er litt ubehagelig å forholde seg til. Det kan også være uttrykk for en negativ holdning til samlivsbrudd/skillsmisser og andre familiekonstellasjoner enn det normale (kjernefamilien), men dette blir egentlig bare spekulasjoner. Det jeg derimot kan konkludere med er viktigheten av å være fleksibel i rekrutteringsarbeidet, og ha flere strategier klare i tilfellet den første planen ikke fungerer. Jeg støtter meg til Grang & Cook (2007:19-22) når de sier *“one of the*

more nervous and dispiriting times during a research process is when you receive a steady stream of rejections to initial enquiries". Hele denne prosessen var frustrerende, demotiverende og tidkrevende, men som disse videre sier; det løser seg som regel bare man står på og prøver.

4.5.2 Ny strategi; eget nettverk og snøballmetoden

Etter å ha brukt en del tid på å prøve å skaffe informanter gjennom skoler og barnehager, så jeg meg etter hvert nødt til å endre strategi, og benytte meg av eget nettverk og kontakter. De fleste jeg kjenner vet om, eller kjenner noen, som har barn med delt bosted. Så da jeg omsider endret taktikk og begynte å forhøre meg, begynte snøballen endelig, sakte men sikkert, å rulle. Denne rekrutteringsmetoden omtales som *snøballmetoden*, og går grovt sett ut på at noen med spesifikk kunnskap henvender videre til andre med spesifikk kunnskap. Snøballmetoden innebærer at informanter man allerede har kjennskap til henviser videre til andre de kjenner som har de samme egenskaper eller kvaliteter som forskeren etterspør. Disse mellomledds-informantene fungerer som gatekeepers eller døråpnere, som jeg omtalte rektorene som tidligere. Problemer knyttet til denne metoden er at utvalget kan komme til å bestå av folk innen samme nettverk (Thagaard 2003).

Et viktig poeng for meg, var og ikke benytte informanter jeg kjenner eller har et personlig forhold til, noe jeg til en viss grad mener jeg greide. En av informantene har jeg kjennskap til fra før, men vi har ikke et nært og personlig forhold. Ved hjelp av venner og bekjente, som nå var blitt mine nye *gatekeepers* eller mellomledd, fikk jeg omsider videreformidlet informasjon om undersøkelsen til folk innen deres kontaktnett, som jeg i utgangspunktet ikke hadde et forhold til. På eget initiativ tok de som var interessert i å delta i undersøkelsen, kontakt med meg på e-post. Da den første kontakten var opprettet benyttet vi både telefon og e-post for å gjøre konkrete avtaler. Fra den første kontakten ble opprettet gikk den videre prosessen i de fleste tilfeller relativt raskt, og strakk seg ikke ut over to uker.

Et minus ved den rekrutteringsmetoden jeg til slutt endte med å bruke er at mellomleddet, som ikke er underlagt taushetsplikt eller er en "nøytral" part, til en viss grad får innsikt i og kontroll på hvem som deltar i undersøkelsen. Jeg er derfor mer kritisk til denne metoden enn den jeg i utgangspunktet hadde tenkt å benytte. Jeg mener fortsatt at det beste ville vært å bruke skoler og barnehager som bindeledd, heller enn eget nettverk, og håper for fremtiden at lignende forespørsler møtes med en større åpenhet og villighet fra disse institusjonene enn hva jeg ble.

4.5.3 Gjennomføring av intervjuene

I utgangspunktet ville jeg helst at intervjuene skulle foregå hjemme hos informantene. Dette handlet om at jeg til å begynne med vurderte å benytte observasjoner fra hjemmet deres i forskningen. Dette viste seg for noen å være vanskelig, og ettersom jeg hadde bestemt meg for kun å forholde meg til intervju som metode, spilte det mindre rolle hvor intervjuene ble holdt. Fire av intervjuene foregikk hjemme hos informantene selv, to hjemme hos meg og to på informantenes arbeidsplass. I de tilfellene jeg kom til dem, på deres arenaer, fikk jeg gjerne tilbud om kaffe eller te, og i de tilfellene informantene kom hjem til meg stod jeg for bevertningen. Med en kaffekopp i hånda ble gjerne settingen litt mer uformell og avslappet. Jeg kan egentlig ikke si at stedet eller settingen hadde stor betydning for om intervjuene ble vellykkede eller ikke. En kan kanskje anta at det er lettere for en informant å slappe av dersom intervjuet foregår hjemme hos vedkommende, men erfaringen jeg gjorde meg tilsa ikke det.

Intervjuene ble tatt opp på mp3spiller, så jeg kunne rette all min oppmerksomhet underveis mot informanten og "samtalet" vår. Jeg hadde egentlig planlagt å notere litt underveis, stemning, ansiktsuttrykk og lignende, men fant det vanskelig å gjøre uten å forstyrre samtalen og egen konsentrasjon, og lot derfor være. Det var noe jeg uansett ikke hadde planer om å vektlegge i analysen. Intervjuene varierte mye i lengde, alt fra 45 minutter til to og en halv time. De lengste intervjuene ble noen ganger avbrutt underveis av telefon eller, i ett av tilfellene, av barn som våknet, og kunne vært kortere uten disse "forstyrrelsene".

Jeg hadde forberedt en intervjuguide (Vedlegg 3), som indikerte hvilke temaer jeg skulle ta opp og mulige spørsmål som skulle stilles. Denne hadde også en bestemt rekkefølge som jeg i utgangspunktet trodde jeg kom til å følge. Det endte derimot med at rekkefølgen på de ulike spørsmålene ble bestemt underveis ettersom det passet seg i de ulike intervjuene. Jeg var nok også mer bundet til intervjuguiden under det første intervjuet enn ved de neste, før jeg ble fortrolig med situasjonen og kjent med spørsmålene mine. Etter hvert som jeg ble fortrolig og mer selvsikker brukte jeg intervjuguiden relativt lite, noe jeg tror førte til at jeg ble friere til å følge opp temaer jeg oppfattet som interessante i situasjonen, og til at samtalen oss imellom fløt bedre. Selv om settingen ikke er naturlig, men konstruert av meg i forhold til hvem og hva vi skal snakke om, så er det viktig å skape en avslappet atmosfære som informanten føler seg trygg i og kan snakke åpent om sine følelser og erfaringer. Det er gjerne først når de uuttalte reglene brytes at de blir synlige, og som nevnt er relasjonen som utvikles mellom forsker og informant, helt avgjørende for datamaterialets kvalitet (Kvale 1996).

Jeg begynte intervjuene med de mer enkle spørsmålene som krevde relativt enkle svar og som ikke var så altfor nærgående. Dette gjorde jeg bevisst for å gjøre starten lettere og for at samtalen skulle komme godt i gang. Deretter tok de ulike intervjuene litt forskjellige retninger. I noen tilfeller begynte vi med fortid og situasjonen før samlivsbruddet, mens i andre var fokuset mer mot nåtid og hvordan de hadde det i dag. Det avgjørende her var hva informanten selv vektla. For noen av informantene var forholdet til den andre forelderen det viktigste, mens for andre var andre forhold, for eksempel hvordan delt bosted påvirker den nye familien, viktigere. På den måten lot jeg informantene selv være med på å definere struktur og innhold i intervjuet. Intervju som metode, åpner opp for at informanten i større grad, enn for eksempel ved bruk av spørreskjema, har mulighet til å komme med egne meninger utover intervjuguiden, og det som er definert på forhånd. Informanten har mulighet til å svare det han eller hun vil uten å måtte føye seg inn i forhåndsbestemte kategorier. (Kvale 1996, Thagaard 2003).

Erfaringen fra prøveintervjuet jeg utførte i forkant av feltarbeidet bevisstgjorde meg denne uforutsigbarheten. Selv om tema og til dels også rekkefølgen på forhånd var klar i intervjuguiden, begynte gjerne informanten sin beretning i en helt annen ende og i forhold til en helt annen logikk enn den jeg hadde sett for meg. Det var litt forvirrende til å begynne med, men etter hvert innså jeg at intervjuguiden var et godt verktøy i min egen læring og bevisstgjøring i forberedelsesfasen, men ikke fullt så viktig for meg under selve intervjuet. Det jeg opplevde var viktigere i så måte, var å kunne følge informantens fortelling, med tema og forskningsspørsmål i bakhodet, og dermed ta utgangspunkt i det som ble sagt og ikke, og derfra la samtalen gå for seg så ”naturlig” som mulig. Da er det imidlertid viktig å passe på at *samtalen* ikke flyter ut for mye, men at man i rollen som intervjuer strammer inn dersom intervjuet tar en helt annen retning enn som egentlig var tenkt. Dette opplevde jeg som litt vanskelig av og til, og da spesielt i de tilfellene informanten ble bedt om å beskrive sitt forhold til den andre forelderen og situasjonen før samlivsbruddet. Her var det veldig ofte mye informasjon som kom opp, som jeg da ikke anså som relevant for oppgaven, (noe jeg har endret syn på nå vel og merke) men hvor jeg der da rett og slett var for feig til å gripe inn og avbryte informasjonsflyten. Jeg følte at jeg fikk mer innsyn enn nødvendig, og var redd for å virke avfeiende og frekk. En lang stund etter følte jeg at jeg satt inne på mye personlig informasjon som jeg egentlig ikke har bruk for, og opplevde dette som et lite ”overgrep” mot dem dette gjaldt. Nå har derimot denne informasjonen også vist seg å komme til nytte, så da

kan man jo spørre seg om det også kan virke mot sin hensikt at man begrenser og strammer inn for mye i en intervjusituasjon. Åpenhet og fleksibilitet er med andre ord viktige stikkord.

4.6 REFLEKSIVITET OG POSISJONERING

Noe av det som er spesielt med kvalitative metoder, og i dette tilfelle intervju er den nære relasjonen den fordrer det skal være mellom forsker og informant. Hva informanten er villig til å bidra med av informasjon om seg og sitt eget liv, avhenger av hvordan han eller hun oppfatter forskeren. Forskerens innvirkning på situasjonen handler om hvilken posisjon han eller hun har i forhold til informantene. Forskeren må derfor reflektere over relasjonene til dem som studeres, og vurdere betydningen disse relasjonene kan ha for datamaterialet som genereres (Thagaard 2003). Å være refleksiv innebærer å være kritisk til egne handlinger og motivasjoner i forskningen (Moss 2000). En bør altså både ha et fokus innover på seg selv og sin identitet og hva den representerer, og et blikk utover på relasjonen til det en forsker på (Rose 1997). I dette ligger det at man bør gi en så fullstendig og ærlig beskrivelse av forskningsprosessen som mulig, og da særlig gjøre rede for sine posisjoner i forhold til informanter. Refleksivitet innen geografisk forskning, har først og fremst blitt drevet frem av feministisk- orienterte geografer (Rose 1997). Linda McDowell (1992) mener interessen for refleksivitet i samfunnsgeografien sammenfalt med en generell interesse for kunnskapsproduksjon, og da kunnskap som sosiale konstruksjoner og betydningen av makt i denne prosessen.

Jeg begynte intervjuet ved å gjøre rede for oppgaven, og hvorfor jeg har valgt å skrive om dette. Jeg posisjonerte meg også i forhold til informantene ved å fortelle at jeg er student og delt bosted-mamma. Gjennom dette vurderte jeg også deler av min identitet. I forbindelse med refleksivitet og posisjonering er også *insider/outsider* begrep som ofte dukker opp. Som insider regnes man som en del av gruppa som studeres, og som outsider regnes en ikke en del av gruppa. Ved å posisjonere meg som insider, altså ved å være mamma til barn med delt bosted, tenkte jeg at det ville være enklere å få tilgang til kunnskapen jeg var på jakt etter. Jeg så for meg at full åpenhet kunne være et godt utgangspunkt for å skape fortrolighet eller det Deidre McKay (2002 in Moss 2002) beskriver som "*creating a common ground*", altså skape en felles plattform. Jeg tenkte også at min insiderstatus kunne bidra til å styrke min troverdighet som forsker overfor informantene. At vi hadde tatt det samme valget og dermed delte visse ideer og syn på hvordan dette med foreldreskap etter samlivsbrudd burde organiseres. Jeg tenkte også det kunne være en fordel for kvaliteten på datamaterialet ved det at jeg kunne vise til egen erfaring, refleksjon og forståelse, som igjen kunne innby til dypere

samtaler enn hva som ellers kunne ha blitt resultatet. På den ene siden kan det være en fordel å kjenne det miljø eller den kulturen man forsker. Det kan for eksempel være lettere for en forsker å tilegne seg forståelse av informantens situasjon, hvis man selv deler mange av de samme erfaringene som informanten har gjort seg. På den andre siden kan derimot en slik felles kunnskapsbakgrunn føre til at viktige spørsmål som syntes for selvsagte, utelates å stilles (Thagaard 2003). *”En som selv er innenfra vil ha problemer med å se og artikulere det selvsagte og underforståtte, det som tas for gitt. En forsker som kommer utenfra og er fremmed i forhold til det feltet som studeres vil lettere kunne se og artikulere det underforståtte”* (Paulgaard 1997).

Som jeg så vidt har vært inne på tidligere er maktstrukturen i en slik setting ujevn (Kvale 1996). Forskeren definerer situasjonen, leder an samtalen og tema for denne i den retningen han eller hun mener er riktig, og en kan dermed ikke betrakte dialogen som oppstår som en jevnbyrdig samtale. Selv om jeg posisjonerte meg som en insider ved å være åpen om meg selv som delt bosted-mamma, var det allikevel en del forskjeller mellom meg og informantene som også gjorde meg til en outsider. Ovenfor de mannlige informantene var for eksempel kjønn et aspekt. Jeg var bevisst på at jeg som kvinne og rolle som mor, kunne virke mot sin hensikt i forhold til dem. For eksempel gjennom en forutinntatthet om at min sympati ligger hos kvinner og da hos deres ekskoner. Datamaterialet viser derimot at dette ikke kan ha hatt noen betydning. I forhold til den ene mannlige informanten opplevde jeg derimot at min posisjon som student kunne ha en viss betydning. Vår relasjon helt klart preget av at han var en moden mann med mye erfaring og autoritet, og jeg en ung studene. I dette tilfellet gikk det også en stund før jeg fortalte om meg selv og min posisjon, som jeg var inne på innledningsvis. Han reagerte med å si at om han hadde visst det, så skulle han ha formulert seg på en annen måte, og mente med det at han skulle formulert seg litt mindre ”politikeraktig”, altså brukt store ord og formuleringer. Der og da opplevde jeg situasjonen som beklemt, og opplevde at han med dette befestet det jeg hadde følt på, men samtidig løste dette også opp i stemningen ved at vår felles plattform var etablert. Jeg mener dette har hatt en ubetydelig innvirkning på datamaterialet, fordi jeg først og fremst ønsker å belyse hans erfaringer og tanker, og ikke vektlegge hans ideologiske perspektiv. Jeg tror ikke hans opplysninger er falske, i den forstand at det ikke er noe han selv står inne for, men at han til tider kanskje spissformulerte seg i sine ytringer. Dette har jeg tatt hensyn til i analyseprosessen.

Det er en utbredt holdning at kvinner som intervjuer andre kvinner automatisk blir posisjonert som insidere. Denne holdningen har blitt kritisert, blant andre av Gilbert(1994, in Valentine, 2002), som i sin undersøkelse oppdaget at likheten hun delte med sine kvinnelige informanter raskt ble fulgt opp av ulikheter. I forhold til mine informanter var det tiltross for noen likheter også mange ulikheter som jobb, inntekt, alder, bosted og sivilstatus, som også gjør meg til en outsider. Det er med andre ord mange faktorer som spiller inn når man posisjonerer seg, og insider/outsider- posisjonene er ikke statiske, men forhandles frem under intervjuet (Valentine 2002). Refleksjonen jeg gjør meg i etterkant er imidlertid den at min posisjon som kvinne, mor og student kun hadde en positiv innvirkning på forholdet jeg utviklet til alle informantene. Det at noen også hadde gjort liknende undersøkelser i løpet av egen utdanning opplevde jeg som positivt, da de hadde forståelse for hva det var jeg drev med. Min opplevelse er at informantene (begge kjønn) var oppriktige og ærlige i sine svar, og at ingen oppgav feilaktige svar eller holdt tilbake informasjon. Jeg tar imidlertid høyde for at jeg her kan ta feil og har oversett noe vesentlig.

4.7 ANALYSEN; TOLKNING AV DATA OG SKRIVEPROSESS

En viktig del av arbeidet med en masteroppgave er prosessen knyttet til bearbeiding og analyse av det genererte datamaterialet. Analysen av data begynner, i følge Kvale (1996), allerede under datagenereringen. Dette er det viktig å være bevisst på i forkant. Analyse foregår kontinuerlig, og må ikke betraktes som en isolert prosess. Analyse handler om å strukturere det innsamlede materialet for å gjøre det mer tilgjengelig for tolkning. Å tolke handler om å vurdere dette materialet, og sette det i sammenheng med oppgavens problemstilling og teorier som setter informasjonen som fremgår i en større sammenheng (Kvale 1996). I løpet av intervjuet tar man opp de trådene man selv mener er de viktige. Det samme gjelder for transkriberingen, eller bearbeidelsen av råteksten, enten den foreligger som notater eller lydopptak. En forsker fatter hele tiden beslutninger som er med på å forme datamaterialet. Analyseprosessen innebærer den tiden forskeren jobber seg frem mot en forståelse av det som forskes på, og de valgene forskeren tar i denne prosessen. De valgene en tar i løpet av feltarbeidet, kan betegnes som analytiske valg, da de kan knyttes til den forståelsen forskeren utvikler i løpet av feltarbeidet. Det er viktig at forskeren kontinuerlig vurderer om valgt fremgangsmåte gir relevant informasjon (Kvale 1996, Thagaard 2003).

Det er vanlig å betrakte analysen som noe som foregår i to faser, innsamlingsfasen der man er i direkte kontakt med feltet og informantene, og analysefasen, da kontakten til informant brytes, og forskeren går over til å jobbe med den innsamlede teksten. Det kan være lurt å

avklare på forhånd hvordan teksten er tenkt bearbeidet, og hva som skal vektlegges i analysen (Kvale 1996, Thagaard 2003). Jeg hadde på forhånd bestemt meg for å vektlegge meningsinnholdet i det informanten uttrykker, fremfor måten informanten uttrykker seg på. Sistnevnte tilnærming er opptatt av hvordan eller måten personer snakker om bestemte temaer på. Diskursanalyse er et eksempel på denne metoden. I den tilnærmingen jeg har valgt er det ikke hvordan informanten uttrykker seg som er det viktige, men innholdet og det som i dette tilfellet ble sagt.

Jeg benyttet meg som sagt av mp3-spiller under alle intervjuene, og fikk tatt opp og lagret alt som ble sagt på den. På den måten har jeg i ettertid kunne gjenoppleve hele settingen. Ikke nødvendigvis bare ordene som ble sagt, men også hvordan de ble sagt og mine egne reaksjoner på dette. Da alle intervjuene var gjennomført, begynte arbeidet med å transkribere. Jeg fant ut at det var mest hensiktsmessig for meg å transkribere alle intervjuene. For det første fordi dette ville gjøre materialet mer tilgjengelig, ved at det tar kortere tid å lese intervjuene som tekst enn måtte lytte til et intervju som kunne vare fra førti minutter til to timer og førti minutter. For det andre virket det "enklere" å analysere, eller ordne det relativt omfattende materialet som tekst, snarere enn som lyd. Dette var en veldig tidkrevende prosess. Til å begynne med i transkriberingen var jeg veldig nøye med å skrive ned alt som ble sagt og kommenterte i tillegg hvordan ting ble sagt med små stikkord. For eksempel (nøler), (ler), (tankefull). Etter hvert som jeg så hvor tidkrevende dette ble, bestemte jeg meg for å korte ned på ordene, det vil si droppe fyllord og famlende formuleringer, og kommenterte kun i de tilfellene jeg mente dette var viktig for å understreke viktige poeng. I en slik prosess er det jeg som velger hva som skal være med og ikke, og det er min vurdering av hva som er viktig som ligger til grunn. Datamaterialet som genereres er i prinsippet forfattet i felleskap mellom meg som intervjuer og mine informanter. Transkribert materiale kan ikke betraktes som primærdata, men er konstruksjoner av muntlige fortellinger overført til skriftlige tekster. Disse har gjennomgått en rekke bearbeidinger i form av bedømmelser av hva som skal være med og ikke fra den ene formen til den andre (Kvale 1996).

Det å analysere en tekst innebærer å bryte den ned i mindre deler. Dette gjøres for at et stort og omfattende materiale lettere kan tolkes. Tolkning er særlig knyttet til den delen av analyseprosessen som er rettet mot å oppnå en dypere forståelse av dataene (Kvale 1996). Det finnes derimot ingen standardmetode å gjøre dette på. Koding er en prosess hvor forskeren knytter sin forståelse av meningsinnholdet til kategorier i materialet. Koder er et verktøy i analysen og kan endres underveis i samsvar med den forståelsen jeg som forsker utvikler.

Koding og kategorisering av data i en tidlig fase av analysen har primært et deskriptivt siktemål, fordi det da er viktig å få oversikt over sentrale temaer i materialet.

For min del begynte jeg kodingen allerede under første gjennomlesing, ved å notere stikkord i margen for mulige temaer de ulike sekvensene i teksten omhandlet. Jeg lagde så et notat med en oversikt over de ulike temaene jeg hadde funnet, og ut fra denne oversikten selekterte jeg hvilke temaer jeg skulle kategorisere materialet mitt etter i det videre arbeidet. Seleksjonen ble gjort i forhold til problemstillinga, og hva jeg intuitivt mente kunne belyse den. I gammelmodig klipp og lim stil, som Pål Repstad (1993) beskriver som en mulig fremgangsmåte, delte jeg bokstavelig talt intervjuene inn i ti ulike kategorier, som for eksempel *barnas forhold til mors hjem* eller *pakking og flytting mellom to hjem*. Denne analysemetoden mener jeg faller inn under det, Kvale (1996), betegner som *meningstolking* eller *meningsgenerering*. På de ulike utklippene skrev jeg informantens navn og hvor i teksten det var hentet fra. På den måten fikk jeg en viss oversikt over materialet. I analysedelen av oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i disse temabaserte kategoriene, og strukturert kapitlene deretter i forhold til problemstillingen. Ved hjelp av sekundærdata fra andre undersøkelser, samt teori, har jeg belyst informantenes fortellinger og mine tolkninger av disse.

Gjennomgående i analysen har jeg benyttet sitater hentet fra intervjuene. Sitater gir, i følge Repstad (1993:103), ”*leseren direkte inntak til aktørens begrepsverden og forståelse*”. Slik jeg ser det gir det et innblikk i informantens forståelsesverden. Sitatene er ikke gjengitt på informantens dialekt, men omformulert til bokmål. Sitatene har innrykk og en mindre skriftstørrelse enn resten av teksten. Noen steder benytter informanten seg av engelske uttrykk, og disse har jeg latt være i sin originale form. Ved å bruke sitater gir jeg også leseren en viss innsikt i grunnlaget jeg baserer mine tolkninger på, som igjen kan knyttes til begrepene troverdighet og bekreftbarhet, som jeg i neste del skal ta for meg.

4.8 TROVERDIGHET, BEKREFTBARHET, OVERFØRBARHET

Vurderinger av forskningens gyldighet og kvalitet ved bruk av kvalitative metoder, kan i følge Thagaard (2003), knyttes til begrepene *troverdighet*, *bekreftbarhet* og *overførbarhet*. Kvale (1996) benytter seg av begrepene *validitet*, *reliabilitet* og *generalisering* om slike vurderinger innen kvalitativ metodologi, selv om dette, i følge Thagaard (2003), er begreper som er best egnet innen kvantitative studier der målet til forskjell er normativ kunnskap. Forskjellene mellom disse metodene fordrer ulike tilnærminger for hvordan gyldighet og kvalitet skal vurderes, mener hun. Begrepene som brukes bør derfor speile denne forskjellen. Kvale (1996)

benytter seg imidlertid av den engelske terminologien, der valid og reliable er dagligdagse ord, men knytter dette til samme meningsinnhold som Thagaard (2003). Jeg velger å bruke begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet, fordi disse ”klinger” best i det norske språket.

Troverdighet og bekreftbarhet er viktig gjennom hele forskningsprosessen, fra en velger informanter, og frem til datagenerering, analyse og rapportering (Kvale 1996). Troverdigheten er knyttet til selve datagenereringen, og sier noe om hvorvidt forskningen utføres på en tillitsvekkende måte. Bekreftbarhet handler om kvaliteten på tolkningen, og om konklusjonene som fremkommer støttes av annen forskning. Overførbarhet dreier seg om hvorvidt tolkninger som er gjort i forbindelse med et enkeltstående prosjekt, kan overføres til andre sammenhenger.

Det er ingen fastlagte kriterier knyttet til hvordan troverdighet og bekreftbarhet kan gjøres eller vurderes. Det beste man kan er å redegjøre for hvordan kunnskapen har blitt til og omstendighetene rundt (Thagaard 2003). I forhold til datagenereringen er det viktig at jeg som forsker har en kritisk og reflekterende holdning til egen forskningen både før, under og i etterkant av feltarbeidet. Jeg brukte for eksempel mye tid på å formulere spørsmålene i intervjuguiden, og var blant annet bevisst på at disse ikke skulle være ledende eller at mine oppfatninger/meninger skulle skinne for mye igjennom. I følge Kvale (1996) er dette noe av det viktigste man kan gjøre for unngå utroverdig datagenerering. Jeg ville for eksempel vite hvordan informantene opplevde hjemmet med og uten barn, fordi jeg selv opplever at dette er to veldig forskjellige hjem. Jeg var veldig bevisst på at jeg da skulle unngå å spørre om dette på en måte som tilsa at det skal være forskjellig, for da å unngå at de svarte det de trodde jeg ville høre, enn hva de selv mente. Jeg var også bevisst på at informantene skulle si sitt før jeg eventuelt delte mine tanker og erfaringer med dem. Dette gjorde jeg for å unngå at de sa det de trodde jeg ville høre eller hadde forventninger om, istedenfor å si det slik de selv opplevde det. Nå i etterkant tenker jeg at dette ikke har vært noe problem, og jeg er ganske sikker på at det informantene har sagt også har vært det de har ment. De har fortalt meg historier fra sine liv og erfaringer knyttet til delt bosted som er slik de selv har opplevd at det har vært. Det kan selvfølgelig være at noen sider er utelatt, men jeg har generelt et inntrykk av at de alle var veldig åpne og ærlige i sine beretninger.

Det er alltid en fare for at viktig informasjon ikke har kommet med, enten bevisst fra informantens side eller ubevisst ved at jeg som forsker for eksempel ikke har stilt de rette

spørsmålene eller stilt spørsmålene på riktig måte. Det kan også være at informantene har gitt meg ”falsk” informasjon, det vil si for eksempel gitt et unyansert bilde eller fremstilt noe som bedre eller verre enn hva det egentlig er. Jeg opplevde for eksempel at den ene informanten hadde en tydelig agenda eller et formål med å stille til intervju, som gikk på holdning til delt bosted kontra vanlig samværsordning. Vedkommende var veldig tydelig på å formidle sitt synspunkt videre gjennom meg, og har da helt sikkert servert meg et litt mer unyansert bilde av hvordan det er å praktisere delt bosted enn hva som kanskje er tilfelle. Jeg tenker imidlertid at dette ikke har så veldig stor betydning for kunnskapen som har blitt produsert. For det første fordi jeg hele tiden har vært klar over at fremstillingen har vært litt ensidig og tatt høyde for det i analysen. For det andre har ikke formålet med oppgaven vært å vurdere delt bosted som samværsordning, men å utforske hvordan delt bosted praktiseres, og hva dette gjør med opplevelsen og erfaringen av hjem. Informantens holdning til delt bosted er også en viktig del av informantens opplevelse og fortelling, så selv om det som har blitt sagt er litt unyansert, så er det slik vedkommende selv tenker og føler om det.

Det kan også være at settingen for intervjuene har påvirket informasjonen jeg har fått eller at vår relasjon ikke var optimal, men som sagt er mitt inntrykk den at settingen og relasjonen var så optimal som den kunne bli innenfor de rammene vi hadde. Det kan også være at utvalget burde vært sammensatt av like mange menn som kvinner, eller at utvalget burde vært satt sammen på en annen måte enn hva det ble. Til mitt forsvar må jeg si at jeg hadde tanker om slike skjevheter i forkant, og prøvde å få til et utvalg som var litt mer representativt, men lyktes dessverre ikke helt. Jeg tror allikevel at formålet med oppgaven, det vil si utforske hvordan delt bosted praktiseres og om det påvirker betydningen av hjem, allikevel har lyktes til tross for noen skjevheter i utvalget. Sosiale forhold, om du er kvinne eller mann, fattig eller rik, vil alltid være med og påvirke erfaringene man gjør seg. Jeg påberoper meg ikke allmenngyldige svar, men ønsker å vise hvordan et spesifikt utvalg erfarer og opplever det jeg har studert, og mener jeg har lyktes med det.

Det er også viktig at forskeren tydeliggjør skillet mellom den direkte informasjonen fra feltet og forskerens egne vurderinger av denne informasjonen (Thaagard 2003) Jeg mener jeg tydelig skiller mellom det informantene mener og mine tolkninger i analysen, og at datamaterialets troverdighet styrkes ved at jeg illustrerer egne tolkninger med sitater fra informantenes egne uttalelser. Ved å bruke sitater på den måten får leser innblikk i utgangspunktet for mine refleksjoner, og får selv også mulighet til å gjøre seg egne refleksjoner. Jeg har også gjort rede for mine teoretiske ståsteder i forhold til begrepene sted

og hjem, samt vært åpen om mine egne opplevelser og erfaringer som delt bosted-forelder. I tillegg har jeg bekreftet noen av mine funn med annen forskning, men dette i en begrenset grad da det ikke, hva er meg bekjent, har blitt gjort en tilsvarende undersøkelse tidligere.

Som sagt påberoper jeg meg ingen allmenngyldig sannhet om temaet, noe som videre fører meg inn på datamaterialets overførbarhet. I motsetning til kvantitative tilnærminger, handler ikke kvalitativ forskning mål om å komme frem til objektiv og universell kunnskap, men om å få innsikt i individets unike og partikulære opplevelse og erfaring av fenomen. Om jeg har lyktes med å skape overførbar kunnskapen, mener jeg handler om hvorvidt leser, og da kanskje aller helst lesere som praktiserer delt bosted eller har god kjennskap til fenomenet, kjenner seg igjen eller ikke i det jeg formidler.

4.9 ETISKE HENSYN

I vitenskapelig forskning er det visse etiske retningslinjer som forskeren må forholde seg til av hensyn til deltakerne i prosjektet, samt av respekt for fagfeltet man er en del av. I forhold til andre forskere og forskningsmiljøet, skal man blant annet utvise redelighet og nøyaktighet i presentasjon av forskningsresultatene, og i vurderingen av andre forskeres arbeid. I forhold til informantene som berøres av forskningen er det tre hovedprinsipp som gjelder; informert samtykke, konfidensialitet og konsekvenser ved deltakelse (Johannesen mfl. 2002).

Utgangspunktet for enhver forskning er deltakerens informerte samtykke, og at deltakeren til enhver tid kan avbryte sin deltakelse. Dette handler om prinsipp om individets selvråderett og kontroll på opplysninger om seg selv som deles med andre (Johannesen mfl. 2002, Thagaard 2003). Informantene fikk til å begynne med god informasjon om prosjektet, selv om jeg var bevisst på at informasjonen de fikk ikke var så detaljert at den ville påvirke informanten i en bestemt retning. I følge både Kvale (1996) og Thagaard (2003) er det et etisk dilemma at man som forsker holder igjen informasjon, bevisst av hensyn til datamaterialets kvalitet og ubevisst fordi man ikke vet hvordan prosjektet utvikler seg. For min del var jeg i denne fasen litt usikker på hva jeg helt konkret ville vektlegge, da dette var en utforskende undersøkelse og problemstillingen enda var litt uklar. Jeg informerte imidlertid informantene så godt jeg kunne på dette tidspunktet både muntlig, og gjennom et informasjonsskriv (Vedlegg1). De ble også informert om at de til enhver tid kunne trekke seg som deltakere, og at all informasjon da ville blitt slettet.

Konfidensialitet er også et viktig punkt i de etiske føringene for forskning. De opplysninger jeg som forsker får om informanten og andre gjennom informanten, skal behandles med

varsomhet. (Thagaard 2003, Kvale 1996). I det transkriberte materialet, samt i denne rapporten har alle informantene og personene informanten har gitt opplysninger om, blitt anonymisert gjennom fiktive navn. I forhold til tema, delt bosted, har jeg tatt høyde for at jeg kunne komme til å få en del personlige og sensitive opplysninger om informanten og hans eller hennes familieforhold, og vurderte derfor på forhånd hvordan jeg skulle forholde meg til dette i publiseringen. Ville det være nok å anonymisere informanten ved fiktive navn eller burde jeg endret andre opplysninger, var et av dilemmaene jeg har måtte tatt stilling til.

Dette bringer meg inn på det siste prinsippet, som omhandler skadevirkning ved deltakelse. De menneskene som er gjenstand for forskning skal ikke utsettes for økt risiko for fysisk eller psykisk skade eller belastning. Man skal med andre ord unngå at det medfører negative konsekvenser for deltakeren. Men hva innebærer dette i praksis? Opplysningene informantene har gitt meg som også innebærer andre personer, kan føre til at vedkommende det er snakk om kan kjenne igjen seg selv eller informant gjennom den helhetlige beskrivelsen jeg gir i presentasjonen av informantene og i analysen. I ytterste konsekvens kan dette innebære at vedkommende ikke liker eller kjenner seg igjen i beskrivelsene, og eventuelt konfronterer informanten med dette selv. Jeg har vurdert å anonymisere personene ytterligere, gi de flere barn, endre kjønn og lignende, men har latt være av to grunner. For det første mener jeg noe slikt vil svekke kvaliteten på datamaterialet, da beskrivelsen av informantene vil være mer en fiksjon enn virkelighet. Jeg er fullstendig klar over at informantene på et vis er konstruert av meg, men samtidig ville jeg beholde så mye som mulig av deres virkelige identitet. For det andre fordi jeg mener informantene har vært bevisst på hva de har vært med på, og har hele tiden hatt mulighet til å kontrollere opplysningen de har gitt meg. Dette har jeg vært tydelig på, og har informert dem både om hvordan jeg tenkte å anonymisere de og om deres mulighet til å endre eller trekke tilbake sine uttalelser. Dette har ingen i etterkant ønsket å gjøre. Jeg vurderer heller ikke opplysningene jeg har fått som så "farlige" at publisering vil føre til store konsekvenser for informanten.

En annen viktig side jeg ønsker å påpeke ved dette prinsippet er hvilken effekt det har for informanten å dele slike sensitive og personlige opplysninger i en slik setting. Intervjuene omhandlet nærgående og personlige temaer som mange av informantene ikke hadde delt med veldig mange andre tidligere. En av de kvinnelige informantene sa for eksempel *"Dette er noe jeg ikke snakker om lenger nå. Det var et tema jeg snakka om den gangen og som var viktig da, og jeg kjenner nå at det blir litt rart å snakke om det. Til nå har det vært et ikke-tema egentlig"*. Her var det altså tydelig at min tilstedeværelse bidro til å sette i gang noen

prosesser, tankemessige og emosjonelle, noe som videre gjorde meg mer oppmerksom på viktigheten av å reflektere over etiske sider ved å stille personlige og nærgående spørsmål i en intervjusammenheng. Retningsgivende for hvor nærgående en forsker skal være i forhold til informantene sine er som sagt prinsippet om at informanten ikke skal ta skade av å delta i forskningsprosjekt, og, som Thagaard (2003) sier, kan god kontakt mellom intervjuer og informant ha en forførende virkning. Informanten kan i en slik setting åpne seg mer enn han eller hun egentlig vil, noe han eller hun kan få problemer med i etterkant. Forhåpentligvis er ikke dette tilfellet her, og ettersom ingen har kontaktet meg i etterkant for å kontrollere opplysninger eller trekke seg som deltakere, vurderer jeg at dette har vært uproblematisk for informantene.

5 PRESENTASJON AV INFORMANTENE

Dette kapittelet kan regnes som en innledning til analysekapitlene (6 & 7) hvor oppgavens problemstilling (Kap1.2) vil bli belyst. Her presenterer jeg mine åtte informanter og deres historier, som utgjør det empiriske grunnlaget som denne oppgaven bygger på. Dette gjør jeg for å gi leseren et mer helhetlig inntrykk av hvem disse menneskene er, hva de står for og hvilken bakgrunn de har for sine uttalelser, meninger og handlinger. Alle er anonymisert, og forhåpentligvis ikke gjenkjennbare for andre enn dem selv. I den grad jeg også benevner barna, samt forhenværende og nåværende partnere, er også disse anonymisert. De personene jeg har valgt å benevne ved navn er gjort det i forhold til hvor mye plass de

Den enkelte vil bli presentert i forhold til enkle karakteristika, som kjønn, alder, utdanningsnivå, inntekt, antall barn, sivilstand og bosituasjon, og i forhold til de mer dypere og personlige anliggende, som erfaringer knyttet til samlivsbrudd, familieforhold før og etter samlivsbruddet, og holdning til delt bosted. Beskrivelsene av den enkelte er sammenfatninger av informantens egne muntlige fortellinger og mine tolkninger av disse.

5.1 HELENE

Helene er 42 år, jobber som leder i en stor bedrift og har relativt høy inntekt. Hun er gift for andre gang, og har to barn på 12 og 15 år fra forrige ekteskap, som praktiserer delt bosted, samt et barn med hennes nye ektemann. Han har to barn fra et tidligere forhold, men de bor fast hos mor og er hos faren annenhver helg. De bor for tiden i et rekkehus, men har planer om etter hvert å finne seg en større bolig. Begge barnekullene deler rom når de er der.

Helene skilte seg fra barnas far, Jens, for åtte år siden. Han har hovedomsorgen for ett barn fra et tidligere ekteskap. Hun forteller at hun skilte seg fordi hun hadde fått nok av at han prioriterte jobben sin, fremfor barna og familien. Jobben innebar blant annet mye reising, og hun følte seg mye alene om ansvaret for alle barna. Hennes egen jobb måtte hun også nedprioritere, mener hun.

Han tok aldri signalene. Ikke en gang da han ble alvorlig syk roet han seg ned. Så fort han ble bra var det bare jobb, jobb, jobb.

Da Helene traff det som skulle bli hennes nye ektemann, bestemte hun seg for skillsmissen. På det tidspunktet følte hun seg både fysisk og psykisk sterk nok til det, selv om hun visste det også kom til å bli tøft. Jens hadde gjort det klart for henne at om noe slikt kom til å skje så ville han kjempe for å få hovedomsorgen. Helene flyttet fra familiehuset til en mindre

leilighet i nærområdet. Bruddet kom som et sjokk på Jens, som ønsket å gå rettens vei for å få omsorgen for barna. Helene derimot ville at de skulle dele omsorgen

Da jeg dro sa jeg klart fra om at vi sammen måtte jobbe for å dele. Det er jo våre unger, ikke sant! Det er ikke dine unger eller mine unger! Ungene har jo behov for oss begge to!

Etter to runder med pliktig megling på familievernkontoret og sju måneder med stridigheter omkring barnefordeling, kom de frem til at de skulle ha delt bosted. Helene beskriver prosessen som noe av det verste hun har vært med på. Helt siden samlivsbruddet har de mer eller mindre praktisert delt bosted. Jens fikk seg en psykisk knekk da Helene dro, og klarte ikke å ta vare på ungene så mye til å begynne med. Etter hvert fikk han seg også en ny kjæreste, som han kort tid etter giftet seg med. Dette i kombinasjon med sykdommen førte, i følge Helene, til at han fikk et økt behov for alenetid. Konflikten rundt fordelingen fikk da en demper, og det ble avtalt at ungene skulle praktisere delt bosted på fast basis. Helene er svært fornøyd med ordningen de har kommet frem til.

5.2 NINA

Nina er 38 år, og var på intervjutidspunktet i ferd med å fullføre sin mastergrad. Hun levde da hovedsakelig på studielån, i en leid toromsleilighet med datteren Trine, 12 år. På grunn av Ninas sykdom, har Trine i perioder bodd mest hos faren. På intervjutidspunktet bodde hun derimot tilnærmet like mye hos hver. Nina Hun og Trine deler soverom, men som hun sier er rommet innredet mest for Trine. Hjemme hos faren, som har stiftet ny familie og som eier en stor enebolig, har Trine eget rom.

Vi var sammen i fem år før jeg ble gravid. Jeg opplevde det å få barn som et stort sjokk! Fra å leve et egosentrisk voksenliv til å få ansvaret for en unge. Jeg gikk inn i morsrollen med stort engasjement. Jeg har selv hatt en vanskelig oppvekst, og ville at hun skulle ha det som i et paradis. Jeg engasjerte meg mer enn faren, og følte meg ganske ensom i foreldrerollen.

Nina og eksmannen gikk fra hverandre for åtte år siden, da Trine var fire år. De bestemte seg for å ha delt omsorg frem til hun skulle begynne på skolen, og dernest revurdere ordningen for å se om det fungerte for alle parter. Nina og eksmannen bodde på den tiden i det samme nærområdet, noe de selv mente var viktig for å ha delt bosted. Et par år senere ble derimot Nina syk, og valgte å flytte hjem til foreldrene sine, som bodde på en annen kant av landet. Faren fikk da hovedomsorgen for Trine. Da Nina etter hvert ble friskmeldt, flyttet hun tilbake med ønske om å gjenoppta omsorgsdelingen, noe eksmannen ikke bifalte. På grunn av sykdommens art, hadde han mistet all tillit til henne og forholdet dem i mellom var svært

betent. Han ønsket ingen innblanding fra Nina. Han hadde etablert seg på nytt, og fått nye barn i tillegg til Trine, og mente at hennes tilbakekomst forstyrret familiefreden.

Han var bitter på meg og følte jeg hadde svikta i omsorgsrollen. Jeg forstår det! Men uansett har det aldri vært tvil om at hun (Trine) ville ha mer kontakt med meg. Vi mista ikke kontakten selv om geografien skilte oss en periode. Hun ville være sammen med meg, og ønsker fremdeles det.

Det endte da med at Nina måtte gå rettens vei for å fastsette en samværsavtale. Far fikk beholde hovedomsorgen, mens Nina fikk utvidet samvær, det vil si en dag mindre enn faren per uke. De har dermed sagt ikke delt foreldreansvar, selv om de i praksis nå har delt bosted.

Jeg måtte gi meg på mange områder og ”svelge kameler”, og faren måtte gi seg på diverse områder. Det har hjulpet oss å ha en stabil avtale. Nå anerkjenner han meg som en viktig del av Trines liv. Vi snakker sammen når vi bringer og henter, og kan ta en kopp kaffe hos hverandre uten å krangle.

5.3 PER

Per er 39 år, har høy utdanning og relativt høy inntekt, og jobber til daglig som sjef i et lite privateid firma. Han og ekskona var gift i tolv år før de ca et år forut for intervjuet ble enige om separasjon. Deres to barn på åtte og seks år har siden samlivsbruddet praktisert delt bosted. Da mor flyttet ut, overtok Per den tidligere felleseide boligen og bor fremdeles der. Barnas mor bor like i nærheten i en liten sokkelleilighet, og fra stuevinduet kan Per og barna blant annet følge med om mor er hjemme. Per beskriver foreldresamarbeidet og tiden forut for separasjonen som jevnbyrdig og harmonisk. Han forteller om tiden da han var hjemme i pappapermisjon, og om hvordan han ellers tok sin del av ansvaret for barna og husarbeidet. Han mener de hadde et utradisjonelt kjønnsrollemønster. Han tok mer ansvar enn han mener var vanlig at fedre flest da gjorde. Dette mener Per kan skyldes økonomi, og det at de hele tiden har hatt tilsvarende lik inntekt. Det har dermed ikke hatt noe å si rent økonomisk hvem som har vært hjemme og ikke. Tiltross for sin egen tradisjonelle oppdragelse, der far var mye mindre involvert enn mor, har han hatt et ønske om å være tilstede for barna sine fra starten av, og mener det bør være et viktig kriterium for om man skal praktisere delt bosted eller ikke.

Vi har alternert på å følge til skole og barnehage og til å hente. Sånn at den ene fulgte og den andre henta i en uke og så snudde vi neste uke. Nå er det litt det samme bare med den forskjellen at vi henter og følger samme uke. Men vi hadde en sånn ukerytme da også.

Per forteller lite om bruddet og årsaken til det. Han beskriver derimot prosessen med å komme frem til en avtale om delt bosted som uproblematisk. Etter at de ble enige om å flytte fra hverandre lagde de en samværsavtale om delt bosted som de begge var enige i. Avtalen

hadde Per funnet på nettsiden til Foreningen2Foreldre. De var på Familievernkontoret i forbindelse med den obligatoriske meglingen alle som søker om skilsmisse må igjennom, men fikk ingen annen hjelp der i forbindelse med barnefordeling. Det klarte de på egenhånd, og er i dag ganske fornøyd med både foreldresamarbeid og bostedsordning for barna.

5.4 UNNI

Unni er 30 år og har en datter, Tone 10 år, som praktiserer delt bosted. Unni er pedagogisk leder i en Barnehage og har en gjennomsnittelig inntekt. Hun har nå ny samboer, men de har ingen felles barn. De bor i et rekkehus, hvor Tone har eget rom. Det har hun også hos faren, Truls, som bor i en stor enebolig et godt stykke unna, ca 30min gåavstand. Han er nå gift og fått to nye barn. De hadde vært kjærester i mange år, før de fikk Tone. Unni forteller at de hadde et fint forhold, kranglet lite og var gode venner, men som foreldre følte hun seg svært alene om ansvaret. Hun beskriver Truls som en snill og omsorgsfull far, men hun var mye alene m omsorgen, og følte seg til tider isolert fra omverdenen. Han på sin side jobbet mye og dyrket sine egne interesser ved siden av jobben.

Jeg følte at jeg var veldig alene. Han gjorde det han hadde lyst til, og jeg måtte være inne med henne, selv om jeg også kunne tenke meg å være mer ute og gjøre mine ting. Vi krangla ikke mye om det, men han skjønte liksom ikke helt at han måtte stille opp og prioritere annerledes. Det gikk da egentlig så langt at jeg bare ble drittlei av å være hjemme. Jeg måtte bare ut rett og slett.

Unni og Truls bodde sammen til Tone var ett år, før Unni bestemte seg for å flytte ut. Da tok hun med seg Tone og flytte hjem til foreldrene sine. Der har de bodd i perioder mens Unni har fullført utdannelsen sin. Truls hadde i denne perioden vanlig samvær med Tone, noe Unni fikk inntrykk av at han ville. De diskutert aldri andre muligheter. Etter fullført utdanning flyttet Unni og Tone til en annen kant av landet. Truls så datteren sin da som regel bare i feriene, og av og til litt ellers. Denne ordningen ble imidlertid vanskelig å opprettholde da Tone begynte på skolen. Etter tre år flyttet de av ulike grunner tilbake til Trondheim. Dette var en litt vanskelig periode for mor og datter, med mye krangling og opposisjon. Det ble etter hvert bestemt at Tone skulle ha delt bosted.

Vi hadde en periode hvor vi krangla sinnssykt mye. Så en dag sa jeg til faren at nå tror jeg vi skal prøve med annenhver uke. Rett og slett fordi jeg følte at jeg måtte ha litt mer fri. Det ble for mye. Og da gjorde vi det. Han sluttet bare å betale barnebidrag. Vi har ikke skrevet noe formelt på det. Vi har 50/50 men ikke på noe papir, bare mellom han og meg.

I dag er forholdet mellom mor og datter mye bedre, noe hun mener kan skyldes at de har delt bosted.

5.5 DINA

Dina er 31 år, har høy utdanning og jobber som mellomleder på kommunalt nivå med en gjennomsnittelig årsinntekt. Hun er gift og har to barn med to forskjellige fedre. Ane er ti år og bor delt hos Dina og pappa Simon. Hun har eget rom på hvert sted. Liv er tre år og bor fast sammen med mamma Dina og pappa Ivar, Dinas nye samboer. Simon og Dina hadde vært kjærester i to år, og samboere bare en kort stund da Dina ble gravid med Ane. De bodde sammen i tre år før de bestemte seg for å bryte forholdet.

Det å flytte sammen og få barn utløste et komplisert forhold. Vi hadde et helt ukomplisert forhold i to år før det. Vi var uavhengige typer som reiste og gjorde mange ting sammen, og hadde nesten ikke en eneste krangel. Graviditeten fikk frem noe annet. Det ble en annen livssituasjon og andre følelser. Det klassiske egentlig, som gjør at mange går fra hverandre. Det var det samme som skjedde med oss.

Foreldresamarbeidet fungerte godt den tiden de bodde sammen. Simon beskrives som en veldig omsorgsfull far, som alltid stilte opp og tok sin del av ansvaret. På det følelsesmessige planet fungerte ikke forholdet like godt.

Cirka ett år før vi flytta fra hverandre så sa han at han ikke var glad i meg lenger. Det kom som et sjokk og gjorde veldig vondt. Vi fortsatte å bo sammen og jeg venta på at det skulle skje noe... Jeg venta vel på at det skulle dukke opp noen følelser. Det siste året hadde vi ikke noe forhold. Han sørget alltid for å legge seg før eller etter meg. Etter ett år sa jeg at nå tror jeg vi skal flytte fra hverandre. Han hadde ikke mer å tilby, og skjønte det selv. En uke senere flyttet han ut.

Da det ble slutt, ble det bestemt at Ane skulle ha delt bosted, men med fordelingen 60/40, som da i praksis betydde at hun skulle være en dag mer per uke hos Dina. Det var først og fremst Dina som ønsket denne fordelingen. Simon ville helst ha 50/50, men aksepterte ordningen.

Jeg hadde et behov for å verne dattera mi for hun var jo så lita. Jeg følte at jeg måtte beskytte henne. Jeg tror ikke han følte han kunne kreve noe mer ettersom det var han som indirekte valgte å avslutte forholdet.

Selv om Dina i dag er fornøyd med ordningen og synes samarbeidet med Simon fungerer bra, legger hun ikke skjul på at det har vært vanskelig følelsesmessig å akseptere at Ane har delt bosted. På tross av slike følelser har ikke vanlig samvær vært et reelt alternativ, blant annet fordi Ane selv uttrykker at hun vil være like mye hos begge foreldrene.

5.6 ANNA

Anna er i begynnelsen av førtiårene og har to jenter på sju og ni år. Anna har høy utdanning, jobber som mellomleder med en årsinntekt litt over gjennomsnittet. Hun har en samboer,

Morten, som også har to barn fra et tidligere forhold, en gutt og en jente på henholdsvis tretten og ti år. Alle de fire barna har delt bosted, og har hatt det slik hele tiden etter samlivsbruddene. Annas barn, Hege og Hilde, bor annenhver uke hos Anna og pappa Ove. Ove og Anna var gift i fem år før de skilte seg. Anna beskriver forholdet deres som et vennsforhold, noe hun mener både er grunnen til at forholdet tok slutt og til at samarbeidet fungerer så godt som det gjør i dag. Etter bruddet flyttet Anna til en leilighet i nærheten. Ove ble boende i huset og gjør det fremdeles. Etter et par år som leietaker, kjøpte hun og Morten et hus i samme område. Mortens tidligere kone, Eva, bor også i dette området.

Det var utrolig flaks! Det var helt tilfeldig at det ble sånn. Vi bodde tilfeldigvis i nærheten av hverandre i utgangspunktet. Og så har både x-en og y-en blitt værende i husene, og da var det et kjempebevisst valg for oss når vi skulle flytte sammen å finne et sted midt i mellom de to.

Samboerforholdet mellom Morten og Anna er forholdsvis nytt, og ettersom begge barneparene bor delt, har de vært nødt til å prøve seg frem i forhold til den praktiske gjennomføringen. I følge Anna er den største utfordringen med å praktisere delt bosted det å etablere en ny familie under de betingelsene organiseringen forutsetter. Det tar tid å bli kjent med hverandre og etablere et fellesskap og en tilhørighet. Når man samtidig har to andre foreldre å forholde seg til kan dette være problematisk. Verken Ove eller Eva har etablert seg på nytt, noe som gjør at det er en skjevhet i forholdene. Spesielt tror Anna dette gjelder for Eva og hennes forhold til eksmannen og barna deres. Eva og Morten var gift i 15 år før de skilte seg, som var omtrent samtidig som Anna og Oves forhold tok slutt. Anna mener Eva til tider blander seg for mye inn i livet deres, og skulle ønske hun kunne la de være litt i fred som en familie.

Vi har nok hatt et behov for forståelse fra Eva om at vi trenger litt tid her for å etablere et hjem her som også barna føler er et hjem.

5.7 GEIR

Geir er 51 år, besitter en lederstilling og har en relativt høy inntekt. Han har tre barn, men det er bare den yngste av disse, Ellen på 14 år, som bor delt. De to eldste praktiserte delt bosted en korte periode rett etter skillsmissen, men ombestemte seg etter kort tid, og valgte siden å bo fast hos Geir frem til de flyttet ut. Geir er gift for andre gang med Britt, som er aleneforelder for to små barn. Disse barna har Geir tatt til seg som sine egne, og er i dag per definisjon småbarnspappa. Ellen har hatt delt bosted helt siden skillsmissen, for ca sju år siden. Geir beskriver skillsmissen som sitt livs nederlag, men uunngåelig og nødvendig. Han og ekskona kranglet mye, og forholdet utviklet seg dårlig over lang tid. Til tross for at de

oppsøkte profesjonell hjelp, klarte de ikke å få forholdet til å fungere. De hadde vært gift i 15 år da skilsmissen ble et faktum. Det var først og fremst Geir som ønsket seg ut av det destruktive forholdet.

Det var en grunn til at vi ble skilt. Forholdet hadde utvikla seg dårlig over lang tid. Jeg tror det lå en del konflikter og problemer i forholdet vårt som på en måte var uavvendelig. Skilsmissen er mitt livs nederlag, men jeg kom til et punkt da jeg skjønnte at det bare ville bli bedre uansett. Og fra det punktet snudde jeg meg aldri. Det skulle ikke skje, men så skjedde det.

Geir er ikke spesielt fornøyd med samværsordningen. Han syntes temaet er vanskelig og tenker at det ikke kan være bra for barn å pendle mellom to hjem. Han er bekymret for langtidseffekten, og mener vi vet alt for lite om hvilke konsekvenser dette kan medføre på sikt. Allikevel har han akseptert ordningen, som han hevder var en av de få tingene de sammen som foreldre klarte å bli enige om, da de fremdeles var gift.

Det var en erkjennelse av at vi begge ønsket å være foreldre. Og fra min side var det en erkjennelse av at jeg ikke ville utsette barna for en rettslig prosess. Vi måtte bli enige! Hvis ikke hadde jeg måtte gitt meg, og det ville jeg helst ikke.

5.8 LISE

Lise, 44 år, var på intervju tidspunktet midt i en omskoleringsprosess, og gikk derfor på attføringstrygd. I tillegg til det hadde hun en liten ekstrajobb på kveldstid. Hun har to barn, Ida 10 år og Synne 12 år, med Tore. Siden samlivsbruddet har barna praktisert delt bosted, selv om de bor et godt stykke fra hverandre. For både Lise og Tore var samlivsbruddet vanskelig. Det var Lise som ønsket bruddet, noe Tore opplevde som et stort sjokk.

Vi gjorde hverandre ikke godt tilslutt, og vi var i svært ulike faser av livet. Han godtok aldri at jeg var ute og gjorde mine ting. Han var mye hjemme, og hadde økonomi til det, mens jeg måtte jobbe. Han brukte det at jeg var yrkesaktiv imot meg.

For Lise var bruddet vanskelig fordi hun økonomisk sett opplevde at hun kom svært dårlig ut. Lise forteller at i samlivet var det hun som var den mest aktive i forhold til ungene, både barneomsorg, husarbeid, oppfølging på skole og aktiviteter. Tore jobbet hjemme, og var derfor allikevel en far som var mye tilstede for barna. Når de innimellom var syke var det for eksempel han som var hjemme og tok seg av dem. Lise opplevde at hennes sterkeste forhandlingskort i oppgjøret knyttet til samlivsbruddet var ungene, og fordelingen av omsorgen for dem.

Det var jeg som sa vi kunne ha delt omsorg for dem, men da måtte vi dele det økonomiske også i minnelighet. Jeg husker ikke helt hvilke tanker jeg hadde da, men tenkte nok at jeg kunne bruke det litt som et pressmiddel og eventuelt kjørt en rettssak mot han. Vi måtte tenke

på barnas beste, og klarte etter hvert å komme frem til en løsning som innebar delt bosted og en privat økonomisk avtale oss i mellom.

Som jeg skal komme tilbake til har ikke ordningen fungert optimalt, og Lise forteller selv at hun godt kunne tenke seg å ha hovedomsorgen for begge barna.

5.9 EMPIRIENS RELEVANS

Formålet med denne presentasjonen er som sagt å gi en kort beskrivelse av informantens vei inn i livet som, det jeg her har valgt å kalle *delt bosted-foreldre*. Både valgene deres forut og det jeg kan kalle ”familietemperaturen”, altså relasjonene mellom foreldrene og barna. Presentasjonen vil derfor fungere som bakgrunnsramme for de neste kapitlene hvor jeg går dypere inn på organiseringen, familieforholdene og hjem. Tematisk har disse kapitlene forskjellig vinkling. Kapittel 6 fokuserer hovedsakelig på praksisen delt bosted, i lys av familieforskning og hva denne forskningen viser. Kapittel 7 har en et tydeligere geografisk tilsnitt. Her går jeg mer i dybden på hvordan praksisen kan påvirke informantene og til en viss grad også barnas forhold til hjem. De teoretiske perspektivene på sted og hjem benyttes her som teoretiske verktøy. Det må imidlertid bemerkes at kapittel 6, som omhandler hvordan delt bosted praktiseres og organiseres, også handler om sted og hjem, og om hvordan mennesker og steder som hjem er knyttet sammen og gjensidig påvirker hverandre. Selv om dette ikke uttrykkes like eksplisitt her, med har et litt annet teoretisk fokus, henger kapittel 6 og 7 uavlatelig sammen. Sammen er de deler av hva som til sammen utgjør denne oppgavens hovedformål, nemlig å studere hvordan praksiser som delt bosted påvirker opplevelsen og erfaringen av hjem.

6 ORGANISERING OG SAMARBEID PÅ TVERS AV TO HJEM

I dette og neste kapittel vil jeg presentere materialet fra feltarbeidet, og ved hjelp av denne empirien og teoretiske betraktninger belyse oppgavens problemstillinger (Kap 1.2). I denne delen skal jeg ta for meg første del av problemstillingen:

Hvordan praktiseres delt bosted?

Her er begrepet hverdagsliv sentralt i betydningen ”*den daglige organiseringen av oppgaver og virksomheter*” (Gullestad 1989). Dette knytter jeg videre til begrepet *home-making*, og hvordan hjem skapes. Jeg har valgt å se på praktiseringen og organiseringen av delt bosted på to måter. I første del tar jeg for meg hvordan informantene har organisert delt bosted og hva de tenker rundt dette, og i andre del hvordan foreldresamarbeidet fungerer på tvers av to hjem.

6.1 PRAKTISERING OG ORGANISERING AV DELT BOSTED

Hva hjem er, handler om flere forskjellige og overlappende sosiale prosesser. Mitt teoretiske utgangspunkt er at hjem skapes, med andre ord som noe sosialt konstruert. Home-making slik jeg ser det, er ikke kun knyttet til hvordan en for eksempel innreder et hus, men også til hvordan det sosiale livet i et hjem organiseres. Opplevelsen av å ”høre hjemme” kan også relateres til dette. ”*The experience of being-at-home is rooted in the patterning of daily routines in time and space*” (Dovey 1985 in Case 1996:3). Det å føle seg som hjemme handler på mange måter om å kjenne seg igjen og føle seg trygg innefor hjemmets faste rammer. Det som er kjent, trygt og forutsigbart knyttes ofte til hjem og det hjemlige. Hvordan man rent praktisk organiserer delt bosted, gir da viktige rammebetingelser for hverdagslivet til både barna og foreldrene deres. Samtidig som det også gir rammebetingelser for opplevelsen og erfaringen av hjem. I denne delen skal jeg fokusere på det å skape et hjem gjennom daglige gjøremål og rutiner knyttet til praktisering av delt bosted.

6.1.1 En uke her og en uke der...

I forhold til praktisering av delt bosted ville jeg vite når og hvordan disse flyttingene eller byttene foregikk. Begrepene flytting og bytting er bare noen av mange forskjellige uttrykk som brukes i forbindelse med det å bo delt (Haugen 2001) For eksempel benyttes også levere, sende, skifte og besøke om denne forflytningsprosessen. Alle informantene praktiserer en turnusordning over to uker, der barnet bytter på å bo en uke hos hver av foreldrene. Det virker som om dette er den vanligste måten å organisere delt bosted på, selv om det sannsynligvis også finnes andre måter. I Lidens undersøkelse fra 2007 om barns forhold til delt bosted fant

man at flesteparten av barna bodde en uke i hvert av hjemmene. På den måten får man både ro og kontinuitet i relasjonen.

Selv om alle jeg snakket med organiserte seg på denne måten, var det flere som uttrykte at de vurderte å endre hyppigheten på byttene, fra en til to uker på hvert sted. Dette gjaldt spesielt de med litt større barn, og de som opplevde flyttingen som problematisk for barna. De med de yngste barna la gjerne også inn et lite bytte midt i uka hos den andre, noe også de med litt eldre barn fortalte at de også hadde gjort mens ungene enda var små. I tråd med Skjørten og Barlindhaugs antakelser (2007) belyser dette at barns alder er en viktig faktor for flyttefrekvens mellom hjemmene. I tillegg trekker disse inn foreldrenes arbeidsforhold som en medvirkende faktor. Mine informanter forteller at de tidvis kunne endre flytterutiner som følge av jobb eller andre årsaker.

For informantene foregikk flyttingen i forbindelse med helgen, enten fredagen før, i løpet av helgen eller mandagen etter. Helgen markerer altså enten en begynnelse eller en slutt på oppholdet, og en ny start i nytt hjem. Flere mente at ved å legge byttene til fredag fikk man både ro og tid til å hente seg inn i løpet av helga før en ny hektisk uke kunne begynne. For andre var det viktigere at en ny uke begynte på et nytt sted.

Når helga er ferdig er uka ferdig på en måte, og en ny uke begynner. Vi kunne nok skifte på onsdag eller fredag for den sakens skyld. Men jeg tenker at når man har to hjem så burde man kanskje våkne opp mandagsmorgen med det samme utgangspunkt som resten av uka (Lise).

For de med barn i skolepliktig alder foregikk flyttingen ofte i forbindelse med skoletiden. Ved at barna drar fra det ene hjemmet om morgenen til skolen, og hjem til det andre hjemmet etter skolen. Slik sett blir skolen et bindeledd mellom de ulike hjemmene. Noen praktiserer det sånn at den forelderen barna skulle være hos henter barna, mens andre praktiserte det motsatte ved at den som sender fra seg barna også er dem som leverer dem. Det virket ikke som om hvordan man praktisk løste det og tidspunkt for byttene var helt fastlagt, men noe man justerte som det passet seg. Det synes også som om de fleste var fleksible i forhold til dette med bringing og henting, og tidspunkt for dette. Dette fikk jeg inntrykk av var noe de forventet at den andre forelderen også skulle være.

De går ikke fra det ene hjemmet til det andre, men via skolen og barnehage. Det blir liksom ikke så veldig markert at nå går du fra det ene hjemmet til det andre. Nå er det liksom bare det at du går en annen vei, til et annet hus. Også er det litt med den lille tidsforskjellen, i og med at du er på skolen den dagen. Da blir du kanskje litt omstilt. De vet jo etter hvert godt at etterpå skal de til mamma. Men når de går via skolen så blir det ikke så synlig. Det blir litt sånn ”ut av syne, ut av sinn” (Anna.)

I forbindelse med byttingen av hjem var det også de som gjerne ville markere dette enten ved å spise middag sammen, ta en kopp kaffe eller rett og slett bare være sammen. Dette var gjerne noe foreldrene avtalte seg i mellom i forbindelse med planleggingen av organisering og gjennomføring av delt bosted. Dette var imidlertid ikke alltid like enkelt å følge opp, men illustrerer på et vis hvordan foreldre tenker om båndene mellom de ulike hjemmene og hverandre som familie.

Vi tenkte vi kunne gjøre det på søndager og da for eksempel spise middag sammen. Jeg husker ikke helt hvorfor byttinga ikke ble som det skulle. Vi gjorde det et par ganger, men det var vel noen praktiske problem og tid som førte til at det ikke funka. Vi bare mista det. Nå bestemmer vi bare fra gang til gang når byttene skal skje (Lise).

I Annas situasjon, der hun og samboeren Morten har hvert sitt barnekull som praktiserer delt bosted, har de valgt å forskyve de ulike byttene slik at det ene søskenparet kommer på mandag og det andre på fredag, slik at de har helgen sammen og uken hver for seg. Alternativet ville enten være å ha alle de fire barna der samtidig hele uken gjennom, eller hver for seg i hver sin uke.

Vi fant vel ut at hvis alle skulle være der samtidig ville det være litt for mye for alle på et vis. Det er jo noe med det å bli kjent. Jeg ville jo bli kjent med hans barn, og det blir jo noe annet om da mine barn også er der hele tiden da. Også handler det om det praktiske og oppfølging av den enkelte. Men vi ville samtidig at de skulle bli kjent med hverandre. Så da fant vi ut at vi kunne ha de sammen i helgen, når alle har tid til å være sammen (Anna).

For Anna der det nye samboerskapet også innebærer nye søskenforhold, var det viktig å finne en måte å organisere delt bosted på, som både tok hensyn til barnas behov for alenetid med hverandre og alenetid med foreldrene, og tiden det tar å bli kjent med hverandre i den nye familien og det nye hjemmet. Det var viktig ikke å presse ungene for mye sammen, men heller ha de alle hjemme samtidig i korte perioder og i de mer roligere delene av uken, når alle har fri og de har mulighet til å finne på aktiviteter sammen. Kvalitetstid var med andre ord viktigere enn kvantitetstid. De ville gi ungene tid og ro til å bli kjent med hverandre og den nye steforelderen, både sammen og alene. Denne strategien viste seg også å fungere, ettersom barna selv begynte å etterspørre mer tid sammen. Dette var noe de som foreldre stadig diskuterte og forhandlet om, både seg i mellom og med barna. Anna kunne godt se for seg at de med tid og stunder kom til å endre praksisen, og ha alle de fire barna der samtidig i samme uke. Dette mente hun også kunne være bra for parforholdet deres. Slik det nå har utviklet seg, blir det liten tid til å pleie forholdet ettersom de kun barnefri annenhver helg. Hvordan informantene opplever tiden med og uten barn kommer jeg tilbake til i kapittel 7.2.

6.1.2 En kofferttilværelse?

Mange vil sammenligne det å praktisere delt bosted med å bo i en koffert. Barneombudets uttalelse om at det er slitsomt å bo i en koffert mer enn antyder dette (*Aftenposten* 2008). Men er det virkelig sånn? Lever delt bosted-barna i en kofferttilværelse, eller løses de materielle utfordringene på annet vis?

Når det gjelder barnas klær, utstyr og personlige eiendeler er det som regel to måter å gjøre det på i følge mitt datamateriale; kjøpe dobbelt opp eller frakte eiendelene frem og tilbake. Det vanligste, i følge informantene, var å kombinere dette. Det vil si kjøpe dobbelt opp av småting og klær, og ha litt av dette på hvert sted, og sende store og dyre ting, som sykler, sportsutstyr og yttertøy frem og tilbake mellom hjemmene. Noen pakker og flytter nesten alt av ting og utstyr imellom, mens andre har nesten vanntette skiller mellom hjemmene, og kjøper heller dobbelt opp av alt av klær og utstyr.

De har klær og sånn på hvert sted, men store ting som sykler og ski flytter vi imellom. Den som ungene ikke er hos drar ned søndag kveld ned til den andre og henter ting som skal flyttes. Den som ikke har ungene har mulighet til å flytte seg den kvelden. Ungene drar ikke tingene med seg selv (Per).

Uansett hvor mye man velger å pakke og flytte, virker det som om dette er noe foreldrene tar seg av og avtaler seg i mellom. På det viset slipper barna å forholde seg til at ting forflyttes mellom de ulike hjemmene. Den som ikke har barna, leverer sakene, og det gjøres gjerne etter leggetid slik at barna slipper å forholde seg til det. Det virker som om dette er noe foreldrene gjør bevisst for at flytteprosessen skal være så lett som mulig for barna. For de med de litt større barn stiller saken seg annerledes.

I starten så pakka de ingenting, de hadde jo ingenting å pakke. Det var ikke sånn at de hadde en bag som skulle frem eller tilbake, for alt var her og alt var der. Skolesekken var det eneste de fraktet hit og dit. Vi har organisert det sånn at de har hatt dobbelt opp av alt hele veien. Det gjorde det enklere. Nå er det litt mer pakking for hun eldste har mye hun skal ha med seg av klær og sminke. Så hun tar med seg en bag på skolen og frem og tilbake. Det er det som er pakkinga, men ellers så er det ikke så masse pakking (Helene).

I dag skal jeg kjøre henne til moren, og da pakker hun fire svære bagger og et par ryggsekker. Hun pakker jo alt da, og fjortenåringene i dag har sinnssykt mye! Og så kjører jeg henne til moren. Det meste av klær og toalettsaker tar hun med seg hver gang. Hun har bestandig gjort det sånn. Jeg har foreslått at hun kan ha litt på hvert sted og heller ha to par ski og sånn, men det vil hun ikke. Hun syntes det er enklere sånn, selv om det også er vanskeligere (Geir).

Det virker dermed som om barns alder har noe å si for hvor mye som fraktes mellom hjemmene. Store barn og ungdom, som gjerne er mer bevisste på og opptatt av klær, utstyr og

personlige ting, pakker og flytter sannsynligvis mer enn de yngre barna, som vanligvis ikke er så opptatt av sånt, og hvor det er foreldrene som pakker og bestemmer for dem. Pakking og flytting trenger ikke å være et problem for barna mens de ennå er små, men kan etter hvert som de vokser til bli problematisk. I denne undersøkelsen er det informantene med de eldste barna som beskriver pakking og flytting som det mest problematiske med en slik samværsordning.

Flyttinga er en belastning for Eva. Vi pleier å hjelpe henne med pakkinga for hun orker ikke gjøre det selv. Hun pakker i sinne og blir irritert. Hun liker det ikke, noe som kanskje er et uttrykk for hele situasjonen. Jeg må bare beklage og hjelpe til, men hun må se hva vi pakker. Hun er såpass stor nå og opptatt av sånne ting, og har et forhold til klærne sine. Det er forskjell på en tolvåring og en sjuåring sånn sett. Den yngste bare pakker vi for. Hun er ikke så nøye på det, selv om vi merker at hun begynner å bli eldre nå hun også (Lise).

Skjørten med flere (2007) trekker frem pakking og forflytning mellom to hjem som noe barn kan oppleve som spesielt vanskelig med det å ha delt bosted. Selv om dette etter hvert kan blir en vane og fungere greit, kan noen barn oppleve dette som en stor belastning, noe Lises beretning illustrerer. Eva opplevde hele situasjonen som svært vanskelig, og har i perioder nektet å bo delt. Hun har da bare blitt værende, enten hos faren eller hos Lise, over en lengre periode. Lise mener denne frustrasjonen over pakkingen egentlig er et uttrykk for Evas følelser for hele situasjonen, skilsmissen inkludert, og skyldes ikke bare pakkingen i seg selv. Lillesøsteren, har, på sin side, i disse tilfellene bare fortsatt pendlingen som vanlig, annenhver uke. For henne har ikke dette med pakking og flytting vært noe problem. I etterkant av intervjuet, mens jeg holdt på med analysen, har jeg også fått vite at Eva har sluttet med delt bosted, og bor nå fast hos Lise. Eva har vanlig samvær med far, mens lillesøster fortsatt pendler annenhver uke, og har ikke noe problem med det. Eva takla rett og slett ikke flyttingen, noe foreldrene hennes heldigvis oppfattet og tok hensyn til. Dette viser at barn er forskjellig og kan takle like situasjoner på forskjellige måter, selv om de er søsken. Det som passer for et barn, passer nødvendigvis ikke for et annet. Selv om lillesøster i dette tilfellet er yngre og mindre selvstendig i henhold til pakking og lignende, har hun kanskje lettere for å tilpasse seg en slik situasjon enn hva Eva har. Som Skjørten med flere (2007) anbefaler, mener også jeg at barnas behov må komme i første rekke ved beslutninger om samværsform etter samlivsbrudd, og tilpasses hvert enkelt barn individuelt.

Alder kan som sagt virke inn på hvordan barn takler det praktiske med å bo delt. Ikke bare har eldre barn flere ting å holde styr på, men med alderen vil også foreldrene forvente mer av dem. Blant annet at de skal bli mer selvstendige og klare å holde orden på sakene sine selv. I

følge Lidén (2007) er dette noe barna selv også ønsker å gjøre. De vil gjerne også bestemme selv og ha kontroll på tingene sine, selv om dette for noen kan være slitsomt og vanskelig. For noen oppleves ikke dette som slitsomt i det hele tatt, noe som kan skyldes at de både har bedre kontroll på egen tilværelse og er mindre opptatt av hva slags klær og utstyr de har på hvert sted til enhver tid (Lidén 2007).

Jeg tror hun synes det er vanskelig å holde oversikten over ting hun må ha med seg. Det blir mye sånn at vi må dra imellom og hente og levere ting som hun trenger, og som hun ikke klarer å huske selv at hun har på de forskjellige plassene. Men det er kanskje litt mye å forlange at hun skal huske på alt og planlegge mange dager imellom (Dina).

Som jeg var inne på innledningsvis kan det være en sammenheng mellom de som opplever forflytningen mellom hvert hjem som problematisk, og de som sier de kunne tenkt seg å forlenge varigheten på oppholdet på hvert sted. I Lena Staves hovedfagsoppgave om *Psykologiske forhold av betydning for delt bosted* (2007), trekker hun frem funn fra både svenske og norske undersøkelser som viser at barn med delt bosted ofte har en tendens til å endre bo-ordning når de blir eldre. Enten ved å forlenge oppholdene på hvert sted, eller til å bo fast ett sted. Dette sier nødvendigvis ikke annet enn at barns mening i slike avgjørelser vektlegges mer med alderen, men det kan også være et uttrykk for at delt bosted blir vanskeligere å praktisere jo eldre man blir. Kanskje har store barn et større behov for stabile hjem? Venner og nærmiljø er (for eksempel) viktige elementer i større barns liv, noe stor avstand mellom hjemmene kan være til hinder for (Stave 2007). Hvordan informantene vurderer disse aspektene i forhold til egne barn skal jeg komme tilbake til i kapittel 7.4.4.

6.1.3 Den som ikke har påska får vinterferien

Hvordan man velger å feire spesielle dager som bursdager, julaften og andre høytider var en annen side ved organiseringen av delt bosted som jeg ønsket å finne ut av. Hvordan man gjør dette kan si noe om hvor tett knyttet de ulike hjemmene er, og om grensene mellom de ulike hjemmene.

Vi har bestemt det sånn at vi deler jula og påsken i to, og bytter på annen hvert år hvem som skal ha de på julaften og hvem som har nyttårsaften, og hvem som skal ha tidlig påske og sen påske (Helene).

Når det gjelder jul og påske så bytter vi på å ha de annen hvert år. Vi har hytte ganske langt unna, både faren og vi, så blir det så kaotisk å skulle dele påska eller jula i to ettersom vi må reise ganske langt. Den som ikke har de i påska får ha de i vinterferien. Vi har funnet ut at det er bedre å ha dem hele uka annen hvert år istedenfor å dele uka i to (Anna).

En vanlig måte å gjøre dette på er å dele de to høytidene jul og påske i to, og feire disse hver for seg, annen hver gang. De aller fleste jeg snakket med feirer slike dager adskilt, og fordeler tiden med ungene mellom seg heller enn å feire for eksempel julaften sammen, enten man gjør som i Helenes tilfelle hvor man deler tiden mellom seg, eller gjør som Anne og feirer begivenhetene sammen med ungene annen hver gang. I Lise og Pers tilfelle derimot, hvor samlivsbruddet var relativt nytt og samværsformen i en slags etableringsfase, har de valgt å feire julaften sammen med ekspartneren.

Julaften skal vi feire sammen i år, og så får vi se hvordan det går videre. Vi feirer den her. Ungene skal være her i jula og mora kommer hit og feirer sammen med oss. Neste jul blir det sikkert julaften hjemme hos henne, men jeg vet ikke om jeg kommer til å være der. Nå første jula etter bruddet er det greit å ha begge foreldrene til stede. Jeg har ikke spurt dem om det, men tror det betyr noe for dem (Per).

Verken Per eller ekskona hadde etablert seg i noe nytt parforhold eller fått nye barn med ny partner, så terskelen mellom de to hjemmene eller familieenheter var nok lavere enn for de andre informantene med nye partnere og nye barn å ta hensyn til. I delt bosted undersøkelsen fra 2007 fant man også at foreldrepar der begge er enslige, i langt større grad feirer slike spesielle dager sammen, enn hva foreldrepar der en eller begge har ny partner gjør. Det kan forstås i sammenheng med det å befestе den nye familien og det nye hjemmet. Når nye forhold inngås, er slike begivenheter viktige både for å markere den nye familiens betydning, som Skjørten og Barlindhaug (2007) påpeker, og mener jeg, i det å skape et nytt hjem. Tradisjoner og ritualer, og minner fra slike begivenheter, kan være viktige i etableringen av hjem, og følelsen man utvikler for hjemmet i det som går på tilhørighet og identitet. Det har betydning både på et praktisk og et symbolsk nivå.

6.1.4 Overgangsfasen

Når barna har vært borte en uke, hvordan er det så når de kommer hjem igjen? Lindén (2007) har tatt for seg hvordan barna opplever denne overgangen fra et hjem til et annet. Hun peker på at ulikheter mellom hjemmene kan gjøre omstillingen vanskelig, men at barna har ulike opplevelser og strategier for å omstille seg fra et hjem til et annet. Jeg ville vite hva foreldrene tenker om dette, og hvordan de takler de denne overgangen.

Barna de svitsjer de, men det tar gjerne et døgn. Den første ettermiddagen og kvelden er gjerne litt rar. De har jo levd uten meg en hel uke, og masse har skjedd i livet deres siden da både på skolen, hva de har gjort med faren i helga og ikke gjort. Det er liksom noe annet enn det livet jeg har med dem. Det blir litt fremmed føler jeg. Vi må liksom tune oss inn på hverandre igjen (Lise).

Som Lise sier er det gjerne litt rart å få barna sine hjem igjen etter en uke med barnefri. Barna har gjerne nye erfaringer som skal deles, og må bruke litt tid på å finne seg til rette i hjemmet både fysisk og mentalt før det blir ”vanlig” hverdag igjen. Ulike rutiner og hverdagsliv i de ulike hjemmene, samt at foreldrene kanskje lever forskjellig uken med og uten barn, kan føre til at man i denne fasen må bruke litt tid på å omstille seg til nytt levesett, barn som voksne. Som foreldre må man kanskje markere tydeligere at nå er det nye regler og rutiner som gjelder, og kanskje ta noen ”kamper” for eksempel om leggetider flere ganger. Lidéns undersøkelse (2007) viser imidlertid at barn til tross for store kontraster tilpasser seg relativt fort. Geir opplever for eksempel den første halve uken med datteren Ellen mer konfliktfylt enn siste del av uken. Selv om barn er fleksible, og som han sier ”ikke utfordrer reglene på samme måte når de kommer hjem etter en uke hos bestemor med godteri og fest hele dagen, men skjønner at det er en forskjell”, så tror han det er vanskeligere for barna å tilpasse en endret situasjon når det skjer så hyppig som annenhver uke.

Det tror jeg blir veldig slitsomt, og man blir kanskje litt usikker. Jeg merker det spesielt når hun er hos meg den første halve uken. Det er ikke konflikter akkurat, men det er litt mer kantete. Det er akkurat som om du har blitt støpt i en annen form og så må tilpasse seg en ny form igjen. Etter en eller to dager da er det greit, da er det som hun alltid har bodd der. Hun sier at når hun er hos moren så er det alltid masse konflikter den første halve uken, og så roer det seg. Jeg tror det handler om at hun må venne seg til igjen at sånn gjør vi det her (Geir).

Mange av informantene sier de i denne fasen har et behov for å vise en ekstra glede over barnas hjemkomst, og forteller at den dagen barna kommer hjem igjen gjerne er litt mer spesiell enn de andre dagene i så måte. Det blir da viktig for å vise at barna er ønsket og har en selvfølgelig plass i hjemmet og familielivet. Noen forteller også at de liker å markere dette gjennom faste ritualer og rutiner. Dina forteller for eksempel at dette er et behov hun føler på. Hun har vært bevisst på at det skulle være ”en glede over hjemkomsten”, og man skulle ”ha litt ekstra fokus og ta igjen litt da”. Hun mener fordelene med delt bosted er at man da aldri tar ungene for gitt, og at man da gjerne er flinkere til å fokusere på forholdet man har til barna sine enn hva man kanskje ellers ville vært. Dette blir da en måte å få kvalitetstid sammen på. De dagene man har sammen skal være fine mener hun, men det skal samtidig ikke være krampeaktig eller innebære for mange aktiviteter. Selv om mange var opptatt av at hjemkomsten skulle markeres, var de også tydelige på at det ikke skulle være så mye ekstra knyttet til dette eller være for festpreget. Hverdagslivet var det viktigste mente de, og det å få muligheten til å ha et hverdagsliv med barna ble gjerne trukket frem som det beste ved å praktisere delt bosted.

Såre følelser og dårlig samvittighet som kan knyttes til en holdning om at samlivsbruddet og delt bosted er vanskelig, kan ligge til grunn for dette. Dina forteller at det lå både dårlig samvittighet og en sorg bak hennes måte å takle datteren Anes hjemkomst på.

Det var flere ganger at når hun kom hjem fra pappaen så hadde jeg et kjempestort behov for å gi henne trygghet. Vise at nå er du velkommen. Da var det veldig mye synging i senga, og det var da gjerne noen bestemte sanger vi pleide å synge. Jeg tenker nå at når vi synger den sangen, og når hun hører den vuggesangen som hun har hørt helt siden hun var lita så er hun trygg. Hun ble ofte også litt trist når vi gjorde det. Det kan jo være andre ting, men jeg la da min smerte inn i det. Men det kan jo også være at jeg hadde den sorgen og uttrykte det på noen måte. Jeg husker i alle fall det at det forsterka min dårlige samvittighet. Jeg tenkte at hun hadde en sorg som hun ikke fikk satt ord på. Det kan jo være noe i det, men det trenger heller ikke å være noe i det. Det var noe sentimentalt med det å komme tilbake til meg og synge sangen på samme måte. Kan jo være at det ble en greie ettersom det var så viktig for meg (Dina).

Selv om Dina er veldig fornøyd med samværsordningen slik den nå fungerer, forteller hun at det i en lang periode var en sorg knyttet til samlivsbruddet og dårlig samvittighet ovenfor datteren som måtte oppleve dette. Det ble da viktig for henne å vise datteren at hun var ønsket og gi henne trygghet gjennom slike ritualer. Som foreldre av små barn er det ikke alltid lett å vite hvordan barna har det. Er det sårt at mor og far ikke lenger bor sammen, og er det vanskelig med delt bosted, er spørsmål det nødvendigvis ikke er så lett å få svar på. En ting er at barn er svært lojale ovenfor foreldrene, og en annen er at de gjerne har vanskelig for å sette ord på følelser som dette. Som foreldre må man da tolke og forsøke å fange opp signaler fra barna selv, noe som kan føre til det Dina sier om at man da kan legge sine egne følelser i det eller påvirke situasjonen med sine egne følelser.

Mange av de handlingene som disse foreldrene forteller at de gjør i forhold til organiseringen av delt bosted, mener jeg handler om et ekte ønske om å gjøre situasjonen så bra som mulig for barna. Det er gode intensjoner om å gjøre byttene mellom hjemmene så bra som mulig som driver dem, ispedd litt dårlig samvittighet for at familielivet ble som det ble. Jeg vil i neste kapittel ta for meg foreldresamarbeidet og se på ulike sider ved det.

6.2 FORELDRESAMARBEIDET

Et godt foreldresamarbeid er avgjørende for hvordan barnet har det etter samlivsbrudd, og det er bred enighet blant fagfolk om at konflikter og samarbeidsproblemer mellom foreldrene har en negativ innvirkning på barna (Moxnes mfl.1999). Det er derimot ikke alltid mulig å få til et godt foreldresamarbeid. Det kan være at samarbeidet aldri har fungert eller at det ikke

fungerer som følge av konflikter og følelser i forbindelse med samlivsbruddet. Foreldreskap uten samarbeid heter på fagspråket *parallelt* eller *distansert* foreldreskap (Moxnes, 2003).

Foreldresamarbeid handler om hvordan og i hvilken grad foreldre deler omsorgsarbeidet for barna, hyppighet og type kontakt mellom foreldrene, hvem som bestemmer hva, og hvor fornøyde de er med samarbeidet og delingen av barneomsorgen (Moxnes 2003). Nødvendige betingelser for å kalle det et foreldresamarbeid, er at begge foreldrene har kontakt med barnet, hverandre, og at de deler på omsorgsarbeidet. Ved delt bosted skal foreldrene dele på oppfølgingen av barnet og ta viktige beslutninger vedrørende barnet i fellesskap. Ordningen krever dermed et mer omfattende foreldresamarbeid enn ved samværsordninger der kun den ene forelderen har hovedansvaret. Jeg ville vite hva informantene selv mente om foreldresamarbeidet og hvordan det fungerer.

Jeg vil si at samarbeidet vi har kommet frem til rett og slett er perfekt, både i forhold til kommunikasjon mellom oss, og i forhold til hvordan Ane har det. Det har ikke alltid vært lett, men det fungerer godt nå (Dina).

Jeg tror hun genuint mener hun er mer samarbeidende med meg, men jeg opplever at det er på et minimumsnivå. Jeg opplever henne først og fremst som innblandende og invaderende. Jeg tenker at hun er en konfliktsøkende person, og at livet mitt er for kort til å bli kjeftet på (Geir).

Samarbeidet fungerer veldig bra. Vi klarer å snakke sammen og oppfører oss som siviliserte mennesker ovenfor hverandre. Vi har ingen konflikter som ligger igjen som ungene får, i motsetning til andre par vi kjenner. Vi var ganske samkjørte den tiden vi var sammen, og har vel ikke rukket å spre oss så mye enda. Men om vi gjør det så tror jeg det vil ta lang tid ettersom vi har hatt et likt utgangspunkt (Per).

Som disse eksemplene viser er det delt meninger om hvordan foreldresamarbeidet fungerer. I Geirs tilfelle har ikke samarbeidet med mor vært bra, men til tider svært konfliktfylt. For noen av informantene har foreldresamarbeidet fungert bra hele tiden, noen de begrunner i et godt og likestilt foreldreskap i samlivet, i tillegg til et lite konfliktpreget samlivsbrudd. Anna forteller blant annet at hun opplever flere utfordringer i foreldresamarbeidet med sin nye mann, enn hva hun opplever i samarbeidet med sin eksmann.

Det er litt vittig for i forholdet til hvordan det samarbeidet fungerer så tenker jeg at det er fort gjort å fortelle om, for det fungerer jo veldig bra. Vi har egentlig vært veldig enig hele veien. Når vi ikke bor sammen, så blir det hele tiden de store linjene. Når man derimot bor sammen, blir det mer til at en går rundt og irriterer seg over den andre på et detaljnivå (Anna).

Dette må derimot ikke tolkes som om Anna har et konfliktfylt forhold til sin nåværende mann, for det fikk jeg ikke noe inntrykk av. Det er heller mer det at et nytt forhold og etablering av en ny familie der begge barnekullene har delt bosted er mer krevende, enn et samarbeid med

en person man ikke forholder seg til hele tiden, og som man i utgangspunktet har en god relasjon til. Også Nina opplever at samarbeidet med far fungerer godt, men forteller at det ”skorta” på et godt foreldresamarbeid i samlivet. De færreste opplevde imidlertid samarbeidet som knirkefritt, men heller mer i tråd med Dinas opplevelse. Felles for disse er at samarbeidet har utviklet seg i en positiv retning i løpet av tiden med delt bosted. Selv om samarbeidet i begynnelsen ikke har fungerte på en ideell måte, så har de fleste kommet frem til et samarbeid de nå er fornøyde med.

I de fleste tilfellene benyttet de telefonen, sendte sms eller e-post til hverandre når de gjorde nye avtaler eller endret avtaler. Denne kommunikasjonen foregikk ofte direkte mellom de større barna og foreldrene heller enn mellom foreldrene. For de med de minste barna virker det som om direkte kontakt mellom foreldrene var viktigere. Hyppigheten av kontakt mellom de ulike hjemmene kunne variere fra daglige forbindelser til en nærmest ikke eksisterende kontakt mellom foreldrene, men kun via barna.

Vi foreldre bruker ikke å avtale så mye oss i mellom. Ungene avtaler med oss sånn at vi flekser sånn at når han er borte så er de her, og litt motsatt. Vi hadde mer kontakt på mange måter før. Da måtte vi samarbeide mye mer når det skulle flyttes, skiftes eller endres. Det er klart vi gjør det nå også, men mer av den typen ting går mellom ungene. Det blir mye telefon, sms og e-post (Helene).

Som Helene sier foregår nesten all kommunikasjon mellom barna og foreldrene. Tidligere hadde de mer kontakt foreldrene seg imellom, men dette har endret seg etter hvert som døtrene har blitt større. På den måten slipper Helene å forholde seg direkte til eksmannen. I perioder har denne relasjonen vært konfliktfylt, men hun mener allikevel at samarbeidet fungerer bra. Det kan være vanskelig å forstå at et samarbeid mellom to mennesker som nesten ikke snakker sammen kan fungere bra. Jeg vil gå nærmere inn på hva informantene mener skal til for et velfungerende foreldresamarbeid, og se nærmere på hva foreldrene samarbeider om.

6.2.1 Fleksibilitet og velvillighet i foreldresamarbeidet

Et viktig aspekt ved et velfungerende foreldresamarbeid viser seg å være fleksibilitet, og at man er velvillige og stiller opp for hverandre ved behov. De fleste forteller at organiseringen i seg selv er fleksibel, og at den tilpasses etter behov.

Det blir en del sånn der at vi plutselig bytter på fredag fordi jeg har behov for barnevakt eller omvendt (Unni).

Som Unni her forteller, og som flere også fortalte, så fungerer samarbeidet på en slik måte at foreldrene stiller opp for hverandre og omorganiserer byttene etter behov. Har man behov for barnevakt eller ønsker en lengre ferie med barna, så stiller man gjerne opp for hverandre og gjør hva man kan for å etterkomme den andres ønsker og behov. Ved selv å være velvillig innstilt og fleksibel, forventes det også at den andre forelderen skal være det.

Jeg ville ikke hatt et så bra forhold til han om han ikke hadde stilt opp så mye som han gjør. Da hadde det ikke vært enkelt for meg og vært raus og sett mellom fingrene på en del ting. Jeg kunne ikke gjort det om han hadde ringt hver dag og sagt at nei det passer ikke. Da kunne vi ikke hatt delt bosted. Vi må være to personer som setter Ane i høysetet. Det er en forutsetning for å få til et bra samarbeid at man legger bort en del ting og fokuserer på barnet og finner felles løsninger (Dina).

En viktig forutsetning er at man opplever at barna og barnas beste er i fokus. Så lenge den andre forelderen viser at han eller hun først og fremst gjør ting ut fra dette hensynet, så er det lettere å overse ting ved samarbeidet som ikke fungerer like bra. Helene var for eksempel svært misfornøyd med at eksmannen stadig overløt ungene til henne mens han måtte på reise i forbindelse med jobben, men valgte samtidig til en viss grad å overse dette fordi han faktisk stilte opp de gangen hun hadde behov for det, og tok sin del av ansvaret som far.

Vi tenker på ungenes beste. Vi tilrettelegger så godt vi kan, kjører og flytter på ting etter beste evne. Han er en fin far på mange måter mot ungene. Det mest positive med delt bosted var at han da virkelig ble en far for dem. Han har vært mye mer tilstede for dem etter at vi skilte lag, enn hva han var da vi bodde sammen. Da var han ikke tilsted, men nå må han være tilstede (Helene).

Flere av informantene hevder at foreldresamarbeidet har blitt bedre etter samlivsbruddet og gjennom praksisen med delt bosted. Spesielt de kvinnelige informantene som opplevde et kjønnsdelt foreldreskap i samlivet, mener delt bosted har ført til at de som foreldre har blitt mer likestilte. Likestillingen, det her er snakk om, handler om at far tar mer ansvar for barna, enn hva han har gjort tidligere. Dette diskuteres og nyanseres ytterligere i kapittel 7.3.

6.2.2 Benytte hverandre som "barnevakt"

De aller fleste fortalte at de benyttet hverandre som barnevakt heller enn å hente inn ekstern hjelp når det er nødvendig, og dette gikk begge veier. Anna forteller at dette var noe de hadde avtalefesta allerede da de bestemte seg for delt bosted. Om hun/han skulle bort en kveld og ungene var der så skulle de benytte hverandre som barnevakt.

Det er vel noe med det at du har lyst til å være sammen med barna dine mest mulig, og så blir det litt rart å tenke at en fremmed skal ha dem når du kunne vært der selv. Du skal i hvert fall få tilbudet (Anna).

Etter hvert fant de ut at denne avtalen var litt ”voldsom”, og de ble enige om heller å benytte seg av andre barnevakter når det var snakk om korte tidsrom. En begrunnelse for dette handlet om at det kunne være vanskelig for ungene som da var blitt vant til et mønster med en uke med og en uke uten mor eller far, at de plutselig dukka opp som barnevakter for kun noen timer. Da ble det gjerne til at de ville at han/hun skulle være der lenger, og ble triste når forelderen etter noen timer måtte dra. Behovet for barnevakt ble også mindre etter hvert som de fikk nye partnere. Når det kommer til ”overnattingsbarnevakter”, så benytter de seg fremdeles av hverandre. Da kommer barna hjem til den som skal være barnevakt.

Begrenset tid med barnet kan føre til at man føler et behov for å være tilstede for barna når den andre ikke kan være det. Flere peker på at tiden man får med barna føles så mye mer verdifull når de ikke er tilstede hele tiden, noe som gjør at man isteden for å overlate barna til andre heller vil stille opp selv når den andre ikke kan. Helene sier for eksempel at hun synes det er irriterende at eksmannen reiser så mye og benytter seg av andre som barnevakt i disse periodene. Når han først ville ha delt bosted, og i utgangspunktet hovedomsorgen for barna så mener hun at han ikke burde reise og overlate ungene så mye som han gjør til andre. Det virker som om det er en holdning om at når man praktiserer delt bosted, så skal man være der for barna i den perioden de er tilstede. Som jeg utdyper i kapittel 7.2, er moralen den at arbeid, sosiale aktiviteter og lignende bør legges til den barnefrie uken. For eksempel jobber Lise kveldstid en gang i uken, og bruker broren sin som barnevakt de ukene ungene er hos henne. Barnas far har fått tilbud om da å være fast barnevakt, men ønsket ikke det. Hun opplever allikevel at han ikke er så fornøyd med at hun velger å ha en jobb som krever at hun må jobbe om kvelden når ungene er hos henne.

Broren min passer dem annenhver uke når jeg er på jobb, for de vil ikke sove alene enda. Faren kunne ikke stille opp da. Han syns sikkert det er dumt at jeg setter dem bort til andre, det har jeg hørt før. Men det handler om mine prioriteringer i forhold til hans. Det er noe med det å sosialisere dem inn i samfunnet også (Lise).

6.2.3 På skoleavslutning går vi sammen

En viktig del av barneomsorgen er oppfølging av skole og fritidsaktiviteter. Ved delt bosted skal foreldrene dele på oppfølgingen av barnet også når det kommer til skole og fritidsaktiviteter. I følge Skjørten og Barlindhaug (2007) er det sannsynligvis svært viktig at begge foreldrene følger opp med lekser, deltar på foreldremøter og engasjerer seg i ulike sider ved barnas skolehverdag, for at delt bosted skal fungere optimalt for barnet. Hvordan er så dette for mine informanter? Hvordan samarbeider de om oppfølging av barna på skolen?

Når det kommer til skolearbeid og lekser er det en klar formening blant informantene om at dette er noe den forelderen barna er hos skal følge opp. Det er også den forelderen som skal sørge for at barna har det de trenger når de er på skolen.

Stort sett så følger vi henne opp på det hun skal den uken hun er hos oss (Geir).

Selv om intensjonen er å dele på denne typen oppgaver, og følge opp barnet i forhold til skole den uken de er tilstede, så er det ikke alltid dette fungerer som det skal. Noen av de kvinnelige informantene mente for eksempel at far ikke gjør en tilfredsstillende jobb når det kommer til dette, og mener de gjerne må minne han på barnas lekser, innleveringer og prøver. Selv om Unni mener foreldresamarbeidet på dette området nå er bedre, så føler hun samtidig at hun må ta mer ansvar.

I forhold til oppfølging på skolen og sånn så har det blitt mer likestilling mellom oss nå. Nå er han helt nødt til å stille opp ettersom hun er der en hel uke, og da må han gjøre like mye som meg. Jeg tar et litt sånn overansvar og minner han på ting som lekser eller at hun har prøve på fredag. Det er egentlig bare tull, men jeg kjenner han ganske godt og vet at han kan være ganske glemsk. Jeg må passe på litt (Unni).

Skjørten og Barlindhaug (2007:104) fant i sin undersøkelse at en fjerdedel av alle mødrene i undersøkelsen mente at de hadde hovedansvaret for oppfølging av barnet i forhold til skole. Flere fedre enn mødre mente denne oppgaven var likt fordelt. Hva dette skyldes kommer ikke frem i undersøkelsen, men i forhold til de informantene som mente de hadde et visst overansvar for dette i min undersøkelse kan det skyldes at mor tidligere har hatt hovedomsorgen for barnet. Av den grunn kan det hende mor tar mer ansvar for slike ting av gammel vane eller syntes det er vanskelig å overlate ansvaret til far. Ettersom jeg bare har den ene forelderens synspunkt blir det vanskelig å si noe videre om årsaken til dette eller om den andre forelderen er enig i dette. Som jeg tar for meg i kapittel 7.3, kan det, slik jeg ser det, handle om at foreldresamarbeidet, tiltross for at mange mener de som foreldre nå er mer likestilte, fremdeles er kjønnsdelt (se kapittel 7.3).

I forhold til oppfølging av barnet når det gjelder foreldremøter og andre tilstelninger i regi av skolen, mener de fleste at dette er noe de etterstreber å gjøre sammen. Selv om det ikke bestandig lar seg gjøre i forhold til barnevakt at begge drar på foreldremøter, så er skoleavslutninger og liknende noe de gjør i fellesskap.

I forhold til skole så har vi sjonglert litt. Enten har han dratt eller så har jeg dratt, det er den måten vi samarbeider på. Men det er klart at når det er avslutning på skolen så drar vi sammen.

Da tar ikke jeg med meg min nye mann, men han tar gjerne med sin nye kone, og så er vi der sammen hele storfamilien (Helene).

Selv om man da nødvendigvis ikke sitter sammen som en familie, var det mange som mente at de vanligvis gjorde det. Som Helene her sier pleier hun vanligvis å gå uten sin nye mann, mens eksmannen på sin side tar med seg sin nye kone. Andre fortalte at de da pleide å dra dit alle sammen, nye partnere, nye barn og stebarn inkludert, eller at begge foreldrene gikk uten nye eventuelle partnere. Selv om de sier at de da ofte sitter sammen med ekspartneren, så understreker de fleste at dette ikke er noe de føler de må gjøre.

6.2.3 Det er lettere å følge opp der vi har interesser sjøl

Oppfølging av barnas fritidsaktiviteter er også noe foreldrene samarbeider om. I Skjørten og Barlindhaugs undersøkelse fra 2007, mente tre fjerdedeler av foreldrene at de deler på å følge opp barnas fritidsaktiviteter. Av de som mente de hadde hovedansvaret for denne oppfølgingen var det omtrent likt fordelt mellom kjønnene. Hvordan samarbeidet på dette området fungerte for mine informanter varierte. Noen mente de fulgte opp barnas fritidsaktiviteter i sine uker, mens andre fortalte at dette var noe som var knyttet til foreldrenes interesser. Skjørten og Barlindhaug (2007) peker på at lik deling av ansvar på dette området kan være mindre viktig for foreldrene, og mer knyttet til foreldrenes egne interesser, som jeg har funnet.

Jeg har kanskje vært den som har stilt opp mest i forhold til det sportslige, og han har stilt opp mest i forhold til teater og mer den typen aktiviteter. Det er lettere å følge opp der vi har interesser sjøl for å si det sånn (Helene).

I følge Helene er det lettere å følge opp de aktivitetene barna driver med som en selv er interessert i. Dette kan nok tenkes å være i tråd med hvordan det også fungerer for foreldre som lever sammen. Det man selv har et engasjement for er gjerne morsommere å følge opp. Et slik interessedelt samarbeid må også antas å innebære at man er engasjert i barnas aktiviteter utover den vanlige samværstiden. Dina forteller for eksempel at det er far som følger datteren Ane til og fra svømmetrening, selv om det ikke er hans uke. Ettersom han har vært den som har ivret mest for denne aktiviteten, har de blitt enige om at ”han tar den tønnen”. Ettersom Dina også har fått nye barn, kan det være at hun ikke føler hun har tid til å følge opp på samme måte. At den ene forelderen tar mer ansvar for barnas fritidsaktiviteter kan også handle om at man føler at den andre ikke følger opp så godt som man gjerne kunne tenke seg.

Vi gjør det litt forskjellig i forhold til fritidsaktiviteter. Når han har henne så kjører han henne bare til ridninga eller håndballen, eller så må hun gå dit selv alene. Men hun vil helst at noen skal være med og se på henne, men det har liksom ikke han tid til. Den nye kona hans jobber skift og de har jo også et lite barn, så da føler jeg at jeg må følge opp litt ekstra og være der mer fordi han ikke gjør det (Unni).

Selv om de i samlivet hadde et interessedelt foreldresamarbeid, så forteller Per at dette er noe som har jevnet seg mer ut etter at de begynte med delt bosted. Han har tradisjonelt har vært den som har tatt ungene med på turer og konserter, mens barnas mor i større grad nå gjør slike aktiviteter med barna. Slik sett har dette, gjennom delt bosted, blitt noe de som foreldrene deler på å gjøre med barna.

6.2.4 Samarbeid og konflikt

Ahron (1987 i Moxnes 2003) har definert fire kategorier for hvordan foreldre samarbeider og forholder seg til hverandre etter et samlivsbrudd. Som *virkelige venner* forholder man seg til den andre som en venn, og omgås ut fra lyst og ikke plikt. *Korrekte kollegaer*, er foreldre som ikke betrakter hverandre som venner, men som anerkjenner hverandres betydning for barnets velferd og er villige til å tilpasse egne krav og ønsker for at begge skal beholde og videreutvikle et nært forhold til barna. Disse samhandler imidlertid kun som foreldre. *Sure samhandlere*, har kontakt med barna og hverandre, men motarbeider hverandre gjerne like ofte som de samarbeider. Kontakten mellom foreldrene er begrenset til et minimum. For den siste kategorien, de *kampkåte krigerne*, er kampen mot den tidligere ektefellen selve innholdet i relasjonen. De er mer opptatte av å vinne over og gjøre livet vanskelig for den tidligere partneren enn å utvikle et samarbeid til beste for barna. Jeg viser til disse kategoriene for å gi et visst inntrykk av ulike måter skilt foreldre forholder seg til hverandre etter samlivsbrudd, men understreker at jeg ikke tror disse kategoriene har helt vanntette skiller. Dette er kun generelle trekk, og jeg mener slike foreldreforhold er mer sammensatte enn som så.

I min informant gruppe mener jeg de fleste relasjonene kan betegnes innen kategorien *korrekte kollegaer*. Ingen av informantene sa at de anså den andre forelderen som en nær venn, selv om forholdet var bra dem imellom, og de kunne gjøre aktiviteter og tilbringe tid sammen. Dette var imidlertid motivert av at de hadde felles barn, og ikke av drevet av ønsker utover dette. Det var noen få som hadde mer konfliktfylte relasjoner, som kan sies både påvirket hyppighet på kontakt mellom foreldrene, og hva slags kontakt og samarbeid de hadde som foreldre. Jeg mener som jeg tar for meg senere i denne oppgaven at konfliktfylte familierelasjoner også kan ha en sammenheng med hvordan man opplever at delt bosted fungerer for barna.

I følge Skjørten og Barlindhaug (2007) viser undersøkelser at foreldre med delt bosted generelt har et lavere konfliktnivå enn i relasjoner der den ene forelderen har hovedomsorgen. Om dette skyldes at ordningen er konfliktdempende i seg selv, eller om det er sånn at foreldre med få konflikter oftere velger delt bosted, gir ikke undersøkelsen deres noe svar på. For Dina har ordningen helt klart hatt en konfliktdempende effekt ved at de begge har gått inn for å få til et godt samarbeid. Etter et sårt og vanskelig brudd har det at han har stilt opp så mye som han har gjort, og som hun sier ”satt barnet i høysetet”, bidratt til å redusere den personlige konflikten

Jeg ser at hun har det bra når hun er der. Han gjør jo alt for at det skal gå rundt. Ikke bare det at han gjør alt han kan for at Ane skal ha det bra når hun er der, men han er også lett og be og flink til å finne løsninger når det er noe. Gjør tjenester og stiller opp. Det har vært med på å legge et teppe over alt det som har vært, og gjort at vi gradvis har bygget opp et tillitsforhold igjen (Dina).

I Geirs tilfelle har ikke delt bosted hatt noen konfliktdempende virkning. Han og ekskona hadde et konfliktfylt forhold før samlivet tok slutt, og sliter med dette fremdeles.

Vi fungerte dårlig før vi ble skilt, etter at vi ble skilt og gjør det fremdeles. Jeg tror hun genuint mener hun er samarbeidende med meg, men jeg opplever henne først og fremst som invaderende og intruderende. Jeg tenker at hun er en konfliktsøkende person, og at livet mitt er for kort til å bli kjefta på. Nå er det snart fire år igjen og så er det ikke mer. Og det er litt sånn jeg tenker på det. At vi skal holde ut i fire år til og så er jeg ferdig (Geir).

Koch og Walstad (2005) skiller mellom situasjons- og personsbetingede konflikter. Konflikter utløst av en bestemt hendelse eller situasjon, altså en situasjonsbetinget konflikt, er som oftest lettere å løse enn en personlig forankret konflikt. *”Konflikter som i stor grad har sammenheng med at en av partene generelt ikke ser ut til å mestre alminnelige sosiale spilleregler, kalles gjerne personbetingede konflikter”* (Koch og Walstad 2005:125). Slik jeg ser det, virker det som om relasjonen mellom Geir og ekskona er personlig forankret. Om Koch og Walstad (2005) har rett er ikke denne typen konflikter bestandig så lett og løse. Slik han beskriver det, har ikke relasjonen utviklet seg positivt i løpet av årene som delt bosted-foreldre. Sure samhandlere har, i følge Moxnes (2003), en tendens til å utvikle seg til å bli korrekte kollegaer flere år etter samlivsbruddet. En kan fremdeles være sur, men kranter mindre fordi de har blitt flinkere til å unngå hverandre. Dette virker som er tilfellet for Geir og ekskona, og for han er det viktig å fokusere på at foreldresamarbeidet en gang tar slutt.

I neste kapittel er det delt bosted og betydningen av hjem som står i fokus. Jeg vil også her ta for meg foreldrerelasjoner, foreldresamarbeid og organisering, men da vinklet inn på hvordan dette kan påvirke opplevelsen og erfaringen av hjem.

7 HELT HJEMME MED DELT BOSTED?

I dette kapittelet tar jeg for meg noen perspektiver på hvordan delt bosted oppleves, og vil belyse andre del av problemstillingen:

Hvilken betydning har delt bosted for erfaringen og opplevelsen av hjem?

Det er ikke ett enkelt svar på hva et hjem er, og dernest heller ikke ett enkelt svar på om eller hvordan delt bosted påvirker opplevelsen av hjem. Metodisk har jeg en kvalitativ tilnærming, og søker derfor bredden og dybden i folks erfaring og opplevelsesverden i disse spørsmålene. Jeg søker med andre ord en forståelse av hvordan delt bosted oppleves, og hvordan praksisen påvirker deres forhold til hjem. I det følgende skal jeg presenterer noe av det empiriske materialet, som jeg mener direkte og indirekte handler om hjem og hva som skjer med et hjem ved delt bosted. Hjem og familie er nært knyttet til hverandre, og når familien ”brytes opp” annen hver uke, tenker jeg at noe ved hjemmet også forandres. Jeg er blant annet opptatt av hvordan praksisen påvirker mennesker og menneskers relasjoner, og vil ta for meg hvordan makt og identitet uttrykkes i og mellom de ulike hjemmene, hvordan foreldrene opplever uken med og uken uten barna og hvordan barna opplever det å bo i to hjem. Tilslutt ser jeg på hvordan informantenes holdninger til delt bosted henger sammen med deres forestillinger om hjem. Den røde tråden i kapittelet er fortellingene informantene har gitt meg om sine opplevelser og erfaringer, og som i foregående kapittel belyser jeg denne empirien med relevant teori og egne tolkninger. Det overordnede teoretiske perspektivet på hjem, som står sterkt i denne oppgaven, er inspirert av post-strukturalistisk/moderne tenkning, og da spesielt Doreen Masseys tilnærming til sted som sosiale konstruksjoner og som møtesteder i stadig endring (Massey 1994, 1995, 2005).

7.1 INFORMANTENES FORHOLD TIL HJEM;

Hva er det som gjør at noen steder oppleves som ”hjemme” og andre ikke, og hva er egentlig et hjem? I teorikapittelet har jeg beskrevet hovedtrekkene i den geografiske tilnærmingen til begrepet i et historisk perspektiv og de tilnærmingene som er rådende i geografifaget i dag. Det som er klart her er at det er mange innfallsvinkler til det å studere hjem. I denne delen skal jeg ta for meg hvilket forhold informantene har til begrepet.

7.1.1 "Det er mye knyttet til hvem som er der egentlig, og kanskje ikke så bundet til sted for min del"

I feltundersøkelsen ville jeg vite hvilket forhold informantene hadde til hjem, for så å se dette i sammenheng med deres erfaringer med delt bosted, som jeg tar for meg i kapittel 7.5. Ikke overraskende forbandt alle hjem med bolig og familie, og som overskriften illustrerer var de fleste mer opptatt av familien enn av selve boligen. Sitatet er hentet fra intervjuet med Per og samsvarer med hva de fleste informantene sa.

Det er et spørsmål jeg ikke har gjort meg så mange tanker om, men det må være en plass der man har folk rundt seg som man trives med. Det er godt å være der. Man samarbeider godt og kommuniserer godt og finner på fine ting sammen. Man tar vare på hverandre og kjenner hverandre godt. Det er mer innholdet jeg tenker på som et hjem, mer enn at sånn og sånn skal det se ut. Det er mer sekundært. Men nå tenker vi å flytte så da har jeg mange tanker om hvordan jeg ønsker en bolig (Dina).

I følge Dina er ikke hjem og hva det er noe hun vanligvis tenker over, noe jeg mener jeg underbygger Blunt og Dowlings (2006) påstand om at hjem er et begrep som ofte tas for gitt. Dette kan forklares med at det er et begrep med mange meningslag og betydninger, samtidig som det er et dagligdags ord som alle bruker. Dina har, i likhet med de andre, en formening om at hjem handler om familien og gode sosiale relasjoner i en bolig, men understreker samtidig de sosiale aspektene som viktigere enn hjemmets fysiske omgivelser. Boligen og de materielle sidene mener hun er sekundært. Samtidig innrømmer hun at hun har tanker og ideer om hvordan en bolig skal være, og da spesielt i forbindelse med å flytte og etablere et nytt hjem.

Hjemme er den plassen jeg føler meg trygg og beskytta, og kan være meg selv helt og holdent. Der det er jeg som setter grenser, bestemmer når jeg skal ha besøk og ikke. Jeg sier ofte at hjem er hulen min og det føles litt sånn. Et fast holdepunkt. Et miljø man skaper selv. Jeg er mer opptatt av det følelsesmessige enn det materielle. I et godt hjem har man en god tone, ler sammen, og deler gleder og sorger (Nina).

I et hjem, og da i et "godt" hjem som Nina påpeker, fremheves tilhørighet, trygghet, privatliv, familieliv, trivsel og hygge som viktige egenskaper. De følelsesmessige og psykologiske sidene vektlegges sterkt, og da bestemte sosiale og psykologiske aspekter, mens bolig og den fysiske lokaliseringen dysses litt ned. Allikevel er disse aspektene tilstedeværende, men da mer som bakgrunnsramme eller som ramme rundt familien og familiens aktiviteter. Et slik perspektiv kan knyttes til tilnærmingen til sted som *locale*. Det vil si som kontekst for folks hverdagsliv og sosiale samhandlinger (Agnew 1987 in Castree 2007). For Nina er hjemmet også forbundet med den private sfæren. Det er det stedet hun føler hun har makt og myndighet

til selv å bestemme, både hvem som kan delta og hvordan livet her skal leves. Med det virker det som hun mener at hjemmet er et tydelig markert og avgrenset sted, beskyttet fra livet utenfor. Det er også et sted hvor hun sier hun ”helt og holdent kan være seg selv”, noe som indikerer at det er et sted hun føler tilhørighet til. Det er det stedet hun identifiserer seg med, som er en del av henne selv og hvem hun er. Hjemmet er hennes plass i verden, og et sted hun har et ekte og autentisk forhold til.”*To be inside a place is to belong to it and identify with it, and the more profoundly inside you are the stronger is the identity with the place*”(Relph 1976: 49 in Cresswell 2006:44).

Felles for disse utsagnene er at de psykologiske og sosiale aspektene ved hjem fremheves som viktigere enn de materielle. Nå kan det imidlertid være at svarene jeg fikk er farget av konteksten de ble stilt i, og at tema for undersøkelsen er delt bosted og det som omhandler menneskers sosiale forhold. I en annen setting kunne svarene vært annerledes. Det kan også være at spørsmålet *hva er hjem for deg* oppleves som en oppfordring til et emosjonelt svar, og at boligen da blir for ”følelseskald”. Det er tydelig at informantene forholder seg til hjem som noe mer enn en bolig og materielle aspekter i og ved den, og mer i tråd med tilnærmingen sted som *sense of place*. Sosiale og emosjonelle bånd er viktige sider ved hjem, og det å føle en tilhørighet til dette stedet.

De fysiske sidene har likevel en betydning, selv om dette ikke uttrykkes som like viktig for informantene som det sosiale og emosjonelle. Jeg forholder meg teoretisk til at hjem både består av materielle og immaterielle sider samtidig, og at disse henger sammen. Dette er noe informantene til en viss grad også gjør. Hjem er imidlertid et komplekst og flertydig begrep, som på den ene siden kan knyttes til noe veldig konkret og objektivt, og samtidig som det også kan knyttes til noe abstrakt og subjektivt. De konkrete sidene handler om den fysiske struktur og mer de synlige egenskapene, mens de abstrakte og subjektive dimensjonene handler om til folks følelser og mentale forestillinger. I følge Blunt og Dowling (2006) er det disse dimensjonene til sammen som er hjem. Det var imidlertid litt interessant at ingen var mer stedsspesifikke og vektla boligtype, størrelse eller boligens beliggenhet mer enn de gjorde, men dette er ikke et overraskende funn. I følge Botticello (2007) er ikke dette en unik og partikulær tilnærming. I hennes undersøkelse om nigerianske migranter i London, og deres forhold til hjem, fant hun en tilsvarende forståelse. Deres forståelse var, i likhet med hva jeg har funnet, mindre knyttet til materialitet og hjem som *location*, og mer til karakteristikker i tråd med hjem som *sense of place*. Utsagn som: ”*to an African home is family*” eller, ”*wherever I can lay my head, that’s where I call my home*”, illustrerer dette (Botticello

2007:11). Veldig få av hennes informanter var opptatt av hjem som bolig, og de som nevnte dette var mer opptatt av boligen som et sted hvor hverdagslivet og de daglige rutinene kunne foregå, enn av lokalisering og boligstruktur. Et slikt forhold til hjem samsvarer med hva alle mine informanter uttrykte.

7.1.2 Hjemme et sted mellom det reelle og det ideelle

Jeg har valgt å kalle dette underkapittelet *hjemme et sted mellom det reelle og det ideelle*, for å peke på forholdet mellom våre forestillinger og erfaringer. Hjem er et verdiladet sted som det knyttes normative forventninger til, som gode familierelasjoner, trygghet, nærhet og stabilitet. Noen hjem, noen måter å leve på og noen sosiale relasjoner forstås med dette som bedre eller mer ideelle enn andre, i følge Blunt (2005) og Blunt og Dowling (2007). Botticello (2007) påpeker også dette, og mener hjem som begrep er tyngt av positive konnotasjoner og normative forestillinger om hvordan det burde være, enn hvordan enkelte opplever at hjemmet faktisk er. *"Home as a concept carries with it a connotation of comfort, safety and understanding, although this may not always be the actuality of those lived experiences"* (Botticello 2007:11). For Lise var nettopp dette tilfelle, og hennes fortelling tydeliggjør den vanskelige sammenhengen mellom forestillingen og ideen om hjem, og ens egne erfaringer.

Jeg har selv vokst opp i et utrygt hjem, og har litt problem med å definere hva hjem er for å si det sånn. Jeg har ikke noe problem med det, men jeg har ikke noen gode minner det, så det må jeg skape selv. Det er kanskje det jeg driver og skaper nå. Et hjem skal være en sosial arena, der ungene kan ha med venner hjem og gjøre ting sammen med dem inne. Og forhåpentligvis, når man lykkes med det, så er det en plass ungene kommer tilbake til når de blir voksne. Det er ikke sikkert jeg vil bo her hele livet, så at det med barndomshjem er ikke så viktig, men at det er et sted ungene får plass og hvor vi har vår plass (Lise).

Lises forhold til hjem innebærer motstridende følelser og ideer om hva et hjem er, som tydeliggjør forskjellen mellom liv og lære. Egne erfaringer fra barndommen og minnene om et utrygt hjem, går på tvers av forestillingen om hjem som noe trygt og godt. Det virkelige liv samsvarer ikke med den normative forestillingen hun har om hjem. Lises negative erfaring er knyttet til vonde opplevelser i barndommen, med en mor som brått ble syk og døde, og en far som etter det fikk store alkoholproblemer. Hennes referanser til hjem er gjennom disse erfaringene negativt konnotert, med mye ustabilitet, usikkerhet og frykt for at faren skulle være full. Hun vokste likevel opp i et hjem, men da uten å føle på kroppen at erfaringen var i tråd med det hun forestilte seg at det skulle være. Jeg mener dette belyser at hjem som erfaring er knyttet til våre forestillinger, og handler vel så mye om det ideelle som det reelle. *"Home can be a prison as well as a haven or a place of love...the concept of home as a*

sanctuary or place of secure retreat does not necessarily hold true for those in weaker position in the domestic power relationships including young people”(Moore 2000:212).

I følge Blunt og Dowling er vår forståelse av hjem knyttet til visse idealer om hjem. Det er imidlertid viktig å huske at slike ideal er spesifikke i forhold til den historiske og kulturelle kontekst de opptrer i (Olivier 1987 in Blunt & Dowling 2006). I Norge er våre idealer om hjem knyttet til boligstruktur og eierskap av denne, samt til bestemte psykologiske og sosiale karakteristikk. Dette kommer til uttrykk blant annet i politiske føringer, som fremhever eierskap fremfor leie av boliger, og i måten boligløse mennesker forstås som hjemløse, og i verste fall kan ekskluderes fra offentlige rom. I vår kultur forbinder vi hjem også med familien, og da ideelt sett til den heterofile, hvite kjernefamilien.

”Public discourses in the media, in popular culture, in public policy- presents a dominant or ideal version of house-as-home, which typically portrays belonging and intimacy amongst members of a heterosexual nuclear family, living in a detached, owner-occupied dwelling, in a suburban location” (Blunt & Dowling 2006:100-101).

Selv om vi lever i et flerkulturelt samfunn, som til en viss grad aksepterer ekteskap mellom homofile og lesbiske, skillsmisser, barn utenfor ekteskap, frivillig barnløse og lignende, er det fremdeles kjernefamilien med mor, far og barn i et privateid hus/leilighet som dominerer vår normative forestilling om hjem. Barn har også en sentral plass i denne ideelle forestillingen, men disse har gjerne liten makt og innflytelse, som Wood and Beck (1994:1) blant andre poengterer. *”What is home for a child but a field of rules”*.

7.1.3 Hjem; et møtested i endring

Ved siden av å peke på at hjem til tross for å være et positivt ladet begrep også kan knyttes til negative følelser og erfaringer, er Lise (7.1.2) også inne på at hjem *skapes*. Hvorvidt vi lykkes med å skape et godt hjem, tror hun vil vise seg gjennom barna, og om de ønsker å vende tilbake til ”foreldrehjemmet” i voksen alder, og føler en tilhørighet til det stedet. Det er derimot ikke stedet og den fysiske lokaliseringen hun peker på som hjem, for som hun sier kan det jo være hun kommer til å flytte. Men barna skal allikevel alltid kunne komme *hjem*. Hjem er slik jeg tolker det, det stedet eller konteksten de skaper sammen som en familie. I dette er det sannsynligvis også materielle elementer, forventninger og minner om hva som en gang var. Utsagnet bærer også i seg at hvordan hjem skapes, også er knyttet til erfaringene man gjør seg som barn. Shelley Mallet ((2004:63) tenker for eksempel spesielt på barndomshjemmet når hun påpeker at:

"It holds symbolic power as a formative dwelling place, a place of origin and return, a place from which to embark upon a journey. This house of dwelling accommodates home but home is not necessarily confined to this place. The boundaries of home seemingly extend beyond its walls to the neighbourhood, even the suburb, town or city. Home is a place, but it is also a space inhabited by family, people, things and belongings- a familiar, if not comfortable space where particular activities and relationships are lived".

Hjem som kontekst for familien, er et perspektiv på hjem som kan forstås i sammenheng med locale-begrepet og den relasjonelle tilnærmingen til sted. Steder, og her hjem, blir til som følge av sosiale relasjoner og praksiser i kombinasjon med stedets gitte fysiske forutsetninger. Dette kan således knyttes til hjem som møtesteder, som gjennom aktiviteter og sosiale relasjoner kontinuerlig blir til eller skapes (Massey 1994). *"Home as a place is a porous, open, intersection of social relations and emotions"* (Blunt & Dowling 2006:27). Hjem er ikke noe statisk og lukket, men åpent og i endring, noe Anna blant annet påpekte i sin forståelse og opplevelse av hjem.

Helt konkret er hjemme det stedet jeg bor, huset og det som er inni det. Jeg tenker ikke hjem utenfra egentlig. Hjem er mer inni huset og de folkene som er der. Og det varierer jo litt. Av og til er vi to, av og til er vi fire og av og til er vi seks, og alt det er jo mitt hjem eller hjemme for meg (Anna).

I likhet med de andre informantene er Anna fokusert på hjem som noe som foregår inni huset. Familien og de sosiale relasjonene er viktige, men som hun videre forklarer er dette konstellasjoner i stadig endring. Noen ganger er de bare hun og samboeren og andre ganger er barna der. Enten begge barnekullene hver for seg, eller begge samtidig. Hjemmet, hvem som er en del av det og følgelig aktiviteten og relasjonene som er med å skape hjemmet, er slik sett i endring. I følge Massey er alle steder og rom, på alle nivåer, bare deloppgjør og hendelser med en begrenset varighet (Massey 1995, 2005) Steder og i dette henseende hjem, blir aldri ferdigstilte eller ferdig definerte, men vil endres kontinuerlig i sitt innhold og sin essens. Steder er møtesteder for sosiale relasjoner og aktiviteter, og følgelig heller ikke statiske, lukkede enheter, men snarere romlige hendelser eller prosesser (Massey 1994, 1995, 2005). Jeg mener dette er nyttig tilnærming til begrepet hjem, og da spesielt for opplevelsen og erfaringen av hjem til de som forholder seg til flere hjem og at hjem er flere steder. For familier som praktiserer delt bosted mener jeg det vil være en variasjon i opplevelsen av hjem og "hjemme" den uken man har barn tilstede og ikke. Jeg mener at hjemmet for eksempel ikke vil ha samme essens eller innhold når det er barn tilstede og ikke. Det vil, slik jeg ser det,

til en viss grad også formes og få sin egenart eller identitet av de som utgjør det til enhver tid, noe Annas refleksjoner omkring hjem viser.

Anna beskriver også en ideell forestilling om hjem som innebærer aspekter som tilhørighet og ro, og snakker om hjem som det å føle seg som hjemme, som kan relateres til stedsforståelsen *sense of place*. Samtidig påpeker hun at opplevelsen og graden av hjemfølelsen kan variere. Blant annet føler hun seg ikke riktig hjemme i den nye settingen med ny mann, nye stebarn og nytt hus, og innrømmer at hun fortsatt føler seg mest hjemme når det kun er henne og hennes egne barn tilstede. Hverdagslivet og rutinene er mer innarbeida dem imellom, og kommer her inn på betydningen av vaner, rutiner og tidsbruk i det å etablere et hjem og identifisere seg med stedet.

Jeg og min nye mann må finne ut hva vårt hjem er på en måte. Alt fra det fysiske; farger på veggen, møbler, hva en liker til middag og hvordan en vil ha det for eksempel en fredagskveld, til det med hva dine barn er vant til å gjøre og ikke og hvordan de vil ha det. Det er litt det jeg syntes er litt sårt i forhold til hvor mye den ekssiden skal blande seg inn i hjemmet vårt. Vårt hjem er jo så nytt og ferskt, og vi må få tid til å etablere det ordentlig først bare vi uten at de skal blande seg for mye inn. Og så når vi står trygt og fast der, da er det lettere å slippe inn andre impulser (Anna).

Slik jeg tolker dette opplever ikke Anna at det nye hjemmet har blitt riktig *hjemme* for henne enda, men at det er noe de nå er i ferd med å skape. Hun føler seg mer hjemme når hun og barna er alene sammen, det hun er vant med. I tillegg peker hun på noe jeg mener er sentralt for delt bosted-hjem, og som for øvrig er sentralt innen tenkningen om sted som jeg tar utgangspunkt i. Steder er knyttet sammen, *the interconnection of places* (Massey & Jess 1995). Steder er knyttet sammen gjennom sosiale relasjoner og aktiviteter som strekker seg utover det bestemte stedet en definerer som hjem. I dette tilfellet handler dette om hvor mye ”ekssiden”, det vil si ekspartnerne, skal blande seg inn i hjemmet deres, noe jeg mener er en aktuell problemstilling i forhold til det å skape hjem i konteksten av å praktisere delt bosted. Dette vil jeg komme nærmere inn på i kapittel 7.3.2.

Informantenes forhold til stedet hjem kan etter min mening godt knyttes til de tilnærmingene til sted presentert i kapittel 3. Forståelsen som kan knyttes til tilnærmingene *sense of place* og *locale* viser seg imidlertid å være de mest sentrale for informantene. I tråd med den humanistiske tilnærmingen til hjem, forbinder informantene dette stedet med spesielle følelser og forventninger, som bygger på minner og erfaringer fra tidligere hjem, samt normer for hva et hjem skal være. Det er her informantene føler de har sin ”plass i verden”. Det er det stedet de kan trekke seg tilbake og ”råde” over. Edward Relph og Yi-Fu Tuan betegner hjem som et

spesielt meningsfylt sted, noe informantene også gav inntrykk av at de gjorde. Samtidig viser informantenes forhold til hjem at ide og praksis nødvendigvis ikke henger sammen. Selv om hjem er konnotert som noe stabilt, trygt og familiært, svarer ikke dette nødvendigvis til de erfaringene mange selv gjør seg. Idealer om at noen hjem er bedre enn andre, påvirker forholdet man har til stedet, noe som viser at de såkalt subjektive erfaringene påvirkes av holdninger til hjem utenfra. Hjem oppleves ikke bare innenfra, men vel så mye i relasjon med samfunnet utenfor, med andre ord er strukturelt betinget.

Stedfasthet blir gjerne knyttet til hjem og hva et hjem skal være, og kanskje spesielt i forhold til barn? For informantene ble imidlertid hjem i større grad knyttet til hvem som er tilstede, snarere enn hvor de bor og de aspektene som faller inn under tilnærmingen *location*. Deres hjemmerfaringer og forventninger er relatert til familien. Hjemmet skapes i relasjonen mellom lokaliteten/boligen og hvem som til enhver tid er tilstede, samt aktiviteter de gjør og rutiner de utarbeider. Dette gjelder da også rutiner knyttet til praktiseringen av delt bosted (Kap 6). Boligen er ikke et hjem i seg selv, men blir det gjennom de sosiale relasjonene og aktivitetene som utspiller seg der. Hjem er et sted hvor familien og nære relasjoner ”møtes”, noe jeg mener passer til Doreen Masseys tilnærming til *sted som møtested* og den *relasjonelle* stedstilnærmingen. Slik jeg ser det belyser denne tilnærmingen informantenes forhold til hjem, og er relevant i forhold til delt bosted, hvor det tydelig skjer endringer i hjemmet i uken med og uten barn. Hjem som møtesteder i stadig endring mener jeg er et perspektiv på hjem som kan belyse informantenes egne erfaringer med hjem og hva det er.

I de neste kapitlene skal jeg gå nærmere inn på hva praksisen delt bosted kan ha å si for informantenes forhold til hjem.

7.2. ”EN UKE AV OG EN UKE PÅ”

Delt bosted innebærer for mange foreldre det noen av informantene betegnet som å være *en uke av og en uke på*. Som vist i kapittel 6.1.1 praktiserte alle informantene en turnus på to uker, hvor det å være ”av” betyr den uken i turnusen hvor barna oppholder seg hos den andre forelderen, og det å være ”på” uken de selv har barna. Uken uten barn ble også betegnet som en ”barnefri uke”. All kontakt mellom barna og foreldrene brytes nødvendigvis ikke i den barnefrie uken, men for de fleste var det viktig at praksisen skulle være så forutsigbar som mulig, selv om barnepass (6.2.2) forekom og kontakten med barna ble opprettholdt per telefon.

Med en slik strukturert turnusordning er det nærliggende å tenke seg at foreldrene lever annerledes ukene med og uten barn, vel og merke at de ikke har andre barn fast boende hos seg. Dette fikk jeg et inntrykk av allerede under rekrutteringen. I utgangspunktet hadde jeg en plan om å gjøre alle intervjuene hjemme hos informantene, men for Per viste dette seg å være en liten utfordring. For han var det lettere å gjennomføre intervjuet hjemme i barneuken, som viste seg å være også min barneuke, som medførte at jeg var mindre tilgjengelig og mobil på kveldstid. Etter mye om og men fikk vi til et møte, og jeg fikk bekreftet hva jeg selv hadde erfart som deltidsmamma, om at delt bosted gjør noe med hvordan man forholder seg til hjemmet sitt.

Det har vært sånn at jeg har et veldig høyt aktivitetsnivå den uken barna er hos mora. Men det har jeg tenkt å gjøre noe med for det blir alt for slitsomt og det blir alt for liten tid her hjemme (Per).

Uken uten barn er han gjerne mer opptatt av aktiviteter som foregår utenfor hjemmet. Han jobber blant annet lengre dager, er mer sosial med venner, går oftere på byen og spiller sammen med bandet sitt. Denne typen aktiviteter legger han helst til den barnefrie uken. Mange av informantene fortalte om liknende prioriteringer. I barneuken vies mesteparten av tiden til barna og hjemmeaktiviteter med familien prioriteres fremfor personlige aktiviteter utenfor hjemmet. Møtevirksomhet i jobben og overtidssarbeid prøver de så langt det lar seg gjøre å legge til den barnefrie uken, og de som har fleksibel arbeidstid benytter seg av det for å få mer og bedre tid med barna om morgenen. Dette fant også Haaland (1988) og Skjørten og Barlindhaug (2007) i sine undersøkelser.

En barneuke er veldig preget av å være en barneuke. Da sier jeg for eksempel nei til alle avtaler om ettermiddagen og kvelden. Alt blir mer styrt rundt barna. Når du først bare har dem annenhver uke så tenker jeg at det minste man kan gjøre er å putte kinoer, møter og alt det du kan styre inn i de barnefrie ukene. Noe av det jeg for eksempel har vært veldig bevisst på er hvordan jeg gjør det i forhold til jobben. Uken jeg har barna så skal det for eksempel ikke være et stress om morgenen. Da jobber jeg heller inn den tiden uken etter (Anna).

I likhet med hva informantene tenker i forhold til det å benytte andre som barnevakt (se kap 6.2.2) virker det som om det er utbredt holdning blant informantene om at tiden i barneukene skal brukes på barna. Mitt inntrykk er at informantene har noen uskrevne regler for seg selv for hvordan barneuken skal være. Dette kan hende også er regler de forventer at den andre forelderen også skal følge. Slik jeg ser det kan det være at begrenset tid med barna medfører at en stiller bestemte krav og lager bestemte regler for hva som er tillatt og ikke, når de først har barna enn hva de ville hatt om barna hadde bodd der fast. I barneuken skal en for

eksempel ikke prioritere jobb eller aktiviteter som medfører at man ikke er tilstede for barna, men legge til rette for å unngå dette. Dette er aktiviteter som kan betegnes som out of place i en barneuke, men som er in place i en barnefri uke. *In place* og *out of place* er begreper som knyttes til hvordan vi i vårt daglige liv og virke konstant forhandler og reforhandler våre egne, andres og steders identiteter (se kap 3.2.4). In place og out of place handler om hvordan vi setter grenser for oss selv og andre i hva som tillates og ikke på bestemte steder. Vi skal ikke banne i en kirke eller bråke på et bibliotek, det er uskrevne regler for adferd som ikke hører hjemme på de bestemte stedene, det er adferd som er out of place. Informantenes prioriteringer om å jobbe mindre i en barneuke eller dropper egne aktiviteter kan vitne om en slik tankegang.

Det virker også som om det er noen forventninger til hvordan tiden skal oppleves for barna. Som Anna var inne på skal man for eksempel ikke stresse eller mase for mye på ungene, men fordi man har hatt en barnefri uke og mulighet til å prioritere seg selv i forhold til aktivitet og hvile, skal man ha overskudd til barna når de først er der. Det skal være, som Per sier, ”hverdager såne helt vanlig taurige dager hvor en må stå opp, komme seg på skole og i barnehage, og så dra hjem og spise middag og gjøre lekser. Alt skal liksom ikke være spesielt med kino, Burger King og lørdagsunderholdning”. For delt bosted-foreldre kan det virke som om tiden med barna skal være hverdagslig i forhold til hva man gjør. Det skal ikke skje noe spesielt, noe Per blant annet påpeker her, og som han trakk frem som en av det mest positive med å praktisere delt bosted. Han og barna får hverdager sammen, hvor de gjennom daglige rutiner og gjøremål får mulighet til å skape hva som blir deres referanser til et hjem og et familiefellesskap. Selv om familien er splittet, har de mulighet til å føre et familieliv sammen med barna i en hverdagslig kontekst. Det innebærer ikke kun samvær i ferier og helger, slik det er for mange fedre etter et samlivsbrudd. Samtidig kan det virke som om flere føler at de må ”bøte” på at man er ”foreldre på deltid”, med å gjøre uken med barna litt ekstra spesiell.

Når hun kommer har jeg rydda unna mine voksenting. En ”fake” tilværelse kan man nesten kalle det. Hvor blir det av gråværsdagene? Det skal jo ikke være en ”bomullstilværelse”, men det blir sikkert det for det. Jeg vil jo at hun skal ha det bra når hun er her (Nina).

Barneuken skal slik jeg ser det ideelt sett være som en hvilken som helst vanlig uke. Hverdagslig, men samtidig en uke med et tydeligere fokus på barna og på det å skape et harmonisk hjem. Med uttrykket ”rydda unna mine voksenting”, peker Nina på hvordan hun forhandler egne aktiviteter i forhold til når datteren er tilsted og ikke. Hun gjør det fordi hun ønsker at uken datteren er der skal oppleves så bra som mulig, hun skal føle seg ønsket,

velkommen og hjemme når hun der, og det legges mye fokus på dette. Hun gjør det også fordi hun har mulighet til det. Samtidig peker hun på at dette kan gi barna et ”kunstig” bilde på hjemmet, og det at barnet får mye fokus og ting legges så til rette at det kan bli en litt ”konstruert” virkelighet. Jeg tror ikke hun synes det er feil i seg selv at barnet står i fokus, men at det kan føre til at barnet kan bli litt bortskjemt av det. For som hun også sier ”hun skal ikke føle seg som nummer en alltid”. Dette mener jeg er et litt annet bilde på konsekvenser for barn med delt bosted, som vanligvis fremstilles som ”offer” eller ”tapere”, enn som barn som får dobbelt opp med oppmerksomhet og i følge mine informanter fullt fokus fra foreldrene i barneuken.

Det som er forskjellen fra da vi begge levde sammen med ungene og nå, er at jeg nå har mye mer tid til ungene. Når vi har delt kan jeg sette av all tida mi til ungene den uka jeg har dem. Da er det ikke jobb som prioriteres, det er ikke husstell og alt det der, men det er egentlig ungene som er i fokus. Etter at vi begynte med delt bosted har jeg jobba mer når jeg ikke har hatt dem, og kun jobba vanlig arbeidstid når jeg har hatt dem. Sånn sett har jeg fått mer tid til å være der for dem nå (Helene).

Som jeg har pekt på en rekke ganger blir gjerne hjem knyttet til positive forestillinger om gode sosiale relasjoner, trygghet og stabilitet, selv om erfaringene nødvendigvis ikke svarer til disse forventningene. Slik jeg ser det kan det være at delt bosted foreldre har en oppfatning av at delt bosted som praksis for barneomsorg er noe som bryter med normative ideer om hjem og familie, ved å være et delt hjem og en brutt familie. Jeg skal ta for meg informantenes holdninger til delt bosted i kapittel 7.5, men trekker det frem her for å peke på en mulig årsak til at det er viktig for foreldrene å gjøre hjemmet så barnevennlig og harmonisk som mulig i en barneuke. At dette er noe de gjør, bevisst eller ubevisst, for å veie opp for dette. Normative forestillinger, som fremhever noen levemåter som mer riktig eller ideelle en andre, farger, i følge Blunt og Dowling (2006), vår forståelse av hvordan et hjem skal være, altså stedets identitet. Dette kan legge føringer for hva man tenker er rett og gal adferd, eller det som betegnes for å være in place og out of place.

Jeg drikker meg aldri full når jeg har barna. Jeg gjør det ellers også veldig sjeldent men da bare når barna er hos faren. Jeg røyker heller ikke når jeg har barn. Jeg røyker litt ellers, men vil ikke at barna skal vite det (Lise).

Selv om Lises utsagn handler om ”ekstrem” adferd som å drikke seg full eller røyke når barna er tilstede eller ikke, er det hvordan hun benytter seg av muligheten delt bosted gir til å sette grenser for hva som er tillatt og ikke det interessante her. Regler for hva som er tillatt endres med betingelsene, det vil si om barna er tilstede og ikke. Selv om man nødvendigvis ikke

lever så forskjellig uken med og uten barn, er barnas tilstedeværelse premiss som legger føringer for aktiviteten i hjemmet. Det være seg tidsbruk i hjemmet, rutiner, regler for hva som tillates og ikke, personer tilstede eller ikke med mer.

Kjøleskapet er fullere når ungene er her. Det handler om mine egne behov og at det går mindre mat når jeg er alene hjemme. Jeg spiser sjeldnere, og spiser kanskje mer ute og borte når jeg er alene. Men en del andre ting gjør jeg mer av de ukene ungene ikke er her, som for eksempel snekring og sånn (Per).

Mange av informantene fortalte for eksempel hvordan vanene og rutinene endret seg i ukene med og uten barn. I en barneuke påpekte de blant annet at kjøleskapet var fullere og at det var viktigere å ha gode rutiner rundt måltidene. Måltidene, spesielt middagen, var viktig for å markere familiens identitet. Da skulle familien være samlet. I den barnefrie uken ble måltidene endret fra å være en familiebegivenhet til noe man la mindre betydning i og mening med. Per drev også med diverse oppussingsprosjekter i huset, og la helst denne litt ”farlige” og bråkete aktiviteten til den barnefrie uken. Både Anna, Per og Unni fortalte hvordan de også brukte den barnefrie uken til å bli kjent med og pleie forholdet til den nye kjæresten, og at dette var en bevisst handling for at barna ikke skulle involveres for tidlig. I Pers tilfelle er hans nye kjæreste ei både han og barna har kjent en stund, og som han selv sier så traff hun ungene oftere før de ble kjærester enn hva de har gjort etter at de ble kjærester. Delt bosted betyr i praksis at foreldrene får mer privatliv, noe de i tiden som fulltidsforeldre ellers ikke hadde den samme mulighet til. Anna påpeker at dette er noe hun og samboeren savner fra tiden før de flyttet sammen, hvor de hadde en uke sammen bare de to i motsetning til nå hvor det ene barnekullet overlapper det andre. Det er også en av grunnene, ved siden av at barna også ønsker mer tid sammen, til at de vurderer å endre denne praksisen.

Det som er forskjell i uken når hans barn er der er jo at hans barn ikke legger seg så tidlig som mine ettersom de er større. Vi får liksom ikke en sånn god voksenperiode når de har lagt seg. Og det savner jeg, selv om jeg ikke tror jeg savner en hel uke av og en hel uke på heller. Men vi har vurdert at når vi sliter oss ut på å gjøre det sånn, så bør vi kanskje tenke litt på oss selv også. At vi voksne trenger mer tid bare oss to. Spesielt nå i starten av en tid hvor vi bygger opp en ny familie (Anna).

Informantenes forhold til hjem, mener jeg kan settes i sammenheng med en relasjonell stedsforståelse, og sted som møtested, hvor stedet hjem gis mening i forhold til de sosiale relasjoner og aktiviteter som til enhver tid er en del av hjemmet. Barna tilfører et hjem bestemte meninger og betydninger, som til en viss grad endres når de er hos den andre forelderen. Fra å være et familiehjem den ene uken, kan opplevelsen endres i uken uten barn. I den barnefrie uken har foreldrene mulighet til å prioritere seg selv og egne aktiviteter, og det

virker som om de fleste også benytter seg av denne muligheten. Samtidig anser ikke alle dette som noe utelukkende positivt. For eksempel påpeker flere at de hadde problemer i startfasen med å venne seg til å være borte fra barna en uke av gangen, og gå fra å leve i en familiesituasjon til annenhver uke å være enslig.

Et liv uten barn er ganske stille. Jeg studerer hjemme, jobber og er litt sosial, men ikke mye. Er ikke flink til å kulturere meg og oppsøker ikke store ting. Har ikke det behovet enda. Sitter nok mest hjemme. Den første tiden når ungene ikke var hos meg så var det ganske stusselig, kanskje ikke direkte ensomt men det var så stille og stusselig. Da er kunsten å finne på ting og sysselsette seg. Jeg spiser middag hver dag, men stiller ikke så store krav. Gjør det enkelt. Man er litt off når man ikke har barn. Nå har jeg levd så travelt i så mange år og bala en del, så bare for meg å være for meg selv alene, det er noe jeg må venne meg til. Jeg har nesten aldri vært alene sånn før. De siste tolv årene har jeg hatt ungene rundt meg hele tiden. Det å være alene en læringsprosess for meg (Lise).

Det blir jo veldig stille her den uken. Det er et stort hus og veldig tomt når det ikke er unger her og annet liv enn meg (Per).

Informantene ser både fordeler og ulemper ved det å praktisere delt bosted for sin egen del. På den ene siden får de muligheten til å ha et privatliv, samt tilrettelegge tiden slik at de kan fokusere mer på barna den uken de er ”på” i turnusen. Slik sette byr delt bosted på en del muligheter. Samtidig er det mange som opplever tiden uten barna som en litt tom og ensom tilværelse. På noen vis fører praksisen til at de må svitsje mellom to ulike roller eller identiteter. Den ene uken gir man alt man har til fordel for barna, familiehemmet og spiller ut rollen som ”super foreldre”, mens man den neste uken er ”barnløse-foreldre”, og må fylle tiden på annet vis. Dette kan nok for mange oppleves vanskelig, og spesielt om man har flere år bak seg som mamma eller pappa på heltid. Hva skal man fylle tiden med, og kan tiden uten barna være meningsfylt? Anna fortalte for eksempel hvordan hun i begynnelsen var bekymret for slike ting, og om det i det hele tatt var andre enn henne selv som hadde tid til å være sosial, gå på kino eller på kafé. Eller var de alle opptatt av barn og familie?

I starten var jeg veldig opptatt av å planlegge uken uten barn, jeg var veldig på hugget etter å få avtaler og planer og sånn at jeg ikke skulle sitte helt alene og lure på om jeg var forlatt av hele verden. Fikk veldig behov for å treffe venninner og gjøre sånne venninne ting. Men jeg ble også veldig fornøyd av å oppdage at jeg ikke var redd for å være alene heller (Anna).

7.3 FORELDRESAMARBEID PÅ TVERS AV TO HJEM

Delt bosted innebærer som vist i kapittel 6.2 at foreldrene samarbeider om barna. Noen har et nært samarbeid og andre et litt mer distansert samarbeid, men uansett har deltbosted-foreldre et foreldresamarbeid på tvers av to hjem. Som følge av dette mener jeg begge at hjemmene er knyttet sammen, og vil dernest gjensidig påvirke hverandre om enn i varierende grad. Selv om

det er markerte fysiske grenser og avstand mellom hjemmene, er de knyttet sammen gjennom barna og samarbeidet om dem. I denne delen skal jeg ta for meg hvordan informantene opplever foreldresamarbeidet på tvers av to hjem

7.3.1 Kjønn, makt og innflytelse mellom to hjem

I prosessen med å skape hjem, materielt og immaterielt, altså det jeg i denne oppgaven betegner som *home-making*, er makt og maktrelasjoner viktige stikkord. Folks erfaring med og forestillinger om hjem (og andre steder) handler i følge Doreen Massey (1991, 1995) om hvordan man er posisjonert i forhold til hverandre i det hun kaller steders maktgeometrier. Et aspekt ved disse maktgeometriene er kjønn. Hushold og hjem, er som nevnt tidligere, kjønnnet gjennom omsorgsrelasjoner, husarbeid, kjærlighetsrelasjoner, og relasjoner mellom individ, hushold og samfunn. Kjønnede forventninger og erfaringer flyter i og gjennom disse sosiale relasjonene og deres materialitet (Blunt & Dowling 2006). Foreldreskapet, er i følge Moxnes (2003), kjønnnet fra første stund, og fortsetter gjerne å være det gjennom barnets oppvekst. Årsaken til det handler om foreldrenes tidsbruk med barna, både mors forsprang gjennom sine biologiske egenskaper, og fars manglende innsats for å ta igjen dette forspranget i barnets oppvekst. Det er fremdeles et faktum at fedre generelt her til lands bruker mindre tid på sine barn enn hva mødre flest gjør, og dette er nok den viktigste grunnen til at de fleste barna blir boende fast hos mor etter samlivsbrudd (se kapittel 2).

Når man praktiserer delt bosted, er det i prinsippet likestilling mellom foreldrene i deling av tid sammen med barna. Mor og far må begge følge opp barnet den uken de tilbringer hos hver, og man kan dermed anta at tradisjonelle kjønnsroller der mor i større grad enn far har omsorgsrollen, med en slik ordning er passé.

Jeg tror jeg er like mye mor for ungene når de er her, det vil si i forhold til omsorg og kjærlighet. Jeg spiller en del instrumenter kanskje, men mor er veldig flink til å synge for dem. Det er ikke noe utelukkende der. Ungene og jeg har et nært forhold. Vi kan snakke om følelser og alt. De kommer til meg hvis noe plager dem. Tror de har et like nært forhold til mora. Det er ingen store forskjeller på oss (Per).

Slik Per her beskriver det er farsrollen hans i like stor grad knyttet til nærhet og omsorg for barna, som det han mener barnas mor representerer. De har, i følge han selv, ikke et kjønnsdelt foreldreskap i forhold til tidsbruk, type relasjon og aktiviteter. Som han sier er han like mye en "mor" for barna som moren, og motsatt at moren er like mye en "far". Han knytter med andre ord sin farsrolle til den tradisjonelle morsrollen. Også Geir oppfattet seg

selv som en moderne pappa, med kvaliteter mer i tråd med tradisjonelt moderlige egenskaper enn hva hans far i sin tid representerte.

Da var det sånn at han gikk på jobb før vi sto opp, kom hjem til middag og kjefta på oss hvis vi hadde gjort noe galt, for det var jobben hans. Og så sov han middag og da måtte vi være stille. Og så dro han på jobb igjen og kom ikke hjem før vi hadde lagt oss. Han var en gjesteboer i huset. Husker jeg tenkte når han og mamma krangla; hvorfor må du bo her. Jeg var glad i han men han tilhørte en annen del, var mer slekt enn familie. Jeg har i større grad videreført den morsrollen enn farsrollen (Geir).

For de kvinnelige informantene var imidlertid dette bildet litt mer nyansert. Selv om far stiller opp og tar aktivt del i barneomsorgen, var det flere som mente at foreldreskapet fremdeles var kjønnet i forhold til ansvarsdeling, nærhet til barna og aktiviteter.

Det er fremdeles mor hun ringer til når hun føler seg i dårlig form, trenger noe spesielt eller bare vil finne på noe. Jeg tror hun tar mer kontakt generelt med meg når hun ikke er her enn hva hun gjør med pappaen (Unni).

Mange av mødrene mente de fremdeles hadde hovedansvaret i forhold til oppfølging av barna, og som Unni her sier er den forelderen som står barna nærmest. Noen fortalte også at de følte et overordnet ansvar for barnet, selv om det var fars uke, det være seg å passe på at lekser blir gjort, klær vaska eller lignende. Nå har ikke jeg noe belegg for å påstå at mødre generelt i en delt bosted-situasjon prøver å overstyre far og fars metoder, og jeg har heller ikke noe belegg for å tro at det er slik. Jeg ønsker derimot å belyse at ved delt bosted har man som samarbeidende foreldre innflytelse på hverandre som også er en innflytelse som strekker seg inn i hjemmet og dernest har en innvirkning på hjemmet.

Makt og innflytelse flyter i og mellom disse hjemmene og de sosiale relasjonene. For noen kan det fungere fint at mor ringer fire ganger i uken for å følge opp barnet når de er hos far, mens andre kan oppleve dette som invaderende. Lise forteller for eksempel at ”fordi det er mindre oversikt over klær og ting og tang der borte, så jeg må innom en gang i mellom for å sjekke. Jeg får lov til det, men burde ha slutta for lenge siden”. Selv om de har avsluttet samlivet, har hun som hun sier, fremdeles adgang til farshjemmet og kan komme dit som hun vil og rydde i barnas klær og saker. Eksmannen på sin side ”skygger banen”, og har liten tilgang til og påvirkning på hennes hjem og hvordan hun lever med barna. De har med andre ord en ujevn maktbalanse på dette området. Dette står i kontrast til feminist-orienterte tilnærminger til hjem som et undertrykkende sted for kvinner, og det perspektivet på kvinner i hjemmet som McDowell (1999:75) omtaler som ”*angels of the home*”. Nå kan deres praksis ha noe med at farens hjem er det som tidligere var familiehjemmet, og at Lise føler seg mer

hjemme der enn hva hennes mann gjør i hennes nye hjem. Et annet eksempel på Lises forsøk på å influere farshjemmet handler om at barna fremdeles sover sammen med faren, noe Lise ikke synes er greit og mener de bør slutte med nå som de er såpass store. Der har derimot barna hennes sagt klart og tydelig ifra om at det har ikke hun noe med, og at hun ikke kan bestemme hva de skal gjøre når de er hjemme hos faren. Barna har med det satt en grense for hvor mye innflytelse Lise kan ha på deres liv og hjem sammen med faren, noe jeg mener kan handle om at de identifiserer Lise som noen som er out of place i deres hjem hos faren.

7.3.2 Mitt hjem og ditt hjem, hvor går grensen?

Som vist tidligere, er ikke hjem og hva det er knyttet til sted som lokalitet, men vel så mye om sosiale relasjoner og familien. Allikevel har de aller fleste her i Norge, og i dette tilfellet mine informanter, et bestemt avgrensa territorium, det være seg et hus eller en leilighet, som de kaller hjem og hvor familieenheten har sin plass. Som jeg har vært inne på en rekke ganger mener jeg at hjem og hva det er må betraktes som noe åpent og dynamisk, det vil si et sted som endrer seg og påvirkes av sosiale relasjoner og verden utenfor husets vegger. For familier som praktiserer delt bosted tenker jeg at hvordan man identifiserer seg med hjemmet og skaper hjemmets identiteter også handler om relasjonen mellom de ulike foreldrehjemmene, og om hva man tillater og ikke av påvirkning og innflytelse fra hverandre som foreldre. Ved delt bosted mener jeg at begge foreldrehjemmene gjensidig vil påvirke hverandre både tilsiktet og utilsiktet. Som delt bosted-foreldre har de fleste hatt et hjem sammen med den andre forelderen som de nå er samarbeidspartnere med. Erfaringer, minner, vaner og rutiner videreføres sannsynligvis bevisst eller ubevisst fra gamlehjemmet til det nye hjemmet, samtidig som en også har en relasjon som bygges videre på og som influerer gjensidig. Det som foregår i det ene hjemmet vil etter min mening påvirke det andre. Har far dårlig økonomi vil det på et vis ha innvirkning på mors økonomi. Blir mor syk vil far eventuelt være nødt til å stille opp mer og med det ha innvirkning på det som skjer i hans hjem. Gjenstander flyter også mellom hjemmene i det barna pakker og tar med seg fra sted til sted, i tillegg til holdninger og ideer som flyter gjennom barneomsorgen, samarbeidet og barna. Om mor ikke vil at barna skal gjøre sånn eller slik, vil dette forplante seg vider til far og farshjemmet, og motsatt.

Anna fortalte for eksempel om en uenighet som pågikk mellom hennes nye mann Morten og hans ekskone, som handlet om hvor mye barna skulle få gå fritt mellom hjemmene. Anna og Morten var enige om at barna ikke skulle kunne gå fritt som de ville mellom hjemmene, men forholde seg til den fastsatte turnusen. Ikke fordi de ikke ønsket å se barna den uken de var hos motparten, men fordi de følte dette rent praktisk ville vært en uholdbar situasjon. Om de

skulle forholde seg til at barna når som helst kunne dukke opp, ville det blitt vanskelig i det at man tilrettelegger livet annerledes den uken barna ikke er der, som jeg har tatt for meg i kapittel 7.2. For barnas mor derimot var en slik ordning uproblematisk og svært ønskelig, noe som kan skyldes at hun er i en litt annen livssituasjon uten ny partner og nye barn, i forhold til eksmannen som har etablert seg på nytt. Hun mener barna bør få komme og gå som de selv ønsker, og at åpenheten mellom hjemmene bør være større. Konflikten gikk også på hvor mye fellestid foreldrene skulle ha sammen med barna. Som jeg har vært inne på tidligere var Anna tydelig på at de som nyetablert familie trengte tid og anledning til å etablere seg som familie og definere hva som skulle være deres hjem, uten for mye innblanding fra ekspartnerne. Det var irriterende at Mortens ekskone da hele tiden blanda seg inn, og ville at hun og Morten skulle gjøre ting sammen og bruke tid i fellesskap med barna. Hun ville gjerne inkludere Morten i sine aktiviteter med barna, noe de på sin side opplevde som truende og invaderende på de som en familieenhet.

Hun vil gjerne at de skal være masse sammen. Og det er ikke noe rett eller galt i den diskusjonen, men du er veldig overbevist om at din oppfatning er det riktige, og så er det selvfølgelig en masse følelser oppi det i tillegg. Så det sliter ganske mye. Det blir skjevt ved at hun foreslår hele tiden at de skal gjøre ting sammen, og hele tiden er det han som takker nei til det, og da handler det liksom om at han ikke vil gjøre det en gang for barna - stille opp og sånn og sånn. I hennes hode er det helt klart at det er det som er bra for barna, mens vi er like overbeviste om at det ikke er så bra (Anna).

På begge sider er det formeninger om hva som er til barnas beste, og som Anna selv sier kan det aldri være noe feil i at man tenker ulikt om en ting. I dette tilfellet er det imidlertid problematisk at de ulike sidene tenker forskjellig om hvor mye kontakt og åpenhet det skal være mellom hjemmene, noe jeg mener også går på dette med å skape et hjem og en tilhørighet til et hjem. Anna er også inne på dette (kap 7.2.) i det hun sier om at ”det er sårt i forhold til hvor mye ekssiden skal blande seg inn i livet vårt”, og sier dette er et forstyrrende element i deres egen prosess med å skape et hjem. Hun mener denne innblandingens først skulle kommet når de som ny familie og nytt hjem *står fast og trygt*. Men gjør det egentlig noen gang det? Og kan man fullt ut kontrollere impulsene utenfra og dens virkning på hjemmet?

Slik jeg tolker det Anna sier, og det jeg anser fra hennes siden som å være en forventning til at de selv skal få ”tid til å etablere et hjem før andre impulser slippes inn”, som både en urealistisk og umulig oppgave. Først og fremst fordi hjem ikke er noe lukket og fullstendig adskilt fra omverdenen, men skapes i relasjon og samspill med omverdenen. Et hjem som kan

være i et hus, men som ikke er hjemmet ene og alene men en del av det, er på tross av vegger, dører og tak ikke hermetisert, lukket og privat, men åpent, dynamisk og offentlig og privat samtidig.

Selv om noen er tydeligere på å skille mellom familiesituasjonen før og nå, som i Annas tilfelle, var det andre som fortalte om et mer avslappet og uanstrengt forhold til ekspartneren og hans inntreden i det nye hjemmet. I Dinas situasjon, med både ny mann og nytt barn, var det rett som det var at eksmannen kunne komme innom på middag i forbindelse med byttene, og hadde også ved et par tilfeller sovna på sofaen etterpå. Dina ler bare av det når hun snakker om det, og forteller at hun pleier å fleipe med han om det og si at han godt kan spise middag der, men trenger ikke å sovne på sofaen etterpå. Hun synes det er helt greit at barnefaren føler seg hjemme hos dem, ettersom hun fremdeles regner han som en del av ”familien”.

7.4 BARNA I OG MELLOM TO HJEM

Barndom kan være så mangt, slår David Sibley fast, og påpeker videre at det er mange måter å få en forståelse av hvordan barn opplever og erfarer steder.

It is important to recognize that childhood is a problematic concept, one which calls for a polytextual approach to understanding...Feelings of children about their material and social environments, adult recollections of childhood and adult feelings about children in the family, the home, the neighborhood and so on, are all important in building up a picture of children in places and spaces (Sibley 1998:123).

Selv om barn og barndom ikke er begreper jeg tar utgangspunkt i denne oppgaven, er barnas opplevelser av delt bosted noe jeg ønsker å belyse. Det er barna som, satt på spissen, ”må ta konsekvensene” av foreldrenes samlivsbrudd, og som må flytte/pendle/flyttes mellom to hjem, og som ved denne praksisen får to steder som benevnes hjem. I denne delen skal jeg belyse hvordan praksisen delt bosted kan påvirke barns opplevelse av hjem. Jeg skal gjøre det forhold til det å ha to steder som hjem, og hva det innebærer både sosialt og materielt sett.

Hjem er et sentralt sted for barn og unge, og, i følge Hopkins (2010), et viktig sted for konstruksjonen av barn og unges identiteter. Slik jeg ser det i forhold til delt bosted, vil barnas identiteter, påvirkes av begge hjem. Hvordan de kommuniserer hvem de er og oppfatter seg selv i forhold til andre, vil sannsynligvis påvirkes av hvor de er og de ulike kontekstene to hjem medfører. Mitt empiriske materiale begrenser seg imidlertid til foreldrenes opplevelser av hvordan barna har det, og ikke barnas egne. Tolkningene av hvordan delt bosted oppleves

for barna, er derfor tolkninger av informantenes tanker og tolkninger av barnas opplevelser og erfaringer av dette. Jeg støtter meg altså til Sibleys utsagn om at foreldrenes perspektiv på hvordan barna har det, også kan gi kunnskap om barns forhold til sted.

7.4.1 Hjemme eller hjemme hos?

I *Delt bosted for barn* (2007) tar Hilde Lidén for seg barns perspektiv på delt bosted og det å tilhøre to hjem. Hun understreker blant annet at sosial inklusjon og det at barna tildeles en selvfølgelig plass i hjemmet som viktige kriterier for at barn skal føle tilhørighet til begge steder som hjem. Et eksempel Lidén viser til er atten år gamle Karen som ”*opplever det truende at lillesøsteren hos faren antyder at hun egentlig bor hos moren. Dette truer hennes selvfølgelige plass som likestilt beboer i dette hjemmet*” (Lidén 2007:226). Karen på sin side opplevde at begge hjem også var hennes hjem.

I følge mine informanter er barnas medlemskap i familien og hjemmet en selvfølgelighet, i alle fall den uken det er planlagt at de skal være der. Selv om barna bor en uke hos hver av foreldrene var det tydeligvis viktig for foreldrene at barna følte seg inkludert og opplevde at dette også var deres hjem. De skulle ikke føle at de er på besøk, men at foreldrenes hjem også er deres hjem. For eksempel kommer dette frem i intervjuet med Per.

De sier hjem til mamma og hjem til pappa, de gjør det. Og da prøver vi å få dem til bare å si hjem, uansett hvor de er. Sånn at de ser på det som deres hjem og ikke bare mitt hjem hvis du skjønner. Det er ikke mamma sitt hjem, men deres hjem og så videre.. De skal ikke føle at det er andres hjem og at de bare er på besøk. For selv om de mener det som en stedsangivelse så er jo det man sier noe man blir påvirket av. Så om du kaller det hjem til pappa hele tiden så blir de kanskje litt fremmedgjort (Per).

Som Per her er inne på kan det tenkes at språket, og i dette tilfellet hvilke benevnelser man bruker på ”farshjemmet” og ”morshjemmet”, påvirker hvordan barna tenker og opplever de ulike hjemmene som sine hjem. En av Pers strategier for at barna skulle føle at dette stedet også var deres hjem, var å nøytralisere benevnelsen *pappas hjem* til bare *hjem*. Det problematiske ved dette var da å skille de ulike stedene fra hverandre uten at det skulle bli for kunstig og påtatt. Han var ikke den eneste som var bevisst denne språkbruken, og som spørsmålet fra meg indikerer, var dette også noe jeg selv hadde erfart. Mange delt bosted-foreldre har nok i likhet med Per, et behov for å tydeliggjøre for barna at foreldrehjemmet også er deres hjem, selv om de annenhver uke bor et annet sted. Da kan det føles problematisk å si at i morgen skal du hjem til mamma, selv om barnet på sin side nødvendigvis ikke oppfatter dette som fremmedliggjørende eller at det fra foreldrenes side ikke er ment som noe

annet enn en stedsbeskrivelse. Det vitner imidlertid om et ønske fra foreldrenes side om å inkludere barna, og at de skal føle eierskap og tilhørighet til hjemmet. Om veien dit er å kalle hjemmene noe annet enn hva det er hensiktsmessig å gjøre og effekten av dette, kan diskuteres, men at foreldre i det hele tatt er seg bevisste på hvordan de benevner de ulike hjemmene mener jeg indikerer både en normativ holdning til hjem, slik jeg har vært inne på i kapittel 7.1, og at delt bosted i så måte kan oppleves problematisk. Samtidig vitner det om et ønske fra foreldrenes side om å gi stedet en positiv mening og betydning for barna. Barna skal oppleve at de er hjemme begge steder!

Jeg tror ikke de føler at de er på besøk eller noe sånt – det snakker vi litt om. Jeg sa en gang at de kunne sove over hos pappa en gang jeg skulle bort, og da svarte de ”Mamma! Du må da ikke si det sånn. Vi skal jo ikke ligge over- det er jo hjemmet vårt!” Ja, ja unnskyld, det var jo bare en måte å si det på. Vi ligger jo ikke over her og der, det er jo hjemmet vårt! Dette var ikke noe vi har tatt opp før, men det er vel bare ordbruk. Vi må være flinkere til å si sånn som at nå skal du hjem til stedsnavn heller enn hjem til mamma og pappa (Lise).

7.4.2 Familieliv i to hjem

“The local domestic space of the home is the key site for children’s experience and understanding of “the family”, realized in and through everyday negotiations about time and space” (Christensen 2000:43). Som jeg har slått fast tidligere er det en nær forbindelse mellom begrepene hjem og familie, og i mange tilfeller benyttes disse begrepene også synonymt med hverandre (Blunt & Dowling 2006, Christensen et al. 2000:142). For alle informantene i denne undersøkelsen ble for eksempel familien trukket frem som det mest essensielle ved deres forestillinger og erfaringer knyttet til hjem, og en kan dermed også anta at familien er minst like viktig for barnas hjemmerfaringer. For barn med delt bosted erfares familien og etablerers familietilhørighet på og mellom to forskjellige lokaliseringer. Hjemme hos mamma og pappa kan dermed innebære ulike familieforhold for barna, som de annenhver uke må innordne seg etter.

Undersøkelser viser at barn med delt bosted ikke får en mindre familie, slik en tidligere har antatt er en negativ konsekvens for barn ved skillsmisser (Lidén 2007). Snarere tvert i mot viser det seg at barn med delt bosted får et større sosialt- og familiært nettverk, ved at det eksisterende sosiale nettverket barna har gjennom foreldrene blir videreført, og at det i tillegg ofte også tilføres nye familiemedlemmer ved at foreldrene får nye partnere og barn, eksempelvis steforeldrene, halvsøsken, og stesøsken. Dette betyr nødvendigvis ikke at den nye familien automatisk blir en ressurs for barna, men kan også oppleves vanskelig og da spesielt, slik Lidén (2007) påpeker, barns relasjon til sine stemødre. Som jeg var inne på i

kapittel 7.2.3 mente Geir for eksempel med den nye familiens inntreden hadde styrket Ellens ”gjesteopplevelse” i hans hjem.

Dette har jeg tenkt mye på i det siste. Samboeren min og jeg har jo bodd sammen i snart to år, og det er helt klart vært en kjempeutfordring for Ellen, som har vokst opp tett på meg, at det plutselig kom en ny person og nye barn inn i bildet. Men jeg tenker at sånn er livet. Men det gjør nok at den der gjesteopplevelsen blir sterkere. Hun kom nok mer hjem til pappa, eller hjemhjem før (Geir).

Som også Lidén (2007) er inne på reforhandles posisjonene i hjemmet når familien splittes og nye hjem dannes, med nye mennesker, nye gjenstander og nye rutiner. Overgangen fra å være alene med far annenhver uke, til å dele huset og faren med nye familiemedlemmer, kan helt klart være utfordrende for ei tenåringsjente. Sannsynligvis endres stedet ganske betraktelig på flere måter ved at en småbarnsmor flytter inn med seg, sine barn, holdninger, vaner, gjenstander etc. Maktgeometriene endres, og Ellens posisjon som ”enebarn” og kvinne utfordres, ved at hun både må forholde seg til ny stemor, nye stesøsken og at disse personene tar fokus fra Geir. Med enda en voksenperson med makt, kan Ellens innflytelse også minskes, samtidig som hun også får en ny posisjon i hjemmet som ”storesøster”, med det ansvar det kan innebære. De fysiske omgivelsene endres sannsynligvis også, og bevegelsesmulighetene innskrenkes ved at rom som tidligere var tilgjengelige nå kan bli private eller at ens eget privatliv innskrenkes. På den andre siden kan dette også åpne opp for nye muligheter, som et større nettverk, nye rutiner og nye forhandlingsrom. Hva en ny familie kan bety for et hjem og hvordan det påvirker barns tilhørighet til hjem er med andre ord nyansert, og kan innbære både positive og negative elementer. At inngåelse av nytt samboerskap og familie kan ha hatt en negativ betydning for Ellens opplevelse av å høre hjemme, er tydeligvis en sår erkjennelse for Geir, som videre mente Ellens alder også kunne ha noe med dette å gjøre, og være årsaken til at hun kunne være ”sint og grinete”.

Hva er tenårene til om ikke å rive opp navlestrengen en gang for alle? (Geir)

Den humanistiske forståelsen av hjemmet som et tilbaketrukket ”paradis” for restitusjon og hvile, samsvarer nødvendigvis ikke med erfaringen man gjør seg ved å leve i en familie, både som barn og voksen (Sibley 1998). Barn og voksne har ofte konfliktfylte behov, som kan utspille seg i hverdagen gjennom krangling, kjefting og lignende, og som Geir er inne på kan tenårene være en spesielt vanskelig periode. Det kan virke som om det også er i tenårene barna opplever delt bosted som vanskelig, for eksempel som vist tidligere om hvordan noen av informantene opplevde at de litt eldre barna deres taklet flytteprosessen mellom hjemmene dårlig.

7.4.3 Storfamilien versus enebarnstilværelsen

I utvalget var det ingen tilfeller der begge foreldrene på hver sin side hadde utvidet familien, og der det var tilfelle gjaldt dette kun for den ene parten. For de barna som bytter på å bo i to slike hjem, et med utvidet familie (steforeldre og stesøsken) og et uten, ser det ut til at kontrasten mellom barnas ulike hjem er større enn der nye familiemedlemmer ikke er tilfelle. Dette handler da om de sosiale relasjonene, og at barna må forholde seg til flere mennesker enn kun foreldrene.

Hun sier at der er det mye strengere og mye mer ting hun må gjøre selv og ta ansvaret for der oppe. Det er mange barn og mye nytt, og jeg tror hun føler at det er mye mer hektisk der opp. Hun sier hun blir irritert når lillebroren har vært på rommet hennes og rota, og innimellom må hun passe lillebroren også. Hun sier det er greit, men jeg vet ikke hva jeg skal tro. Hun sier hun synes det er deilig å være her, for da får hun litt fri. Hun er også veldig opptatt av at jeg ikke skal ha noe baby for det er det nok av der. Jeg tror det handler litt om oppmerksomheten hennes rett og slett, og at hun er redd hun ikke skal få noe oppmerksomhet snart (Unni).

Unnis utsagn belyser denne kontrasten. Hektisk familieliv, søsken å dele oppmerksomheten med og som forstyrrer privatlivets fred, samt mer ansvar det ene stedet, og en enebarnstilværelse, der ingen stjeler leker eller oppmerksomhet fra foreldrene, bråker/forstyrrer eller roter på rommet det andre stedet. Det er imidlertid en tvetydighet i dette også, for som Unni videre forklarer var hun også veldig stolt av og glad i lillebroren sin, og likte seg godt ”der oppe”, for der skjer det også mer.”De legger opp mer aktiviteter og drar mer hit og dit enn hva vi gjør her”. Unni påpeker også at stemora er strengere enn både henne selv og faren, og at de som foreldre ” er mer på linje og er mer avslappa”, i forhold til barneoppdragelsen enn hva stemora er, som ” for eksempel bestemmer at ungene ikke får lov til å spise bare smør på brødskiva”. De ulike hjemmene er ulike møtesteder, og barnas posisjon i de ulike stedenes maktgeometrier varierer. Hjemme hos Unni har Tone sannsynligvis en annen type innflytelse og større forhandlingsmulighet, enn hva hun har i hjemmet hos faren og stemoren der det kan virke som om det er flere og strengere regler å forholde seg til, i tillegg til at hun har småsøsken som har innvirkning både på hennes privatliv og ansvarsområder. Unni mistenker for eksempel Tone for ikke å tørre å si imot faren i like stor grad som hun gjør der hjemme, og at det kan være flere høylytte konflikter dem imellom de enn hva hun tror det er hjemme hos faren.

Jeg tror hun hører mer på han, og tør ikke si så mye tilbake. Vet ikke helt hvorfor, men hun har liksom hatt litt mer respekt for å si noe til han (Unni).

Barns erfaring med hjem og hvordan de utvikler tilhørighet til og identifiserer seg med hjemmet handler, som Hopkins (2010) påpeker, om en rekke faktorer som har innvirkning på hverandre. Form for familierelasjon, og om den er hva sosiologen Basil Bernstein (in Sibley 1995) betegner som *posisjonell* eller *personlig*, er en av faktorene som påvirker barns tilhørighet til hjem. Dette handler da om makt og maktrelasjoner, og hvordan dette utspiller seg i hjemmet (Sibley 1995). I en posisjonell familie er forholdet mellom barna og foreldrene mer preget av autoritet og en ujevn maktbalanse, enn hva det er i en personlig familierelasjon hvor maktstrukturen er flatere. I Tones tilfelle kan det virke som om det er to svært kontrastfylte hverdager i de ulike hjemmene sånn sett. På mange måter er nok allikevel den nye familien og det hektiske familielivet hos faren et positivt tilskudd i Tones tilværelse, selv om det også kan oppleves slitsomt og da også være deilig å komme hjem til mor, der hun er det eneste barnet og slipper å dele oppmerksomheten med andre barn. Samtidig sier hun at Tone gir uttrykk for at hun syntes det er fint når samboeren hennes ikke er hjemme, og når det bare er de to, som indikerer at Tone kan oppleve dette hjemmet mer som et ”fristed” eller ”pusterom”, fra farens hektiske og litt autoritære familiehjem.

Jeg merker det på henne når hun kommer hjem fra faren. Da er hun helt sånn oppå meg, og skal bare kose. Spurte henne en gang om hun ikke får noe kos av pappaen ettersom hun blir så klengete på meg, og da svarte hun at hun prøver men at han bare ligger på sofaen og ser tv. Ok, tenkte jeg da, da får vi ha den kosegreia vi da (Unni).

Det er kontraster mellom hjemmene, i forhold til relasjonelle erfaringer, stemninger og strukturer, samtidig mener Unni at Tone føler seg hjemme begge stedene på tross av disse kontrastene. Ved siden av å få tid sammen med faren og hans familie, og dermed være en del av et større familienettverk, handler det også som Unni er inne på, om at hun er tildelt en plass også i dette hjemmet. Hun har egen nøkkel til huset, eget rom og en viss selvråderett, selv om reglene og rutineene er annerledes enn hjemme hos Unni. Dette mener også Sibley (1995) og Hopkins (2010) er viktige faktorer for om barn identifiserer seg med og føler tilhørighet til steder som hjem.

Selv om det for noen barn kan oppleve de nye stefamilien og det nye familieforholdet som vanskelig, og at kontrastene mellom hjemmene da blir ekstra store, kan også fravær av familie være noe barn føler på i forhold til foreldrene, og det at de har et ansvar ovenfor foreldrene i det å være tilstede for dem. Lise forteller for eksempel om hvordan hennes døtre uttrykker en viss bekymring ovenfor faren og hans ensomhet når de er hos henne. Hun opplever at de føler et visst ansvar ovenfor han, noe som også gjenspeiles i valget om å fortsette med delt bosted

på tross av at den eldste synes det er vanskelig med pendlinga, og den yngste helst ikke vil være borte fra henne mer enn en uke.

Jeg fikk en keramikk krukke av den ene til jul som hun hadde laget. Jeg har en sånn som jeg er veldig glad i og bruker ofte, så jeg sa at den kunne passet veldig fint hos pappa for han ikke har en sånn. Men da sa hun ”vet du, jeg kan ikke ha den hjemme hos pappa for det er aldri folk hjemme hos han, og der vil den aldri bli brukt” For en observasjon! Det var liksom sjeldent den ville bli brukt og vist frem, så der kunne den i hvert fall ikke være. Hun ville jo vise den frem, og hos pappaen så gikk ikke det (Lise).

Denne historien gir et innblikk i hvordan barn vurderer og ilegger sine hjem mening. De anser hjemmene forskjellige, og forholder seg til disse forskjellene. De vurderer stedets identitet, samtidig som de aktivt tar grep om sine vurderinger og det de mener er viktige sider ved hjemmet for dem selv. Hun ønsker at denne keramikkmuggen skal bli sett og vurderer at det mest sannsynlig vil skje i morens bolig. Samtidig kan man se på dette som et uttrykk for å være med i prosjektet det er å skape et hjem gjennom objekter og gjenstander og den symbolske meningen som ligger i det. Slik jeg tolker Hopkins (2010) kan dette også knyttes til hvordan barn og unge forholder seg til hjem som sted i sin egen identitetsdannelse. *”The spaces within the home and how these are used, controlled and shaped by young people have important influences over how young people construct and contest their identities”* (Hopkins 2010:101).

Jeg tror faktisk at ungene føler de må passe på faren sin litt, at han signaliserer det. En annen ting den eldste sa som er litt betegnende – det var litt snakk om at de skulle skifte skole nå. ”Ja men ka med pappa da” sa hun ”Og hvordan blir det med kontakten mellom han og foreldrene til mine venninner da? Han har litt kontakt med dem og hun var vel bekymret for at han mister kontakten med de voksne der hvis hun bytter skole (Lise).

Barns lojalitet ovenfor foreldrene er grenseløs, hevdes det og er et argument som ofte brukes mot at barn selv skal velge hvem av foreldrene de skal bo hos etter en skillsmisse. Barnas vektlegging av rettferdig fordeling av tid mellom foreldrene kan i følge Lidén (2007) forstås som et symbolsk uttrykk for et ønske om å vedlikeholde en fullverdig familie, der begge foreldrene er fortsatt like mye tilstedeværende. Som Lises historie viser, kan en rettferdig fordeling av tid mellom foreldrene også forstås som et uttrykk for at barn også tar inn over seg hva de selv representerer for foreldrene. At det er de som er foreldrenes familie.

7.4.4 ”Bor heller på 120m² for at hun skal slippe å skifte skole”

Det flere dimensjoner ved det å føle tilhørighet til et sted. En ting er å være inkludert som en del av familien og det sosiale liv, men det er også viktig, som både Hopkins (2010) og Sibley

(1998) påpeker, at barn får en viss råderett og har mulighet til å ha et privatliv for å føle seg som hjemme. *"The home is one place where children are subject to controls by parents over the use of space and time and where children attempts to carve out its own space and sets its own time"* (Sibley 1998:129). Dette kan i følge mine informanter være spesielt utfordrende når barnas "turnushjem" i tillegg er andre barns faste hjem. Nye familiemedlemmer kan bidra til at hjemmene barna bor i annen hver uke oppleves veldig forskjellig. Det kan oppleves som kontrastfylte hverdager, selv om dette nødvendigvis ikke oppleves som noe negativt for barna, men snarere komplimenterende og berikende på sitt vis. De sosiale relasjonene er imidlertid ikke det eneste som kan gjøre at hjemmene oppleves forskjellig. Boligens lokalisering og fysiske struktur har sannsynligvis betydning for barnas forhold til hjem og hvordan delt bosted oppleves.

Per mente det var små forskjeller mellom hans og barnas mors hjem i forhold til regler og rutiner, og at det neppe opplevdes veldig forskjellig for barna den uken de var hos han og uken hos mor.

Jeg tror ikke det er friere eller strengere eller andre aktiviteter og sånt her eller der. Vi gjør mye likt. Vi har ikke vært separert så lenge så jeg tror ikke det har utviklet seg noen store forskjeller. Hvis det kommer til å bli noen forskjeller så tror jeg det vil ta litt tid, ettersom vi hadde et likt utgangspunkt når det gjelder aktiviteter og rutiner for ungene og alt det der (Per).

Det han derimot pekte på av forskjeller var boligens størrelsesorden. Hans 180 kvadratmeter selveide enebolig, kontra morens leide sokkelleilighet, er svært ulike rammer rundt barnas hverdagsliv. At Pers bolig også er familiens tidligere bolig mener jeg nok i tillegg til størrelse har en viss betydning for barns opplevelse og tilhørighet til dette hjemmet. Det er ikke dermed sagt at de ikke føler seg hjemme i morens leilighet, men sannsynligvis har barna flere minner, erfaringer og historier knyttet til denne boligen enn hva de har i morens bolig, som kan påvirke hva slags forhold de har til de ulike hjemmene. Anna var for eksempel bevisst at hun ville finne seg en bolig som ikke var så forskjellig fra eksmannens, som ble værende i deres tidligere hjem, på grunn av barna og at de ikke skulle føle at det var et "dårligere" hjem materielt sett hos henne.

Jeg ville jo prøve å finne en leilighet sånn at de ikke syntes det ville være en kjempeforskjell fra det rekkehuset de bodde i hos pappa. At det ikke skulle oppleves mer kummelig når de var hos mamma (Anna).

Flere av informantene var opptatte av at begge hjem skulle oppleves som "likeverdige hjem", noe Helene for eksempel forklarte blant annet handlet om det materielle, og at barna ikke

skulle oppleve at det ene hjemmet skulle være bedre utstyrt materielt enn det andre. For Helenes barn er det slik sett ulikt når de er hos faren kontra hos henne selv. Hos far har de hvert sitt rom med tv og egne pcer på rommene, mens de hos Helene deler rom. På tross av mangel på eget rom og privatliv, samt et mer sparsommelig hjem i forhold til teknisk utstyr, mener Helene likevel at barna har det bra og føler seg hjemme når de er hos henne. Det er verre i så måte at faren nå har flytta, og at de ikke lenger har tilgang til det samme nærmiljøet og vennekretsen når de er hos han.

Nå ser jeg at når far nå har flytta lenger unna, ble det mer problematisk for dem. Det ble vel verst for den eldste. For nå kunne hun ikke gå sammen med venninnene til skole, og det blei ganske leit for henne. Hun trives ikke helt enda der (Helene).

I likhet med hva både Blunt og Dowling (2006) og Shelley Mallet (2004) påpeker er opplevelsen av å være hjemme eller stedsfølelsen noe som strekker seg utover boligens faste rammer, til nærmiljøet, skolen og omgivelsene rundt i dette tilfellet. Flere av informantene påpekte at opplevde at disse stedene var viktige for barna, og som Helene her er inne på kan påvirke hvorvidt barna føler seg hjemme eller ikke. Slik Per så det, var det viktig at nærmiljøet, som inkluderer kammeratene, lysløypa, lekeplassen og skolen, var det samme enn hva slags type hus de bodde i. Dette var noe Dina også pekte på og som påvirket hvordan de tenkte i forhold til det å flytte.

Det er viktig for meg nå at Ane skal slippe å bytte skole når vi nå skal flytte. Og det er veldig vanskelig for det er så dyrt her. Bor heller på 120 kvadrat og har mindre plass for at hun skal slippe å skifte skole. Når du er et barn som har delt bosted så er du tvunget. Du kan ikke velge. Jeg føler at Ane på en måte har blitt kasteball, at det blir dobbelt opp med flytting alltid. Jeg tenker at den stabiliteten skolen representerer for henne i form av venner, at hun trives og har et trygt nærmiljø, det er den eneste fliken av stabilitet som jeg kan holde på. Det har jeg mulighet til å styre over. Men jeg har ikke noe mulighet til å styre over at hun faktisk bor i to hjem og at hun må være med på dobbelt opp av flytteprosesser (Dina).

Slik Dina her forteller er det en viktigere prioritering at Ane får beholde nærmiljøet sitt enn at familien som helhet får en større bolig. I og med at hun allerede flytter mye gjennom samværsordningen, er det ikke ønskelig at hun igjen blir flyttet fra venner og skolekrets. I dette ligger ikke bare en forståelse av nærmiljøets betydning for Anes tilhørighet til hjemmet og stedet, men også en holdning til at delt bosted ikke er helt ideelt i forhold til det å flytte mellom to hjem. I neste underkapittel skal jeg gå nærmere inn på dette.

7.5 BESLUTNINGEN OM DELT BOSTED; NORM VERSUS PRAKSIS

Jeg mener det kan være nyttig å se informantenes holdninger til delt bosted og deres refleksjoner om og erfaringer med hjem i sammenheng, for å utdype nærmere det jeg har tatt for meg i kapittel 7.1. Ide og praksis henger ikke bestandig sammen, og selv om det knyttes bestemte normer, idealer og forventninger til hjem, samsvarer nødvendigvis ikke disse med de erfaringen man gjør seg. Alle informantene var opptatt av hjem som familie og nære sosiale relasjoner, og det ble også poengtert at disse relasjonene endret seg fra uke til uke når ungene var der og ikke. Praksisen delt bosted bryter med noen idealer om hjem, og da spesielt når det kommer til barn og hva et barndomshjem skal være. *"With parental separation we may ask whether rootedness in space is sacrificed for time with both parents"* (Jensen 2009:133).

Som vist i kapittel 5, i presentasjonen av informantene, har alle hver sin unike fortelling om hvordan de kom frem til samværsordningen. Noen opplevde denne beslutningen som selvfølgelig og konfliktfri, mens andre i mer eller mindre grad måtte kjempe. Noen gikk med på ordningen på tross av sterk motvilje, mens andre hyller ordningen som et riktig fremskritt mot en jevnere maktfordeling mellom foreldrene og likestilling i foreldreskapet. Hva tenker informantene så om delt bosted, og da spesielt om at barna gjennom denne praksisen får to hjem? I denne delen tar jeg utgangspunkt i informantenes syn på delt bosted og beslutningen om samværsordningen, og ser dette i sammenheng med deres holdninger til hjem.

7.5.1 Et selvfølgelig valg

Flere og flere velger nå delt bosted, og i noen miljøer kan delt bosted også regnes som det "normale" eller "riktige" å gjøre ved samlivsbrudd. Dette var noe flere av informantene også påpekte.

Jeg får ingen reaksjoner på det. Det har blitt vanlig. I min vennekrets i hvert fall er det mer at en forventer det. Jeg tror ingen syntes det er rart lenger, men heller at det er en forventning om at man skal dele likt. Det handler litt om vennegjengen man går i og sånn sikkert. Jeg tenker at vi er litt moderne mennesker i forhold til det. Har høyere utdanning eller er reflekterte mennesker(Dina).

Som Dina her sier har det ikke vært vanskelig å få aksept for valget av delt bosted. Heller tvert imot virker det som om det i noen miljøer, og da kanskje spesielt blant høyt utdannede, er en viss forventning om at det er den løsningen man skal velge ved samlivsbrudd, og at *det* er det "politisk korrekte". Dette handler da om en holdning til at far også skal være like delaktig i barneomsorgen som mor, og at mor ikke har mer rett på barna enn hva far har, slik praksisen tradisjonelt har vært. Nye kjønnsrolleideal og forventninger om et likestilt eller

likeverdig foreldreskap er bakgrunnen for dette. De som velger delt bosted for sine barn, utfordrer samtidig normer for hvordan vi tradisjonelt har tenkt på foreldreskap, barneomsorg og hjem, og kan derfor etter min mening forstås en sosial handling. Sosiale handlinger kan forstås som handlinger, praksiser og strategier enkeltmennesker eller grupper utfører for å bevare, endre eller utfordre strukturer på ulike samfunnsnivå og kontekster (Panelli 2004). Disse kan ha mange former- uorganisert og organisert, være mer eller mindre bevisste handlinger, og bidra til større eller mindre grad av strukturendring.

Som Dina er inne på kan de som velger delt bosted oppfattes som mer reflekterte og moderne enn foreldre som velger en mer tradisjonell barnefordeling der kun den ene forelderen får hovedomsorgen. Flere undersøkelser viser blant annet at det er en sammenheng mellom utdanningsnivå og samværsform. I følge Skjørten og Barlindhaug (2007) er det en markant forskjell mellom delt bosted foreldre og øvrige foreldre som ikke bor sammen når det gjelder utdanning (Kitterød 2000, Skjørten mfl. 2007). Spesielt gjelder dette for fedre. Høyt utdannede fedre er mer aktive i omsorgen for de minste barna enn fedre med lav utdanning, og etter samlivsbrudd viser det seg også at disse har mer samvær med barna sine enn fedre med lav utdanning. Jeg mener det knyttes en viss sosial identitet til de som praktiserer delt bosted, som handler om modernitet, likestilling mellom kjønn og utdanning. Som Dinas utsagn viser er dette noe noen av informantene også selv opplever og identifiserer seg med. Dette handler om hvem som i dag vanligvis velger delt bosted, og vil endres når flere velger denne typen organisering.

Maktfordeling mellom foreldrene, og det at begge får tilnærmet lik mulighet til å påvirke og oppdra barna gjennom delt bosted var et av de viktigste argumentene for Helene.

Jeg tror faktisk at vi bidrar til at ungene gjør det bra på skolen, og har en helt annen trygghet enn der du får omsorgen kun på et sted. Det er til ungenes fordel, ikke fedrene sin del. At de har to foreldre som stiller opp betyr mye (Helene).

Hennes kamp handlet om erfaringen hun hadde gjort seg i forhold til eksmannen, og hun var svært kritisk til samværsordninger der kun den ene forelderen får hovedomsorgen for barna. Hun mener maktfordelingen blir ujevn når kun den ene får forsørgeransvaret, og kan misbrukes i den forstand at samværsforelderens minimumsomsorg for barna kan treneres.

Det er ekstremt mye makt den andre forelderen får, både i skolesammenheng, holdninger og oppdragelse. Jeg har jo erfaring fra begge sidene, og syntes det er nifst og trist at dette ikke kommer mer frem i lyset. Det har jo liksom hele tiden vært sånn at det er best at den ene får omsorgen og at det er så stabilt for ungene og at det er så fint. Jeg har ei venninne som har en

sånn ordning og opplever hvordan hun bruker den makta hun har og trenere farens minimum av tid med ungene, og samtidig irriterer hun seg over at han ikke gjør det og det. Men skjønner han godt jeg, for man gir jo litt opp når man ikke har noe å stille opp med. De to ungene som bare er her annenhver helg de har også mye vanskeligheter med å tilpasse seg her hjemme, enn hva mine to jenter har. De har tross alt to foreldre som er med og oppdrar og blir godt kjent begge stedene, og det må jo være viktigere enn alt (Helene).

Helenes argumentasjon bygger på et likhetsprinsipp, og kan kritiseres for å ta mer hensyn til de voksnes behov enn barnas. Jeg spurte alle informantene hva de mente om påstanden *delt bosted er mer til fordel for foreldrene enn til fordel for barna*, og ba de ta stilling til dette. De fleste var enige i dette, men var samtidig kritisk til å skille for mye mellom barnas og de voksnes behov. Alle var enige i at det er minst like viktig for barna å ha kontakt med begge foreldrene, som det er for foreldrene å ha kontakt med barna, selv om noen poengterte at delt bosted også kunne være en fordel for foreldrene i det at de får en del tid alene, som vist i kapittel 7.2.

Ja jeg kan egentlig skjønne at de sier det, for det er det jo selvfølgelig. Plutselig har man en barnefri uke og kan gjøre hva en vil, mens hun må flytte frem og tilbake. Jeg er jo da helt alene og kan gjøre det jeg vil. Så ja jeg skjønner den påstanden. Tenker jo litt sånn innimellom (Unni).

Det var heller ikke alle som var udelte positive til delt bosted og to hjem, og jeg vil påstå at alle på et eller annet vis tenkte på hva konsekvensen dette kunne ha for barna på sikt. Slik sett er det tydeligvis et behov for at det forskes mer på nettopp dette.

7.5.2 Hvorfor ikke delt bosted?

Selv om det i visse kretser er nærmest forventet at man velger delt bosted etter samlivsbrudd, og det viser seg å være en jevn økning i antall praktiserende, er det allikevel totalt sett få som faktisk gjør det (se kapittel 2). Fremdeles er det mest vanlig at kun en av foreldrene har hovedomsorgen, og da i de fleste tilfeller er dette mor. I følge Moxnes (2003) er det flere grunner til at det fremdeles er få som velger delt bosted. Mange velger ett bosted fordi de mener barnet er mest knyttet til eller har mest behov for den ene av foreldrene. Tradisjonelt sett er denne personen mor, men noen ganger kan det også være far som har det nærmeste forholdet til barna, og som ansees som den viktigste omsorgspersonen. Økonomi kan være en annen grunn. Både lovmessige statlige føringer som gjør at delt bosted ikke er økonomisk gunstig, eller at det blir for dyrt eller vanskelig å etablere seg i to boliger i nærheten av hverandre er noen grunner. De fleste i mitt utvalg mente at økonomi hadde liten betydning i valget av samværsordning, og at de økonomisk sett har greid seg fint selv om delt bosted er en relativt ressurskrevende ordning. For Lise derimot var økonomi en viktig drivkraft i denne

prosessen. Hun og barnas far har i praksis en tilnærmet lik fordeling, altså 50-50, men har oppgitt at de har en 60-40 prosent fordeling til staten. På den måten har Lise en større prosentandel av den daglige omsorgen for begge barna på papiret, som hun sier, og har rett til statlige bidrag som eneforsørger og bidrag fra barnefaren. Dette forteller hun var et premiss for å gå med på å dele omsorgen med far, og som nevnt i presentasjonen i kapittel 5.8, brukte hun delt bosted som et forhandlingsmiddel for å få i stand en økonomisk avtale med barnas far. Synet på mor som den best egnede omsorgspersonen og derfor også den som tradisjonelt sett har fått hovedomsorgen for barn etter samlivsbrudd, mener jeg gjenspeiles i hvordan Lise tenker omsorgsdelingen. Slik hun beskriver foreldresamarbeidet før samlivsbruddet tok hun ansvaret for mye av de praktiske forhold innen organisering og omsorgen, men sier samtidig at far også har hatt en viktig omsorgsrolle. Allikevel virker det som om hun mener barna er mer knyttet til henne enn til faren, og at det naturlige nok hadde vært at hovedomsorgen for barna tilfalt henne.

Hovedgrunnen Moxnes (2003) peker på, er at foreldre flest ikke tror to hjem og lik deling av tid er til det beste for barna. Noen foreldre velger ett bosted fordi de mener det vil bli for urolig for barnet å flytte mellom to hjem. Dette er et argument jeg har vært inne på flere ganger, og som jeg her verken prøver å motbevise eller bevise, men som rører ved kjernen av hva denne oppgaven handler om, altså betydningen av hjem og det at barna har to hjem. Hvordan forholder informantene seg til dette argumentet og deler de dette synet?

7.5.3 To hjem; en rotløs tilværelse?

Noen av informantene uttrykte en viss missnøye med delt bosted, og var tydelige på at de ikke syntes dette var en ideell løsning for barn. Dina forteller for eksempel at hun i lang tid etter samlivsbruddet hadde dårlig samvittighet ovenfor datteren sin og den situasjonen hun ble satt i ved å ha to hjem.

Jeg vil si jeg hadde en stor sorg i forhold til det sånn ca fem år etter samlivsbruddet. Så det er nå de siste åra jeg kjenner plutselig at jeg ikke trenger å ha dårlig samvittighet lenger, for at det ble sånn at våre uenigheter førte til at hun måtte flytte mellom to steder. Jeg tror det helt klart..at følelsemessig for henne så føltes det i hvert fall som at det hadde vært bedre for henne å ha bare ett hjem. Ha begge foreldrene på samme sted. Det ble ikke helt bra for jenta mi. Sorgen handlet om at hun måtte flytte mellom to steder. Og hvor opprivende det var. Og det handla både om den fysiske flyttinga og at hun da ikke kunne være sammen med den andre forelderen (Dina).

Selv om Dina i utgangspunktet er positiv til organiseringen og mener det fungerer bra, så syntes hun det i perioder har vært et vanskelig tema. Hun peker både på den fysiske flyttinga

og foreldrefraværet som problematisk og sårt, men er samtidig overbevist om at dette er den beste løsningen etter forholdene. Denne holdningen virket det som de fleste hadde, uansett syn på delt bosted. At så lenge samlivsbrudd er et faktum, og for alle opplevdes dette som et stort nederlag, så er delt bosted den beste løsningen. Da får barna opprettholdt kontakten med begge foreldrene, og benyttet seg av den ressursen de er, samtidig som foreldrene får ta del i den ressursen barna er.

Geir var imidlertid mer skeptisk, og sier han hadde foretrukket at også den yngste datteren Ellen, i likhet med de to eldste, bodde fast hos kun den ene.

Du forlenger veldig den der lojalitetsproblematikken ved at du tvinger dem til å omstille seg og rive opp hverdagen sin og forholde seg til den ene og den andre om igjen og om igjen (Geir).

Geirs holdning til delt bosted er tydelig preget av konflikten mellom han og hans ekskone. Han ser at dette påvirker Ellen, og at hun slites mellom dem og deres manglende evne til å kommunisere og samarbeide. Både Geir og Dinas utsagn forteller at delt bosted kan innebære vanskelige følelser, og at ikke alle barn har det like godt med en slik ordning. I Dinas tilfelle tror jeg imidlertid at dette ikke handler om situasjonen i seg selv, for både samarbeid og kommunikasjon med far har fungert godt, og datteren Ane har heller aldri uttrykt at hun ikke trives med situasjonen slik den er, men mer om en sorg Dina har over at samlivet tok slutt. *Det var ikke sånn det skulle bli*, var det flere av informantene som uttrykte, og jeg tror mye ligger der og i forventningen om det perfekte familielivet. I Geirs tilfelle er det helt klart visse mangler som påvirker hvordan det oppleves for Ellen å forholde seg til de ulike hjemmene, og da spesielt om man forstår hjem som familie og gode relasjoner innad i den.

Geir er overbevist om at delt bosted ikke er noen bra løsning. Det er opprivende, hevder han, noe som kan tolkes som at han mener Ellen aldri helt finner roen, og at delt bosted gjør henne *rotløs*. Konkret handler dette om å måtte flytte mellom to steder annenhver uke, og om å måtte omstille seg til livet i de ulike hjemmene hver gang. Selv om han egentlig ikke syntes forskjellene mellom de ulike hjemmene er så store, ”vi levde jo sammen i 17 år og har lært en del ting av hverandre”, så mener han de små tingene som rutiner, måten å snakke med hverandre på og lignende til sammen utgjør ganske store forskjeller. Ved å etablere nytt samliv med ny partner og hennes barn øker denne forskjellen. Hjemmene er med andre ord i endring, og Geir tenker at endringene som innebærer større forskjeller mellom hjemmene og livene der gjør det vanskeligere for Ellen å slå seg til ro.

Nå er det ikke sikkert at det er akkurat dette han mener, men som jeg gjennom denne oppgaven har vist så beror mye av argumentet som brukes mot delt bosted på en antakelse om at barna ikke har det bra med to hjem. Barn kan bli rotløse og miste stedstilhørigheten ved å måtte fysisk forflytte seg mellom to steder annen hver uke, og da måtte omstille seg til de rutiner, regler, sosiale relasjoner og fysiske omgivelser som gjelder på de ulike stedene. I denne holdningen ligger det en underliggende frykt for hva konsekvensene kommer til å bli, og en ide om at barn med delt bosted kan bli rotløse.

Hvordan henger en slik forståelse/argumentasjon sammen med nyere perspektiver på stedstilhørighet, mobilitet og det å forholde seg til flere hjem?

7.5.4 Røtter versus føtter; hva er viktigst?

I Per Gustafsons artikkel *Place Attachment and Mobility* (2006), diskuteres relasjonen mellom mobilitet og stedstilknytning i forbindelse med fenomenet innen hytte og fritidsbolig-forskningen som kalles *multiple dwelling*. I en globalisert verden, og spesielt i den privilegerte vestlige delen av verden, er mobilitet og forflytning mellom steder et sentralt trekk ved ”moderne” menneskers liv. Vi flytter og bosetter oss gjerne mange ganger på flere steder i løpet av livet, og reiser rundt i verden i forbindelse med jobb, rekreasjon og lignende. Uansett grunn, livene våre er knyttet til sted, og ofte også til flere steder og i mange tilfeller også flere hjem. Vi har det Gustafsen beskriver som en moderne appetitt for mobilitet, og samtidig et nostalgisk forhold til rotfasthet. Han trekker blant andre frem Gilroy (1993) og Clifford (1997), og deres perspektiver på forholdet mellom rotfasthet og forflytning, eller *roots versus routes* (føtter vs. røtter). Inspirert av disse to, mener Gustafson at man istedenfor å posisjonere stedstilhørighet og mobilitet som motstridende og gjensidig utelukkende fenomen, heller må betrakte de i relasjon til hverandre.

Place attachment and mobility refer to different sets of norms and ideals about socio-spatial existence, and to some extent different research traditions...Conceptions that mobility and attachment are mutually exclusive phenomena and that people should ideally belong to only one place are reflected in strongly institutional norms and practices ” (Gustafson 2006:23)

Multiple dwelling, eller fenomenet som på norsk kan kalles ”flerhus-hjem”, impliserer at mennesker kan føle tilhørighet til flere steder som hjem, og utvikle flere eller doble bånd til disse hjemmene. Også Urry (2000) er opptatt av mobilitet og benytter seg av dwelling begrepet når han hevder at moderne former for *dwelling* nesten alltid involverer en eller annen

form for mobilitet. *"In many cultures travelling appears to be always necessary for family life, leisure and friendship, as well as for work and security"* (Urry 2000:50).

Selv om Geir argumenterer mot delt bosted og mener det er vanskelig nettopp på grunn av at barna bor og må forflytte seg mellom to hjem, så viser hans egen erfaring at man kan knytte seg til flere steder som hjem.

Familie er viktigst for meg. Jeg er en person av små flater, så min kjernefamilie er viktigst sånn sett. Jeg bor nå på min 21 permanente adresse, tror jeg. Og det betyr at når noen spør meg hvor jeg har røttene mine, så svarer jeg at de har jeg i kofferten. Og der jeg setter den, der slår jeg rot med en gang. En av mine kompetanser er at jeg er bevegelig. Og det er ikke til forkleinelse for de som bor i det samme familiehuset og klatrer i den samme eika de klatra i som barn, og har den samme jobben som de har hatt i 40 år, for det er sikkert fin det også. Men jeg har det annerledes (Geir).

Geir forteller at hans forhold til hjem er lite stedsbundet, men knyttet til familien, flere steder/lokaliteter og dernest også har handlet om å være bevegelig og mobil. Han har selv gjennom tiden hatt mange hjem, og har som han sier hatt "røttene" med seg og plantet de på de stedene han har bodd. Røttene tolker jeg her som det båndet man har til steder som hjem, altså stedstilhørighet, og kan i følge Gustafson (2006) baseres på følelser, tanker eller praksiser. Geir sier en av hans kompetanser er å være bevegelig, og det er en del av hvem han er, hans historie og hans identitet. Geirs skepsis til delt bosted og barns mobilitet som praksisen fordrer, deles av flere, og per i dag har lite blitt gjort for å undersøke effekten av dette. An- Magrit Jensen (2009) etterspør kunnskap om hvordan flytting mellom to hjem på sikt påvirker barn. Hun mener i likhet med meg at delt bosted utfordrer hvordan vi tradisjonelt tenker om barndom, og da knyttet til et hjem og stedfasthet.

Mobile children challenge the image of childhood in which home, space and social relations outside the family are important. Children's everyday life is located in space; a neighborhood, a school or kindergarten, where friendships and leisure activities are also formed. The almost unconditional support for gender equality in separation furthers the question as whether children are enslaved in their parents struggle for a "fair share" in the child's "best interest". Is childhood positioned between conflicting needs of adult society on one hand, and children's needs on the other? (Jensen 2009).

Jensen (2009) trekker frem rotfasthet som et viktig poeng i forhold til hva barn har behov for, og hva som er til barns beste, samtidig som hun peker på at prinsippet om *barns beste* er lite

bærekraftig og i konstant endring. Kan det være at mobile barn også lærer seg ferdigheter som er nyttig i samfunnet vi lever i, hvor globalisering, fleksibilitet og kommunikasjon er sentrale trekk. Kan disse barna bli nyttige voksne?

Through travelling childrens spaces are expanded and they gain competency in maneuvering in new terrains. The social and fixed space of home is gradually exchanged for maintaining emotional relationships across locations (Jensen 2009:133).

Jensens trekker frem et viktig poeng, som gjerne ikke kommer frem i debatten om delt bosted. Undersøkelser om barns erfaring med delt bosted viser at de blir vant til å flytte fra hjem til hjem, og glemmer tilslutt å tenke på det (Skjørten mfl. 2007). Noen av informantene var også opptatt av dette, og de positive virkningene praksisen kunne ha på barna. Fleksibilitet og evnen til å tilpasse seg nye situasjoner, mennesker og steder blir trukket frem som kvalifikasjoner delt bosted barn kan utvikle, og videre dra nytte av i voksenlivet (Jensen 2009, Bauman 2001).

Jeg merker, som jeg også syns er viktig å si i forhold til delt bosted, at Ane har blitt ei veldig robust og sosial jente. Jeg vet ikke hvordan hun ville blitt ellers, men jeg tror det er noen verdier med det at man flytter litt på seg, blir kjent med flere folk og er da nødt til å finne tryggheten flere plasser. Det tror jeg er en robusthet hun kan nyte godt av. Hun er ganske uredd, i forhold til andre venninner som for eksempel ikke tør å ligge over enda. Ane har til og med vært med ei venninne på ferie en uke. Hun blir veldig fort trygg på andre voksne, og det tror jeg er en verdi å ha med seg. Jeg tro det handler om at hun ikke blir like beskyttet. Trygghet er ikke noe man får innefor hjemmet, men i forhold til voksenpersonene (Dina).

At barn ideelt sett skal tilhøre kun et hjem og at hjem er inni huset, er en kulturelt betinget norm. Som mye annet her i verden, er også kulturer i endring. Et blikk ut i verden viser at barn og barns hjemlige sfære i andre kulturer strekker seg langt ut over en bolig, slik vi tenderer til å tenke her.

Hun opplever å bli satt pris på over alt. Det er en positiv ting. Jeg håper i hvert fall at det slår ut positivt. Hun skal ikke føle seg som nummer en alltid! Men at hun føler vi er mange som bakker henne opp er bra (Nina).

Man lurar jo litt på hvordan det er..jeg har tenkt av og til hvordan det må være å farte hit og dit og sove i ulik seng annenhver natt- særlig hvis det er mye reising med oss også - det må være ganske annerledes. Det blir liksom dobbelt opp med det meste (Dina).

Som mange av informantene også var opptatt av er det mange positive sider ved det å praktisere delt bosted, og slik sett er det synd at disse ikke kommer bedre frem i debatten enn

hva det til nå har gjort. Informantenes egne erfaringer tilsier at man kan utvikle tilhørighet til flere steder som hjem, noe jeg mener også må gjelde for barn og barn med delt bosted.

8 OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER

I denne oppgaven har mitt formål vært å tilegne en forståelse av hvordan det er å praktisere delt bosted og hvordan ordningen påvirker menneskers forhold til hjem. Jeg har tatt utgangspunkt i åtte informanter som har barn som praktiserer delt bosted, og deres opplevelser og erfaringer med dette. Resultatet av min forståelse og tolkning er gjort i en kombinasjon av det empiriske datamaterialet, mine egne erfaringer, samt kunnskap hentet fra annen forskning og teori. I hovedsak har jeg benyttet meg av teori om sted og hjem med geografisk tilsnitt, samt forskning omkring delt bosted og vår tids familieorganisering.

Sted og hjem har vært, som jeg har tatt for meg i kapittel 3, sentrale begrep for å belyse oppgavens problemstilling, som jeg har tatt for meg i oppgavens to analysekapitler. I kapittel 6 har jeg fokusert på hvordan delt bosted praktiseres og organiseres, mens jeg i kapittel 7 har belyst informantenes forhold til hjem og hvilken betydning delt bosted kan ha for både foreldrenes og barnas opplevelse av og erfaring med hjem. Videre skal jeg i korte trekk presentere noen momenter jeg har pekt på i analysen.

8.1 OPPSUMMERING AV EMPIRISKE MOMENTER I ANALYSEN

Hjem er som jeg har argumentert for et sentralt sted for mennesker. Det er et sted hvor mennesker lever ut og organiserer sitt hverdagsliv. Organisering og praktisering av delt bosted kan slik sett betraktes som rammer for hvordan informantene og deres familier strukturerer hverdagslivet, og som jeg har pekt på hvordan hjem skapes, altså *home-making*. I likhet med hva annen forskning viser er mest vanlig, organiserte også alle mine informanter delt bosted slik at barna bor en uke hos hver av foreldrene. Informantene med de eldste barna uttrykte imidlertid at de vurderte å endre varigheten fra en uke til to uker eller lengre for, at barna skulle slippe å flytte så ofte. De minste barna derimot kunne flytte oftere ved at det ble lagt inn et ”bytte” midt i uken i det andre hjemmet. Dette viser at alder kan være avgjørende for flyttefrekvensen, og kan bety at større barn har mer behov for stabile hjem enn de mindre barna, selv om dette ikke nødvendigvis er den eneste årsaken.

Hvordan barn selv opplever flyttingen mellom to hjem, og i hvilken grad er dette knyttet til barns alder og hvordan barn utvikler tilhørighet til steder som hjem, kan være interessante spørsmål for videre forskning. Jeg har imidlertid ikke fokusert på dette i undersøkelsen, men ser at mobilitet er et viktig element i erfaringen og opplevelsen av delt bosted og hjem for disse barna. Mobilitet og flytting knyttes til det å skape ”mening i livet”, og det at store barn

er mer opptatt av å flytte med seg personlige eiendeler mellom hjemmene kan slik jeg ser det knyttes til det. Selv om mange av informantene gjerne ville skåne barna og tilrettelegge slik at de slapp å flytte med seg klær og utstyr, ser jeg en tendens til at de større barna pakker og flytter flere av sine eiendeler mellom hjemmene, enn de yngre barna, og at dette var noe de bestemte selv.

Barnas materielle behov ivaretas i følge mine informanter oftest ved at man lar småting som klær og leker være på hvert sted, altså kjøper dobbelt opp, mens store ting som sykler, skiutstyr og yttertøy flyttes med barna mellom hjemmene. Hvor mye som flyttes mellom hvert hjem har sannsynligvis noe å gjøre med foreldrenes økonomi og hvor godt foreldrene samarbeider, uten at mitt utvalg er stort nok til å se slike sammenhenger. Flyttingen ble for noen av barna beskrevet som problematisk, og som sagt en årsak til at man vurderte å endre flyttefrekvensen. Dette kan som sagt relateres til barnas alder eller hvor sterkt knyttet de er til sine eiendeler. Overgangsfasen, hvor barna må omstille seg til en ny hverdag, kan for noen oppleves vanskelig, og da spesielt hvis det er store forskjeller mellom hjemmene. Mange av informantene fortalte at det var ekstra viktig i denne ”fasen” å vise barna at de var velkomne og ønsket, og noen hadde også spesielle ritualer og rutiner for å markere denne hjemkomsten.

Et godt samarbeid mellom foreldrene er viktig for praktiseringen, og for hvordan barna har det med delt bosted. Hvor godt samarbeidet fungerer, sier noe om forholdet mellom foreldrene. De aller fleste mener de har et godt forhold til den andre forelderen og at samarbeidet fungerer bra, selv om det ikke alltid hadde gjort det. Neste alle mente samarbeidet hadde utviklet seg i en positiv retning i tiden de har praktisert delt bosted. Når begge foreldrene viser interesse og omsorg for barnet, kan det være lettere å glemme de vanskelighetene som har vært mellom foreldrene. Delt bosted har for mange av informantene hatt en konfliktdependende effekt. Fleksibilitet og velvillighet er med andre ord viktige stikkord for et godt samarbeid. Når det gjelder oppfølging av barna i forhold til skole er dette noe foreldrene samarbeider om, og forventer av hverandre. Når det gjelder oppfølging av fritidsaktiviteter er det en tendens til at man følger opp de aktivitetene man selv er interessert i. For noen har imidlertid delt bosted ført til at oppfølgingen har blitt mindre interessestyrt, og mer ut fra hvem barna er hos. Noen mener imidlertid at de må følge opp barnet mer som følge av at den andre forelderen ikke gjør en ”god” nok jobb i sin oppfølging.

Makt og maktrelasjoner er sentrale momenter i det å skape hjem, og i foreldresamarbeidet. Jeg har her spesielt sett på maktrelasjoner og kjønn. Mange av informantene var opptatt av at

delt bosted har bidratt til en viss likestilling mellom foreldrene, i det at både mor og far tar en tilnærmet like stor del av omsorgen og ansvaret for barna. De mannlige informantene var for eksempel opptatt av at deres farsrolle hadde blitt mer lik den tradisjonelle morsrollen, og at de fylte de samme funksjonene i foreldreskapet som barnas mødre. De kvinnelige informantene var på sin side opptatt av at fedrene nå var mer delaktige i barneomsorgen, men mange mente fremdeles at de som mødre tok mer ansvar i oppfølgingen av barnet. I forhold til foreldresamarbeidet har jeg også belyst at begge hjemmene er knyttet sammen, og vil derfor i mer eller mindre grad påvirke hverandre gjensidig. I noen tilfeller er imidlertid innflytelsen tydeligere og mer direkte enn i andre tilfeller, noe som kan handle om hvordan forholdet mellom foreldrene er og om type relasjon de har til hverandres hjem.

Som jeg har pekt på i kapittel 7, kan informantenes forhold til hjem knyttes til de tre tilnærmingene til sted; *locality*, *sense of place* og *location*. Informantene på sin side vektla betydninger i tråd med *location* og *sense of place*, som sosiale relasjoner og familien, samt som kontekst for familiens aktiviteter og hverdagsliv. Jeg mener imidlertid at Doreen Masseys relasjonelle tilnærmingen til *sted som møtested*, har vært nyttig for å belyse hvordan delt bosted kan påvirke hjemmet og hvordan det oppleves. Hjemmet skapes gjennom hvem som er tilsted og ikke, og med delt bosted vil det, som flere av informantene har påpekt, være en forskjell uken med og uken uten barn. Ved å benytte meg av begrepene *in place* og *out of place*, har jeg blant annet belyst hvordan noen typer aktiviteter og personer oppfattes når barna er tilstede i hjemmet og ikke. Dette er slik jeg ser det måter hjemmets identiteter forhandles i de ulike periodene.

I uken uten barn var mange av informantene opptatt av aktiviteter utenfor hjemmet. De jobber gjerne mer, er mer sosiale med venner og i de tilfeller det er snakk om nye kjæresten, prioriterer de å pleie dette forholdet. Også måltidene, som i en barneuke er viktig for å befeste familiens posisjon, har en annen prioritet og betydning. På mange måter kan man si at informantene får et litt mer materielt forhold til hjemmet sitt i en barnefri uke, enn i en barneuke. Dette gjelder selvfølgelig ikke for alle i like stor grad alle, og spesielt ikke for de som har stiftet ny familie med nye barn. I barneuken har familien og barna høyeste prioritet, fremfor arbeid, egne aktiviteter og venner. Som jeg har pekt på virker det som om det er en viss forventning blant informantene til hvordan man som delt bosted foreldre bør organisere livet sitt, og som de også forventer at den andre forelder skal etterleve. Informantene forteller at de helst benytter hverandre som barnevakt heller enn å benytte seg av andre. Slik

jeg ser det kan dette knyttes til normer og regler de lager for å bøte på at de er deltidsforeldre, og at de har begrenset tid sammen med barna.

I en barneuke er det også visse forventinger til hvordan tiden skal oppleves for barna, som jeg igjen har knyttet til idealer om hvordan det skal være i et hjem. Det skal helst være en harmonisk uke, uten for mye stress og mas, men samtidig skal uken ha et hverdagslig innhold. Det virker som om alle informantene har et bevisst forhold til at de gjennom å praktisere delt bosted har mulighet til å forhandle egne gjøremål, og at alle i mer eller mindre grad også benytter seg av denne muligheten. Noen av informantene har for eksempel påpekt at de føler de både har mer tid og overskudd til å fokusere på barna etter at de begynte med delt bosted, enn hva de har følt de har hatt tidligere. Det er imidlertid ikke bare positive aspekter som trekkes frem ved dette. For noen oppleves uken uten barna som en ganske ensom tilværelse. Huset kan, som Per for eksempel var inne på, oppleves stort og tomt uten barna tilstede. Delt bosted byr på en del muligheter, som man som heltidsforeldre ikke har i like stor grad, men samtidig føler mange også på at tiden man har med barna er begrenset og at de i periodene barna ikke er der kjenner på et savn.

Gjennom informantenes fortellinger har jeg også forsøkt å belyse hvordan barn kan oppleve delt bosted og hva slags forhold de kan få til stedet hjem. For noen barn kan det være to svært kontrastfylte hjem det her er snakk om. Enebarnstilværelsen versus storfamilien er et slikt eksempel. Dette kan påvirke hva slags tilhørighet barna får til de ulike hjemmene. I følge Hopkins (2010) er det en rekke faktorer som påvirker dette. Type familierelasjon er en slik faktor. For eksempel har jeg tatt for meg hvordan Geir opplever at datteren Ellen har blitt litt mer fremmedgjort i hjemmet hans etter at han har fått ny samboer og stebarn. Slik jeg ser det kan nye familiemedlemmer både svekke og styrke barns tilhørighet til hjem. Dette er imidlertid et nyansert bilde, og trenger ikke å være udelt positivt eller negativt. Jeg har også pekt på at barnas identiteter også forhandles i forhold til hva slags posisjon de har i de ulike hjemmene. Type familierelasjon, stesøsken og foreldrenes nye partnere har blant annet innvirkning på dette. Tilhørighet til hjemmet skapes også gjennom hva slags fysiske muligheter barna gis. At barna får en viss råderett og mulighet til et privatliv styrker, i følge Hopkins (2010), barnas tilhørighet til steder som hjem. Informantene var også opptatt av dette. Spesielt trakk de frem nærmiljøet, og at barna får beholde det samme nærmiljøet uavhengig av hvilket hjem de er i, som et viktig aspekt for at barna skulle føle seg som hjemme.

Ideelle forestillinger om hjem og de erfaringer man selv gjør seg samsvarer ikke alltid. I siste del av kapittel 7 ville jeg se informantenes holdninger til hjem i sammenheng med deres syn på samværsformen delt bosted. Mange var svært fornøyde med sitt valg, og mente ordningen fungerte bra og at de opplevde at barna hadde det bra med en slik tohjemsordning. Noen få var imidlertid litt mer kritiske, og mente at det beste hadde vært om barna kun hadde hatt et hjem. Rotløshet var et begrep som ble trukket frem i forhold til dette, selv om deres egne hjemmerfaringer tilsa at man kan utvikle tilhørighet til flere steder som hjem. Slik jeg ser det handler mye av kritikken mot delt bosted om en slik antatt rotløshet. Men om så er tilfelle gir denne oppgaven ingen svar på.

8.2 AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER

Delt bosted er et tema som berører mange på et personlig og holdningsmessig nivå, og som mange har meninger om og erfaringer med. Hjem forbindes gjerne med stabilitet, trygghet og omsorg, noe jeg tror mange mener delt bosted bare delvis lever opp til. Delt bosted er ikke stabilt nok, vil mange hevde. Det er en rotløs tilværelse, som de voksne selv aldri ville funnet seg i. Tenk å bytte kjøkken annenhver uke, eller sove i forskjellig seng og forholde seg til ulike regler og rammer annenhver uke. Det kan umulig være bra for en, og spesielt ikke et barn. Nei, et hjem skal være stabilt, trygt og forutsigbart. Dette uttrykker for eksempel ”bekymret bestemor” i et leserinnlegg i Adressavisa (2010):

Det moderne samfunn har nå også kommet til vår familie i form av et barnebarn som er på flyttefot hver uke. Barnet sier til meg at det vil være til sin mor, men vil ikke sære sin far! Hva slags omsorg er dette? Er det barna som skal ta hensyn til de voksne? Og hadde de voksne syntes det var ok å skifte bopel hver uke? Er det gått prestisje i dette med ”delt omsorg”?

Masteroppgavens tittel *Delt bosted - helt hjemme?* stiller spørsmålstegn ved en holdning til delt bosted, som noe som bryter med hva som ansees å være til beste for barn når det kommer til omsorg, familieorganisering og hjem. Hvorfor heter ordningen delt bosted, og impliserer dette en forståelse av at disse barna ikke har gode nok forhold og gode nok hjem? Slik jeg ser det er betegnelsen *delt bosted* litt nedlatende og negativt konnotert. Den burde etter min mening erstattes med en benevnelse som ikke gir inntrykk av at barn med delt bosted bor delt, det vil si halvveis her og halvveis der, men som sier noe om at de faktisk har to steder som på hvert deres vis er hjem.

Inntrykket jeg sitter igjen med etter å ha gjort denne undersøkelsen er at delt bosted-foreldre i høyeste grad er opptatt av å skape gode hjem for sine barn. Etter beste evne virker det som om de gjør de det de kan for å skape trygg og stabile rammer rundt det, både de selv og andre i samfunnet, har formeninger om at må være fryktelig ustabilt og slitsomt for barn å leve i, og for noen er det nettopp slik. Tidligere forskning viser at ikke alle barn med delt bosted nødvendigvis føler seg like mye hjemme begge stedene, og det er det selvfølgelig viktig å anerkjenne og ta hensyn til. Flere av informantene pekte blant annet på at flyttingen kunne være vanskelig. Samtidig viser informantenes erfaringer at det å ha kun ett hjem ikke er ensbetydende med det å *føle* seg som hjemme eller at hjemmet er et godt, trygt og stabilt hjem. Tilhørighet til steder som hjem skapes blant annet gjennom gode sosiale relasjoner, og da spesielt i en familie. På den andre siden er hjemmet også en viktig plass for å etablere gode familierelasjoner for eksempel gjennom vaner og rutiner, erfaringer, tradisjoner og minner. Hjem skaper familiære relasjoner, og familiære relasjoner skaper hjem, kan man på et vis si. Slik sett mener jeg det er viktig å fokusere på det relasjonelle midt oppi diskusjonen om mobiliteten delt bosted innebærer er positiv eller negativ for barna. At barn har to foreldre som bryr seg og er aktivt tilstede i livet deres, burde bety mer etter min mening.

REFERANSER

- Adressavisa* (2010): Til barnets beste? Bekymret bestemor i Min hjertesak i papirutgaven 19.1.2010
- Aftenposten* (2008): Vil at barn skal bo hos mor eller far. Samuelsen, R. J., (2.1.08)
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2173527.ece>
- John A. Agnew, J. A James S. Duncan, J. S. (1989): *The Power of place: bringing together geographical and sociological imaginations*. Boston: Unwin Hyman
- Andenæs, A. (2005): Til barns beste. *Tidsskrift for Norsk Psykologiforening* (42). 1116- 1118
- Barneloven. LOV-1981-04-08-7, Lov om barn og foreldre, Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Barne og likestillingsdepartementet(2008-2009) Ot.prp.nr.104. Om lov om endringer i barnelova mv.
- Berg, N.G. (2009): Bostedsvalg - et spørsmål om sted, mobilitet, bygd og by og hjem(me). I Berg, N.G., Jørgensen, S.H., Karlsen, A. og Aase, A. (red.) *Mennesker og steder i samspill*. Trondheim: Tapir akademisk Forlag.
- Berg, N. G. & Dale, B. (2004): Sted- begreper og teorier. I Berg, N. G., Dale, B., Lysgård, H. K. & Löfgren, A. (red.) (2004): *Mennesker, steder og regionale endringer*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Blunt, A. (2001): Geography and the humanities tradition. In Holloway, S. L., Rice, S. P. & Valentine, G. (eds.) (2007): *Key Concepts in Geography*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications. 73-94
- Blunt, A. & Dowling, R. (2006): *Home*. London, New York: Routledge Taylor Francis Group.
- Botticello, J. (2007): Lagos in London: Finding the space of home. *Home Cultures* 4 (1) 7-24
- Brock A. (2008): Menns og kvinners foreldreskap etter et samlivsbrudd. I Bø, B. P. & Olsen, B. C. Rappana (red.) (2008) *Utfordrende foreldreskap. Under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. Gyldendal Akademisk Forlag.

- Bø, B. P. & Olsen, B. C. R. (red.) (2008): *Utfordrende foreldreskap. Under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. Gyldendal Akademisk Forlag.
- Case, D. (1996): Contributions of journeys away to the definition of home: An empirical study of a dialectical process. In *Journal of Environmental Psychology* 16 (1) 1-15
- Castree, N. (2003): Place; connections and boundaries in an interdependent world. In Holloway, S. L., Rice, S. P. & Valentine, G. (eds.) (2007) *Key Concepts in Geography*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications. 165-185
- Christensen, P., James, A. & Jenks, C. (2000): Home and movement. Children constructing “family time”. In Holloway, S. L. & Valentine, G. (eds.) (2000) *Children’s geographies: playing, living, learning*. London and New York: Routledge. 139-155
- Coolen, H. (2009): House, home, and Dwelling. Paper presented at ENHR conference *Changing housing markets: Integration and Segmentation*, Prague 28.06.09-01.07.09.1-12.
- Cresswell, T. (1996): *In place, out of place. Geography, ideology, and transgression*. Minneapolis: University of Minnesota Press. 11-36
- Cresswell, T. (2006): *Place; a short introduction*. UK: Blackwell Publishing. 1-123
- Easthope, H. (2004): A place called home. *Theory and society*. 21 (3) 128-138
- Fossåskaret, E. (1997): Ustrukturerede intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse. I Fossåskaret, E., Fuglestad, O. L. & Aase, T. H. (red.) (1997) *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolking av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget. 11-48
- Frønes, I. (2003): *Moderne barndom*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Graham, E. (2005): Theory and theorizing, Castree, N., Rogers, A. & Sherman, D. (eds.) (2005): *Questioning geography*. Oxford, UK, Malden, USA, Victoria, Australia: Blackwell Publishing. 258-274
- Grang, M & Cook, I. (2007): *Doing Ethnographies*. Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.

- Gustafson, P. (2006): Place Attachment and Mobility. McIntyre, W. D. & McHugh, K. (eds.) (2006): *Multiple dwelling and tourism. Negotiating Place, Home and Identity*. Wallingford, Cambridge: CABI. 17-31
- Haugen, G. M. D. (2001): Skilt, men fortsatt i familie? Et barneperspektiv. I Moxnes, K., Kvaran, I., Kaul, H. & Levin, I. (red.) (2001): *Skillsmissens mange ansikter: Om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Norge: Høyskoleforlaget. 17-32
- Haugen, G. M. D. (2007): *Divorce and Post-divorce Family Practice: The perspective of children and Young People*. Doctoral Thesis, Norsk Senter for Barneforskning. Trondheim, NTNU.
- Holter, Ø. G., Svare, H. & Egeland, C. (2008): *Likestilling og livskvalitet 2007*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Hopkins, P. E. (2010): *Young people, place and identity*. London, New York: Routledge.
- Hubbard, P., Kitchin, R., Bartley, B. & Fuller, D. (eds.) (2005): *Thinking Geographically: Space, Theory and Contemporary Human Geography*. London, New York: Continuum. 3-96
- Hummon, D. M. (1990): *Commonplaces- community ideology and identity in American culture*. Albany: SUNY Press.
- Haaland, K. R. (1988): *Familien etter skillsmissen. Erfaringer med delt omsorgsordning*. Oslo: Cappelen forlag.
- Jensen, A. (2009): Mobile children: Small captives of large structures? *Children and society*. 23. 123-135
- Johnson, R. J., Gregory, D., Pratt, G., Watts, M., Smith, D. M (eds.) (2000): *The Dictionary of Human Geography*, Oxford: Blackwell Publishing, 4th edition.
- Kitterød, R. H. (2004): *Foreldreskap på tvers av hushold. Ansvar og Omsorg for barn blant foreldre som ikke bor sammen. Resultater fra undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*. Statistisk sentralbyrå rapport 2004/15. Hentet 7.3.2010 fra http://www.ssb.no/emner/02/01/20/rapp_200415/rapp_200415.pdf

- Kitterød, R. H. (2005): *Når mor og far bor hver for seg. Ansvar og omsorg for barn før og etter bidragsreformen*. Statistisk sentralbyrå rapport 2005/22. Hentet 7.3.2010 fra http://www.ssb.no/emner/02/01/20/rapp_200522/rapp_200522.pdf
- Kvale, S. (1996): *InterViews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. London: Sage Publications.
- Levin, I. (1994): *Stefamilien-variasjon og mangfold*. Oslo: Aventura Forlag AS.
- Lidèn, H. (2007): Barns erfaringer med delt bosted. I Skjørten, K., Barlindhaug, R., & Lidèn, H. (2007): *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Akademiske. 150-254
- Lunde, E. S. (2001): Hvem velger delt omsorg? I Moxnes, K., Kvaran, I., Kaul, H. & Levin, I. (red.) (2001): *Skilsmisens mange ansikter: Om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Norge: Høyskoleforlaget. 137-152.
- Löfgren, A. (1996): Om kvalitativ metod och feltarbeite i geografi. Arbeider fra geografisk institutt, ny serie C, (4) Trondheim: Geografisk institutt, Universitetet i Trondheim.
- Mallet, S. (2004): Understanding home: a critical review of the literature. *Sociological Review* 52 (1) 62-89
- Manswelt, J. & Berg, L. B. (2005): Writing Qualitative Geographies, Constructing Geographical Knowledges. In Hay, I. (ed.) (2005): *Qualitative Research methods in Human Geography*. Oxford University Press. 248-265.
- Massey, D. (1994): *Space, place and gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Massey, D. (1995): The conceptualization of place. In Massey, D. & Jess, P. (1995): *A place in the world*, UK: Oxford University Press.
- Massey, D. (2005): *For space*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- McDowell, L (1999): *Gender, Identity and Place: Understanding feminist geographies*. Cambridge, UK: Polity Press
- More, J. (2000): Placing home in context. *Journal of environmental psychology* 20 (3) 207-217
- Moxnes, K. (1990): Kjernesprenging i familien? Familieforandringer ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv. Oslo: Universitetsforlaget. 28-42

- Moxnes, K. (2001): Skillsmissens virkning på barn. I Moxnes, K., Kvaran, I., Kaul, H. & Levin, I. (red.) (2001): *Skillsmissens mange ansikter: Om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Norge: Høyskoleforlaget. 17-32
- Moxnes, K. (2003): *Skånsomme skilsmisser - med barnet i fokus*. Høyskoleforlaget AS.
- Seamon, D. & Sowers, J. (2008): Place and placelessness (1976): Edward Relph. Hubbard, P., Kitchin, R. & Valentine, G. (eds.) (2008): *Key Texts in Human Geography*, London: Sage Publications Ltd. 43-52
- Skjørten, K. (2007): Innledning. I Skjørten, K., Barlindhaug, R. & Lidèn, H. (2007): *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Skjørten, K. & Barlindhaug, R. (2007): Foreldrenes erfaringer med delt bosted. I Skjørten, K., Barlindhaug, R. & Lidèn, H. (2007): *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Skjørten, K., Barlindhaug, R. & Lidèn, H. (2007): *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Stave, L. (2007): *Psykologiske forhold av betydning for delt bosted - en litteraturstudie*. Hovedoppgave, Psykologisk Institutt, Universitetet i Oslo.
- Panelli, R. (2004): *Social Geographies: From Difference to action*. London: Sage Publications. 142-158
- Paulgaard, G. (1997): Feltarbeid i egen kultur- innenfra, utenfra eller begge deler. I Fossåskaret, E., Fuglestad, O. L. & Aase, T. H. (red.) (1997) *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolking av kvalitative data*. Oslo: Universitetsforlaget. 70-93
- Rapoport, A (1995): A critical look at the concept "home". In Benjamin, D. N. & Stea, D. (eds.) (1995): *The home: words, interpretations, meanings and environments*. Aldershot: Avebury. 25-52
- Repstad, P. (1993): *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Ringdal, K. (2001): *Enhet og Mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Rose, G. (1993): *Feminism & Geography; The limits of geographical knowledge*. Cambridge, UK: Polity Press.

Rose, G. (1995): Place and identity. In Massey, D. & Jess, P. (eds.) (1995): *A place in the world*. UK: Oxford University Press. 87-132

Rose, G. (1997): Situating knowledges: positionality, reflexivities and other tactics. In *Progress in Human Geography* 21 (3) 305-320

Røe, P. G. (2002): Sosiokulturelle stedsanalyser- et supplement til de tradisjonelle stedsanalysene. *Plan*. 4. 76-81

Sibley, D. (1995): Families and domestic routines in Pile, Steve & Thrift, Nigel (eds.) (1995): *Mapping the subject: Geographies of cultural transformation*. London, New York: Routledge. 123-137

Statistisk Sentralbyrå (2010a): Befolkningsstatistikk. Familier og husholdninger 1 januar 2010-11-16 hentet 06.05.2010 fra <http://www.ssb.no/familie/main.html>

Statistisk Sentralbyrå (2010b): Inngåtte ekteskap etter fylke. 1966-2009 hentet 06.05.2010 fra <http://www.ssb.no/ekteskap/tab-2010-08-26-01.html>

Statistisk Sentralbyrå (2010c): Skillsmisser og separasjoner. Fylke. 1981-2009 hentet 06.05.2010 fra <http://www.ssb.no/ekteskap/tab-2010-08-26-02.html>

Statistisk Sentralbyrå (2010d): Barn 0-17 år, etter antall foreldre i familien, foreldrenes samlivsform og barnets alder. Prosent. 2001, 2005-2010 hentet 07.05.2010 fra <http://www.ssb.no/barn/tab-2010-04-29-01.html>

Thagaard, T. (2003): *Systematikk og Innlevelse: En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Tjersland O. A. (2010): Påtvungen delt omsorg vil gi flere ulykkelige barn. Hentet 07.05. 2010 fra *Aleneforeldreforeningen* <http://www.aleneforeldreforeningen.no/index.php?id=6842&mod=plink>.

Urry, J. (2000): *Sociology beyond societies : mobilities for the twenty-first century*. London: Routledge.

Valentine, G. (2002): People like us: Negotiating Sameness and Difference in the Research Process. In Moss, P. (ed.) (2002): *Feminist Geography in Practice*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd. 116-132

Widdowfield, R. (2000): The place of emotions in academic research. *Area*. 32 (2) Royal Geographical Society, Institute of British Geography, 199-208

Winchester, H. P. M. (2005): Qualitative Research and its place in Human Geography. In Hay, I. (ed) (2005): *Qualitative Research methods in Human Geography*. Oxford University Press. 3-17

Wood, D. & Beck, R. J. (1994): *Home rules*. Baltimore, Md : Johns Hopkins University Press

VEDLEGG1: INFORMASJONSSKRIV

Til foreldre med barn som praktiserer samværsordningen delt bosted

I forbindelse med min masteroppgave i samfunnsgeografi ønsker jeg å komme i kontakt med foreldre til barn som praktiserer samværsordningen delt bosted, som kunne tenke seg å delta i en undersøkelse.

Formålet med undersøkelsen er å studere forholdet mellom mennesker og steder, og i denne sammenheng hvordan samværsordningen delt bosted påvirker mennesker og steders identiteter og relasjoner.

Undersøkelsen vil bestå av et intervju der din egen erfaring i forhold til samværsordningen delt bosted er i fokus. Intervjuet er en del av den innhentede informasjonen som masteroppgaven skal baseres på, og er veldig viktig for at prosjektet skal kunne gjennomføres. Intervjuet vil ha en varighet på ca 1-2 timer. Tidspunkt for intervjuet kan bestemmes på dine premisser, og bør helst foregå hjemme hos deg (Dette er ikke et viktig kriterium).

All informasjon om personlige forhold vil bli anonymisert i masteroppgaven. Jeg vil benytte meg av båndopptaker, men all informasjon som fremkommer i undersøkelsen vil bli behandlet konfidensielt, og lydopptaket vil bli slettet når prosjektet avsluttes (våren 2009). Selv om det er ønskelig at så mange som mulig er med på hele undersøkelsen er det lov å ombestemme seg underveis eller si i fra om det er noe du ikke vil svare på eller dele.

Høres dette interessant ut?

Ta kontakt med meg på tlf: 98 63 64 99, eller e-post marilinn@stud.ntnu.no

Min veileder Prof. Nina G. Berg kan kontaktes i tilfelle du lurar på noe i forbindelse med prosjektet på e-post: Nina.Gunnerud.Berg@svt.ntnu.no eller tlf: 73 59 17 96

På forhånd takk!

Vennlig hilsen Mari Aglen

VEDLEGG 2: INFORMASJONSSKRIV TIL OPPSLAG

Masterprosjekt søker informanter

Informanter søkes til å delta i en kvalitativ undersøkelse om familier der barn praktiserer samværsordningen delt bosted.

Undersøkelsen vil bestå av individuelle intervjuer alene med hver av foreldrene til barn med delt bosted. Tidspunkt for intervjuene vil bli tilpasset deres egne ønsker og behov, og bør helst foregå hjemme hos hver av dere.

Det er først og fremst foreldrenes egne erfaringer i forhold til ordningen delt bosted, som vil bli belyst i undersøkelsen. Prosjektets mål er å studere sammenhengen mellom sted og identitet, og vil tilslutt kuliminere i en masteroppgave i samfunnsgeografi ved NTNU.

All informasjon som fremkommer i undersøkelsen vil bli behandlet konfidensielt og slettes når prosjektet avsluttes.

All informasjon om personlige forhold vil bli anonymisert i masteroppgaven slik at de ikke kan spores tilbake til sitt opphav.

Alle som deltar vil til enhver tid kunne trekke seg fra undersøkelsen.

PROSJEKTET TRENGER INFORMANTER NÅ! Er du interessert eller kjenner noen som kan være det? Ta kontakt med meg, Mari Aglen på tlf: 98 63 64 99 eller e-post marilinn@stud.ntnu.no

Takk for oppmerksomheten.

Ps: Min veileder Prof. Nina G. Berg kan kontaktes hvis du lurer på noe vedrørende prosjektet ring 73 59 17 96 eller send e-post til Nina.Gunnerud.Berg@svt.ntnu.no

VEDLEGG 3: INTERVJUGUIDE

Navn? Alder? Barns alder? Yrke? Ca årsinntekt? Boform? Har barnet eget rom?
Sivilstand?

Familie situasjonen før

- a. Hvordan var familiesituasjonen før dere bestemte dere for delt bosted?
- b. Hvordan vil du beskrive samarbeidet mellom deg og far/mor før dere begynte å praktisere delt omsorg?
- a. Annet

Delt bosted – bakgrunn

- a. Har dere hatt samme type samvær hele tiden?
- b. Hvordan kom dere frem til delt omsorg?
 1. Hvordan tenkte dere det i forhold til barnet?
- c. Er et av hjemmene barnets hjem før samlivsbruddet?

Delt bosted – organisering

- a. Kan du beskrive hvordan dere praktiserer delt bosted? (organisering)
 1. Når bytter barnet hjem? ukedag, hvor skjer det, når på døgnet?
 2. Hvordan gjør dere det i forhold til barnehage og skole?
- b. Hvordan fungerer samarbeidet mellom deg og far/mor?
 1. Hva fungerer / hva fungerer ikke?
 2. Hva kunne vært annerledes og hvorfor?
- c. Ansvarsfordeling -Hvem håndterer de ulike praktiske gjøremålene? (fritidsaktiviteter, kleskjøp, foreldremøter, kontaktmøter, helsesjekk etc)
- d. Vil du si at mor og far har ulike roller?

Opplevelse og erfaring

- a. Hva **syntes** du om denne samværsordningen? Hvordan **kjennes** det for deg?
- b. Hva **visste** du om delt bosted før dere begynte å praktisere ordningen selv – Hvor har du hørt om det?
- c. Kjenner du til andre med delt omsorg?
- d. Hvilken holdning opplever du at andre har til delt bosted?
- e. Hvordan opplever at andre oppfatter deg som deltidsforeldre?
- f. Er du opptatt av hva diskusjonene omkring delt bosted?

Foreldrerollen

- a. Hvordan vil du beskrive ditt forhold til barnet/a?
- b. Hvordan vil du beskrive ditt barns forhold til den andre forelderen?
- c. Hvordan vil du beskrive ditt forhold til den andre forelderen?
- d. Vil du si at forholdet til den andre forelderen endret seg etter at dere fikk delt omsorg?
- e. Vil du si at den andre forelderen har endret seg som mor/far etter at dere fikk delt omsorg?
- f. Har du endret deg som foreldre etter at dere begynte med delt omsorg?
- g. Annet

Syn på hjem/ tanker om hjem

- a. Kan du si noe om hva hjem betyr hjem for deg og hva du tenker om ordet "hjem"?
- b. Hvilken betydning mener du hjemmet har i samfunnet i dag?

Barneperspektivet

- a. Hva kaller barnet hjem?
- b. Tror du barnet opplever hjemmene som like eller forskjellige - hva er likt og hva er forskjellig?
- c. Hvordan tror du barnet føler om det å ha to hjem?
- d. På hvilken måte tror du denne ordningen påvirker barnet?
- e. Annet?

Hjemmet med og uten barn; Aktiviteter - hva gjøres

- a. Hvordan vil du beskrive livet ditt tiden med og tiden uten barn?
- b. Vil du si at du bevisst velger aktiviteter i forhold til om du har barnet hjemme hos deg og ikke? Hva gjør du/gjør du ikke og hvorfor?
- c. Tror du den andre forelderen lever annerledes med og uten barn?
- d. På hvilken måte preges hjemmet ditt av at barnet bor der delt?
- e. På hvilken måte tror du hjemmet til far/mor (den andre) preges?

Personer - hvem som er tilstede og ikke

- f. Hvem treffer barnet når det er hos deg?
- g. Hvilke av disse personene treffer ikke barnet når det er hos den andre forelderen?
- h. Hvem treffer du mer eller mindre når barnet er hos deg?
Hvorfor?
- i. Er du bevisst på hvem du treffer når barnet er hos deg og ikke?

Tusen takk!